

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra Křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Řízení v sociálních službách

Bc. Václav Skalický, DiS.

Spirituální dimenze služby osobní asistence

v organizaci Maltézská pomoc

Diplomová práce

vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf

2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl v seznamu literatury.

9. listopadu 2017

Bc. Václav Skalický, DiS.

Nejprve bych rád poděkoval svým nejbližším, manželce, rodině, přátelům a kolegům za trpělivost, kterou se mnou měli v době psaní mé práce, za jejich psychickou podporu a sounáležitost. Dále bych moc rád poděkoval vedoucímu své práce panu ThLic. Michalu Umlafovi za společné konzultace a detailní připomínky, bez nichž by práce nevznikla. Na závěr bych chtěl vyjádřit dík i všem respondentům, za jejich otevřenost a nebojácnost v zodpovídání někdy velice osobních otázek.

„Člověk působí na druhého tím, čím je ve své nejhlubší bytosti. Skutečná otevřenost, upřímnost, vnitřní svoboda spojená s úctou a vstřícností k druhému, to vše se neprojevuje pouze slovně, nýbrž v celém způsobu chování...“ (Augustyn, 1997, s. 21)

Obsah

Úvod.....	7
1 Teoretická část.....	9
1.1 Osobní asistence.....	9
1.1.1 Obecný popis osobní asistence	9
1.1.2 Osobní asistence v ČR	10
1.1.3 Osobní asistence ve světě	11
1.2 Spirituální dimenze (duchovní dimenze)	12
1.2.1 Představení definice spirituality.....	12
1.2.2 Spiritualita a náboženství.....	13
1.2.3 Křesťanské chápání spirituality	14
1.2.4 Spirituální dimenze v sociální práci.....	14
1.2.5 Spirituální dimenze v sociální službě osobní asistence	22
1.2.6 Posouzení duchovní dimenze člověka	22
1.3 Maltézská pomoc, o.p.s.	30
1.3.1 Obecně o organizaci.....	30
1.3.2 Centrum Olomouc.....	31
1.3.3 Osobní asistence v Maltézské pomoci v Centru Olomouc	32
1.3.4 Spirituální dimenze v osobní asistenci v Maltézské pomoci	32
2 Výzkumná část	34
2.1 Cíle práce	34
2.2 Výzkumné otázky.....	35
2.3 Popis použitých metod	35
2.3.1 Kvalitativní výzkum – obecně	35
2.3.2 Kvalitativní výzkum – základní přístupy.....	36
2.3.3 Zakotvená teorie	37

2.3.4	Kvalitativní výzkum – základní techniky a metody získávání dat	38
2.3.5	Technika polostrukturovaného rozhovoru	39
2.3.6	Kvalitativní výzkum – příprava dat a techniky transkripce	39
2.3.7	Kvalitativní výzkum – metody interpretace a vyhodnocování	40
2.3.8	Zpracování dat pomocí prvních dvou stupňů analýzy v zakotvené teorii	40
2.3.9	Kódování.....	41
2.3.10	Otevřené kódování	41
2.3.11	Axiální kódování.....	42
2.4	Popis výzkumného souboru	43
2.5	Výchozí pozice tazatele.....	43
2.5.1	Otázky polostrukturovaných rozhovorů	44
2.6	Etický rozměr studie	45
2.7	Výsledky výzkumu.....	45
2.7.1	Smysl a reflexe života.....	48
2.7.2	Vztahy a společenství	58
2.7.3	Spiritualita a náboženství.....	67
2.7.4	Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů ..	84
2.8	Diskuze.....	93
2.8.1	Smysl a reflexe života.....	93
2.8.2	Vztahy a společenství	96
2.8.3	Spiritualita a náboženství.....	98
2.8.4	Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů	102
Závěr		105
Bibliografie		109
Prameny.....		109
Literatura		109
Internetové zdroje.....		112

Úvod

Sociální služba osobní asistence má v organizaci Maltézská pomoc mnohaletou tradici. Je základním pilířem organizace v České republice. Zaměstnává nevíce zaměstnanců v porovnání s ostatními službami v organizaci a je velice rychle rozvíjející se službou vůbec. Vyskytuje se již v pěti centrech Maltézské pomoci po celé České republice, zejména pak v největších městech. Tento rychlý rozvoj a nárůst počtu klientů i asistentů vede k potřebě zkvalitňování služby, aby byla konkurenceschopná a zároveň dokázala co nejlépe vyhovět přáním a požadavkům různě náročných klientů. Zřizovatelem organizace Maltézská pomoc je řád Maltézských rytířů, který má za sebou dlouhou křesťanskou tradici ve službě pomoci a šíření víry, a proto i organizace Maltézská pomoc v České republice stojí na křesťanských hodnotách a ideálech pomoci bližnímu. Právě tento kvalitní křesťanský základ mě inspiroval k myšlence potřeby zkvalitnění služby osobní asistence i v duchovní oblasti, ve spirituální rovině. Jedná se o dimenzi klienta, která může zásadním způsobem ovlivňovat psychiku a zdraví člověka, zároveň je pro něj většinou velice citlivá a hluboká. Obsahuje nejen čistě spirituální prvky jako je víra, náboženství, duchovní rituály a aktivity, ale i vztahy s těmi nejbližšími, společenství a smysl jejich života, všechno to, co je pro ně v životě nejdůležitější, co je nejvíce motivuje. Spirituální oblast člověka je většinou tím nejintimnějším, co člověk v životě má, a proto je třeba veliké důvěry, aby se o to s někým podělil.

Tato práce vychází z mých prvních zkušeností koordinátora osobní asistence Maltézské pomoci v Centru Olomouc. Jejím cílem je nahlédnout do spirituální oblasti některých klientů a zjistit, co od služby vlastně očekávají, jakým způsobem bychom jim mohli vyjít vstříc a ještě více zlepšit a zkvalitnit poskytované služby. Čím lépe se nám podaří identifikovat a podchytit skutečné motivace, očekávání a potřeby klientů, tím více a lépe budou naše služby plnit své poslání. V konečném důsledku bude pak náš klient spokojenější a Maltézská pomoc konkurenceschopnější.

V rámci zdrojů teoretických východisek jsem, co se týče spirituality, vycházel zejména z knihy *Spiritual diversity in social work practice. The heart of helping* od Candy a Furmana (2010). Teoretické ukotvení výzkumné části jsem čerpal nejvíce z knihy *Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace* od Hendla (2008).

Byl jsem si vědom, že nebude snadné do spirituální oblasti jednotlivých respondentů proniknout a že se můžou vyskytnout potíže ať už na straně nedůvěry, neschopnosti se otevřít, tak i v oblasti neprobádanosti a značné specifčnosti duchovní dimenze konkrétních lidí a tím možného vzniku nepříjemných situací nebo vzájemného nepochopení.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltézké pomoci.

Práce je empirického charakteru a skládá se ze dvou hlavních částí, teoretické a výzkumné.

V první části popisuji teoretické ukotvení služby osobní asistence, dále pak její spirituální dimenzi, zejména typy duchovních posouzení a v poslední části organizaci Maltézká pomoc.

Druhá část práce je empirická. Je postavena na bázi kvalitativního výzkumu, který probíhal v první polovině roku 2017. Techniky sběru dat jsem provedl formou polostrukturovaných rozhovorů s šesti dospělými klienty služby osobní asistence v organizaci Maltézká pomoc. Dále jsem získané informace přepsal doslovnou transkripcí, provedl interpretaci a analýzu dat na základě prvních dvou stupňů analýzy v zakotvené teorii, otevřeným a axiálním kódováním. Výzkumnou část jsem zakončil diskuzí nad výsledky, v níž shrnuji všechny získané poznatky.

1 Teoretická část

První část se dotýká teoretického ukotvení celé práce. Nejprve popisují službu osobní asistence, co znamená, čeho nebo koho se dotýká a co poskytuje. Snažím se uchopit službu jak obecně, tak také její specifické fungování v České republice a ve světě. V další kapitole se zaměřuji na duchovní dimenzi člověka, nejprve se ji snažím definičně uchopit, dále ji obecně popisuji, poté na spiritualitu pohlížím skrze křesťanskou optiku, co znamená z tohoto pohledu a nakonec se věnuji spiritualitě v sociální práci a konkrétněji poté ve službě osobní asistence. Na závěr této kapitoly rozebírám problematiku duchovního posouzení, očekávání a potřeb člověka. Poslední kapitola této části práce je zaměřena na organizaci Maltézská pomoc, službu osobní asistence a nakonec i na spiritualitu ve službě osobní asistence. Teoretická část koresponduje s tématy a pojmy objevujícími se v sebraných datech.

1.1 Osobní asistence

Kapitola osobní asistence je zaměřena nejprve na obecný popis osobní asistence, poté na specifika služby v České republice. A v poslední podkapitole se zmíním o osobní asistenci ve světě.

1.1.1 Obecný popis osobní asistence

V této podkapitole popisují obecný pohled na to, co osobní asistence vlastně je. Nejprve uvádím definice podle Matouška (2008, s. 128) a dále cituji definici podle Novosáda (2006, s. 34) pro lepší uchopení tématu a poté přidávám další obecné informace.

„Osobní pomoc osobám se zdravotním postižením, jež zahrnuje služby, které zmírňují důsledky postižení jedince při všech jeho činnostech. Vznikla v 60. letech 20. století v USA na půdě hnutí „nezávislého způsobu života“, jež iniciovali lidé s postižením, kteří se nechtěli smířit s podmínkami, v nichž žili. Obsahem péče je zajištění běžných životních úkonů, údržba domácnosti, zajištění stravy, pomoc při toaletě, při dopravě, při výchově dětí a zajištění kontaktů se společenským prostředím (např. při studiu a zaměstnání) apod. Jedná se o intenzivní sociální péči, která může být

poskytována i 24 hodin denně, v případě potřeby kombinovatelnou s odbornou péčí zdravotní. (...) Cílem osobní asistence je umožnit postiženým lidem, aby žili způsobem života, který se co nejvíce blíží životu bez postižení.“ (Matoušek, 2008, s. 128)

„Osobní asistence je kompenzační pomůckou, jejímž posláním je kompenzovat problémy s mobilitou, komunikací, sebeobsluhou, bezpečností apod., které vyplývají z klientova zdravotního postižení. Příjemci služeb osobní asistence jsou osoby s tělesným, smyslovým a mentálním postižením, senioři a také rodiny, pečující o dítě nebo dospělého se zdravotním postižením.“ (Novosád, 2006, s. 6)

Osobní asistence je komplexní sociální službou, v níž si klient sám určuje co, kdy a v jakém rozsahu bude využívat. Bez této služby by mnoho lidí bylo nuceno žít v pobytových zařízeních. Cílem služby je zajistit klientovi důstojné podmínky žití v jeho přirozeném prostředí, aby mohl stále uplatňovat své schopnosti a dovednosti a byl tak platným a přispívajícím členem společnosti. Osobní asistenci lze dělit na dvě formy, nařízenou (sebeurčující) a řízenou. V prvním případě jde o asistenci, ve které si klient sám řídí vše, co se asistence týká. Ve druhém případě se jedná o službu osobní asistence, jež funguje zejména prostřednictvím registrovaných sociálních služeb, asistence je zajišťována pracovníky v sociálních službách, které poskytuje vysílající organizace. Tito pracovníci jsou zaškolováni a mají povinnost projít 150 hodinovým kurzem pro pracovníky v sociálních službách. Osobní asistent je klientovi nápomocen v naplňování jeho základních potřeb, zejména potřeb biologických (hygiena, jídlo a pití, polohování, mobilita atd.), tak i potřeb kulturních (sociální aktivizace, procházky, nákupy, vzdělání kultura apod.). (Co je os. asistence, 2014)

1.1.2 Osobní asistence v ČR

Služba osobní asistence v České republice má jistá specifika na rozdíl od osobní asistence v jiných zemích. Tato specifika detailněji popisují na základě Zákona o sociálních službách České Republiky.

Jedná se o sociální službu poskytovanou za úhradu (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007, §75). Je poskytována pracovníkem v sociálních službách (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007, §116).

Podle Zákona o sociálních službách 108/2006, je osobní asistence terénní sociální služba zaměřující se na osoby se sníženou soběstačností, jež je zapříčiněna vlivem zdravotního postižení, pokročilého věku či chronického, dlouhotrvajícího onemocnění. V situaci, ve které se nachází, potřebují pomoc a podporu jiné fyzické osoby. Služba osobní asistence je poskytována v přirozeném prostředí klienta, to znamená zejména v domácnostech. Není časově omezena, člověk si může službu objednat celodenně, sedm dní v týdnu. Osobní asistence obsahuje základní činnosti týkající se pomoci s osobní hygienou, péčí o vlastní osobu zahrnující podporu při zvládání běžných a základních úkonů. Dále služba obsahuje aktivity zaměřené na sociálně aktivizační, vzdělávací a výchovné činnosti. Osobní asistent pomáhá při zajištění a přípravě stravy pro klienta, je nápomocen při úklidu a zajištění běžného chodu domácnosti. Služba zprostředkovává uživateli kontakt s dalšími lidmi, se společenským prostředím, jak ve formě společných vycházek, tak i prostřednictvím doprovodu na nákup a pomoci při vyřizování úředních či osobních záležitostí. (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007, §39)

Osobní asistence patří do služeb sociální péče. Jedná se o služby, jež se snaží pomoci a podporovat psychickou a fyzickou samostatnost, soběstačnost. Dva základní cíle těchto služeb jsou; zapojit člověka do každodenního života společnosti a podporovat klientův život v jeho přirozeném prostředí. (Zákon č. 108/2006 Sb., 2007, §38 - §39)

Další specifika a základní činnosti sociální služby osobní asistence upravuje vyhláška 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Stanovuje například maximální výši úhrady za jednu hodinu osobní asistence na 130,- Kč. (Vyhláška č. 505/2006 Sb., (2007), §5)

1.1.3 Osobní asistence ve světě

Osobní asistence ve světě v konkrétních zemích byla a je modelem a inspirací pro to, jak služba funguje u nás, v České republice.

Určitá forma osobní asistence existuje ve všech severských zemích, ve většině západoevropských zemí, Austrálii, částech Asie, USA a v Kanadě. Označení osobní asistence se může v jednotlivých zemích lišit, což se často vztahuje k legislativě. Organizace služeb a míra uživatelské kontroly se liší po celém světě a může být

ovlivněna nejen byrokracií, financemi, ale i zákoníkem práce apod. (Clevnert a Johansson, 2010)

1.2 Spirituální dimenze (duchovní dimenze)

Druhé velké téma se dotýká spirituální, duchovní oblasti člověka. V úvodní podkapitole popisují definici spirituality, dále se věnují obecnému popisu spirituality a následně se zabývám chápáním spirituality z křesťanského úhlu pohledu. Další podkapitola je zaměřena na duchovní dimenzi v sociální práci, dále navazují podkapitolou týkající se spirituality ve službě osobní asistence a tuto celou část zakončují pasáží o duchovním posouzení spirituality člověka (potřebách a očekávání).

Být člověkem znamená být duchovním. Lidské bytosti mají touhy a potřeby, které lze objevit pouze tehdy, když je duchovní rozměr člověka brán vážně. (Gratton, 1995).

1.2.1 Představení definice spirituality

V této části se věnuji spiritualitě a její definici podle Candy a Furmana (2010) dále pak podle Grattona (1995), abych tento pojem určitým způsobem uchopil a co nejlépe popsal.

„Spiritualita je procesem lidského života a vývoje zaměřeného na hledání smyslu, účelu, morálky a blaha ve vztahu k sobě, k jiným lidem, k jiným bytostem, vesmíru a konečné realitě jakkoli je pochopena (například animistickými, ateistickými, neteistickými, polyteistickými, teistickými nebo jinými způsoby). Orientování se na centrálně významné priority a zapojení pocitu transcendence (vnímán jako velmi hluboký, posvátný nebo transpersonální).“ (Canda a Furman, 2010, s. 75)

„Hledání důvěryhodné moudrosti, která nás spojuje s větším účelem a významem každodenního života.“ (Gratton, 1995, s. 6)

Tato definice se nezaměřuje na konkrétní víru, ale spíše se zaměřuje na činnost hledání a zkušenosti. Zaměřuje se na most, který spojuje naše konkrétní zkušenosti s větším účelem každodenního života. Podporuje rozsáhlý pojem spirituality, který není

omezen pouze na konkrétní vyznání nebo instituci. Tento obecnější smysl pro spiritualitu znamená menší obavy z regulace, tradice nebo dogmatu a přikládá mnohem větší pozornost zkušenosti každého člověka. Spiritualita může čerpat z více tradic, anebo nemusí vycházet z žádné. Slabá místa tohoto přístupu jsou v nedostatku sebekritiky, pracovník se cítí více v pohodlí, protože může sáhnout po jakémkoli duchovním odkazu, tradici. Duchovní myšlenky nejsou všechny stejně platné a rovněž jako různé pohledy na sociální práci, musí obstát při zkoumání neinformovanějším myšlením, které můžeme na toto téma přivést, kromě naší intuice a zkušeností. (University of Windsor, 2005)

Wilber (1996, s. 120) definuje duchovní pravdu jako něco, co se dotýká tří důležitých kritérií: subjektivní zkušenost, objektivní studie a rozlišování mezi komunitními a referenčními skupinami. (Wilber, 1996, s. 120)

1.2.2 Spiritualita a náboženství

V této podkapitole se ze začátku snažím obecně spiritualitu uchopit a dále vymezit, co do duchovní dimenze může patřit, na závěr uvádím rozdíl mezi spiritualitou a náboženstvím.

Zájem o duchovní oblast zaznamenal v posledních letech rychlý vzestup. Knihy s touto tematikou jsou v knihkupectvích na seznámkách bestsellerů na předních pozicích. V médiích se duchovní dimenze objevuje také čím dál více a je čím dál častěji součástí odborných přednášek a konferencí, vzdělávacích programů pro pracovníky poskytující lidem služby. (Keen, 1994, s. 22)

Demograficky lze tento jev také vypožorovat. Z průzkumu Institutu Fetzer a Institutu noetických věd v roce 1996 vyplývá, že 20 milionů Američanů se zabývá duchovním cvičením, psychologií a seberealizací. (Simpkinson a Simpkinson, 1998)

Výzkum provedený v roce 2002 zjistil, že zatímco velká většina Kanadánů věří v Boha (86%), velmi málo lidí církev skutečně navštěvuje, je aktivních (17%). Tato čísla představují za posledních několik desítek opravdu prudký pokles. (Bibby, 2002)

Organizované náboženství bylo dominantním nositelem spirituality na západě, ale nebyla jediným zdrojem duchovní praxe. Vedle organizovaných náboženství je duchovní dimenze plná dalších duchovních praktik, mezi něž patří například mystické tradice z východu a západu, domorodé duchovní praxe, různé jógové praktiky,

šamanské tradice, výzkumy z kvantové fyziky, esoterické duchovní tradice, literatura New Age. Dá se říci, že do oblasti duchovní dimenze patří na jedné straně formálnější a více organizovaná světová náboženství a na straně druhé různé individualistické prakticky jednotlivců. (University of Windsor, 2005)

Hawley (1993, s. 4) definuje rozdíly mezi spiritualitou a náboženstvím. Spiritualita podle něj široce zahrnuje mnohé éry a tradice, je soukromější a osobnější, obsahuje prvky společné všem náboženstvím, zahrnuje metody cvičení a zejména praxi. Mohou se tvořit sítě podobně hledajících lidí, kteří sdílejí své zkušenosti a nápady. Spiritualita je stavem mimo smysly, mimo myšlení. Na rozdíl od této charakteristiky Hawley (1993, s. 4) hovoří o náboženství jako o produktu místa a času, který se zaměřuje na skupiny lidí. Jedná se o systém myšlení, způsob života. Náboženství se více zaměřuje na předepsanou víru, obsahuje kodexy chování a soubory přesvědčení pro pohyb po vyznačené stezce. Tvoří organizace a instituce. (Hawley, 1993, s. 4)

1.2.3 Křesťanské chápání spirituality

V této kapitole doplňuji spiritualitu z křesťanského úhlu pohledu, protože zřizovatelem Maltézské pomoci je Řád Maltézských rytířů, který patří pod katolickou církev, a protože Maltézská pomoc stojí na hodnotách křesťanské lásky k bližnímu. Poslání Suverénního řádu Maltézských rytířů je formulováno latinským mottem „*Tuitio fidei et obsequium pauperum*“ což v překladu znamená; Obrana víry a pomoc potřebným (Maltézská pomoc, o. p. s. (Ilc), 2016). I na základě tohoto poslání zde tuto podkapitolu uvádím.

Základem křesťanství a křesťanské spirituality je vzkříšení Ježíše Krista, skrze tento akt lidé obdrželi možnost nově se narodit, uzdravit, možnost obnovy Božího obrazu v nás samých. Druhý aspekt, jenž je velice důležitý, a je podstatou křesťanství, je správné duchovní uspořádání člověka. To, co je vlastní pouze křesťanskému náboženství a žádnému jinému, je výrok, že Bůh je láska. (Osipov, 1998)

1.2.4 Spirituální dimenze v sociální práci

Duchovní rovina v sociální práci má důležité místo ve vztahu ke klientům. V následujícím textu uvádím tři faktory, jež napomáhají, aby se spiritualita stala přístupnější oblastí sociální práce. Dále se zabývám integrací duchovní dimenze do

profese sociální práce. A nakonec se zaobírám důsledky aplikace na oblast sociální práce.

Nejdůležitějším úkolem je navrhnout, aby se služby, jež zahrnují například sociální práci, psychologii, psychiatrii, staly místem, kam je možné se obrátit. V dnešní době tyto služby dědí roli, která byla v minulosti vyčleněna zejména kněžím a ministrantům. Sociální pracovníci jsou vyzýváni k tomu, aby respektovali duchovní záležitosti klienta, jež jsou často spojené s obavami, které si klient přináší s sebou. Přesto v současné době chybí důvěryhodné a dostupné prostředky, jak spirituální dimenzi integrovat do praxe sociální práce. (University of Windsor, 2005)

To, co chápeme jako moderní pomáhající profese, jsou relativně noví průvodci podnikání sloužící lidským potřebám. Zatímco sociální práce a psychologie vychází ze stoleté lidské zkušenosti, duchovní tradice (zejména hlavní světová náboženství, ale i jiné spirituální směry) se formují a rozvíjejí svůj náhled na svět a lidské uzdravení po tisíciletí. Nemůžeme ignorovat potencionální bohatství, které tyto tradice mohou sociální práci přinést. Lze uvést příklad, moderní sociální práce se zaměřuje na empirickou validaci, to znamená, že rozsah našeho zkoumání lidských zkušeností je omezen na to, co je logické, empirické a racionální. (University of Windsor, 2005)

Existují tři faktory, které umožňují, aby se spiritualita v dnešní době stala přístupnější pro sociální práci. Za prvé, naše spojení se spiritualitou se mění, duchovní praxe je přístupnější v mnoha různých formách, objevují se nová slova a metafory pro mystično a transcendentno. Duchovní perspektivy se objevují také ve vědě (biologii, ekologii, studiu kreativity, kvantové fyzice, teorii chaosu atd.) a v dalším umění a vzdělávání, jako je například alternativní léčba. Všechny tyto oblasti nějakým způsobem obohacují naše chápání duchovního rozměru, které přesahuje tradiční náboženské vzorce. Druhým faktorem, který pomáhá, aby duchovní dimenze byla přístupnější sociální práci, je to, že žijeme v době všudypřítomné úzkosti, která vyžaduje novou vizi života. Současná převládající představa o mýtu vědeckého pokroku a kontrole jednoduše není přiměřená výzvám globálních otázek týkajících se ekologických krizí, terorismu, válečných konfliktů, genocid a světové chudoby. V našich komunitách pozorujeme krizi nedostatku bydlení, krizi osamělosti a vysokou míru rozpadu vztahů, ztrátu důvěry v institucionální vedení a ochromující chudobu, jež existuje uprostřed velmi bohatých komunit. Tyto nestabilní časy vyžadují nový pohled na věc, nové paradigma, které nám může pomoci. (University of Windsor, 2005)

„...soubor znalostí, empiricky založený a veřejně ověřený o oblasti subjektivní zkušenosti. Poprvé v dějinách začínáme vytvářet rostoucí, progresivně podporovaný soubor zkušeností o vnitřním životě člověka. Zejména o trvalé moudrosti velkých náboženských tradic a gnostických skupin. Poprvé existuje naděje, že se tato znalost může stát ne tajemstvím, opakovaně ztráceným v dogmatizaci a institucionalizaci nebo degenerací do rozmanitých odrůd kultur a okultismů, ale spíše živým dědictvím celého lidstva.“ (Ferguson, 1980, s. 27)

Třetím faktorem, který činí spiritualitu přístupnější sociální práci, je její původ. Kořeny sociální práce v křesťanských a židovských charitativních hnutích 19. Století nám připomínají, že most ke spiritualitě a náboženství je součástí jejího základu. (Barker, 1998, s. 66-68)

Integrace spirituality v sociální práci se může odehrávat na dvou úrovních. První vidí spiritualitu jako povrchnější informační problém týkající se klientových zkušeností. Když klient mluví o svém vztahu k Bohu nebo se zajímá o život po smrti po ztrátě rodiče nebo manžela, stojíme před otázkou, jakým způsobem rozumíme tomuto problému. Tato úroveň nevyžaduje po pracovníkovi, aby sám měl či prožíval určitou duchovní perspektivu, ale vyžaduje, aby považoval spiritualitu za stejně důležitý faktor klientské zkušenosti, jako je například rasa, pohlaví či kultura. Prostřednictvím porozumění můžeme použít jazyk, strategie a přizpůsobit náš přístup způsobu, jakým je spiritualita prezentována. To nás vybízí k tomu, abychom si pokládaly otázky, jak duchovní oblast ovlivňuje naše klienty a jak může být spiritualita zdrojem jejich úspěchu. Jde o to, aby sociální pracovník uměl zaujmout „politicky korektní“ stanovisko, jež je citlivé k duchovní perspektivě klienta. (University of Windsor, 2005)

Druhá úroveň integrace duchovní dimenze do sociální práce předpokládá, že spiritualita je subjektivní záležitost, která zahrnuje zkušenost pracovníka. Stejně jako účast na procesu rozhovoru s klientem, ale jedná se o jemnější způsob, protože se zaměřuje nejen na obsah, ale i na vlastní zkušenost. Sociální pracovník není neutrální nebo separovaný od toho, co se děje. Objevy ve kvantové fyzice nám říkají, že nemůžeme měřit věci naprosto objektivně. To že něco měříme, mění určitým způsobem objekt našeho měření. V tomto smyslu je iniciativa osvojování si práce s duchovní dimenzí v praxi sociální práce formována tím, v co sociální pracovník věří a také jeho zkušeností. Je to daleko náročnější, subjektivnější a kontroverznější oblast, ale jedná se

těž o oblast nejbohatší, co se týče zjišťování informací o klientovi posuzování jeho situace, problémů a zkušeností. Vyžaduje to, aby pracovník přinesl do své práce nejplnější a nejhlubší pochopení sebe sama, bez omezení. (University of Windsor 2005)

S duchovní dimenzí klienta můžeme pracovat na obsahové úrovni. To zahrnuje například modlitby, meditace, uznáváme sílu modlitby při uzdravování, provázanost spirituality a zdraví apod. Až donedávna byly různé oblasti týkající se duchovní dimenze okrajovým aspektem v praxi sociální práce. To se mění. Otázky se sdílejí více otevřeně, informace a výzkum jsou širší a duchovní myšlenky a proudy známější. (University of Windsor, 2005)

Vytváření mostu mezi spiritualitou a sociální prací přináší s sebou určité typy otázek; co je myšleno spiritualitou; jaké jsou překážky z duchovní tradice, které musíme překonávat, abychom ctili hodnoty a moudrost sociální práce; jaké jsou nejdůležitější faktory, které jsou nezbytné pro to, aby se spiritualita stala přístupnou dobře zavedené sociální práci; jaký výzkum nám pomůže lépe uchopit hodnotu spirituality pro klienta; jak nám může být spiritualita nápomocná k řešení problémů klienta, k pomoci klientovi. (University of Windsor, 2005)

Začleňování spirituality do praxe sociální práce přináší mnohé překážky. Některé vycházejí z iracionálních předpokladů v rámci profese sociální práce, jež jsou založeny na neznalosti a strachu. Někteří pracovníci mají například strach, že pro to, aby mohli s klienty hovořit o jejich duchovní rovině, se potřebují připojit k určitému náboženství. Na druhé straně existují vážné obavy ohledně začlenění duchovní perspektivy do sociální práce vyplývající z osobních a historických zkušeností. Zneužívání moci vůdců a představitelů různých církví včetně fyzického a sexuálního zneužívání, nespravedlnost domorodých kultur, odlišné pohledy na postavení žen, problematika homosexuálů, sektářství, učení založená na strachu, rigidní dogma, která zakazují inteligentní diskusi apod. Na rozdíl od myšlenky, že spiritualita a psychologie si navzájem odporují, integrovaná perspektiva spirituality je považována za doplňující aspekt zdraví. Profesionální pochopení dynamiky vztahů, jak komunitních, tak i osobních a naše porozumění psychologického fungování je pro zdravou spiritualitu životně důležité. Bez této skutečnosti může být duchovní rovina člověka poškozena nedostatkem psychologické integrity. (University of Windsor, 2005)

Je nanejvýš důležité, abychom se nedali strhnout trendem, který považuje náboženství za něco negativního a spiritualitu jako pozitivní. Obě tyto skutečnosti mohou být zneužity nebo zkresleny. (Russell a kol., 2007, s. 100)

Huston Smith (1991) tvrdí, že náboženství ukazuje ošklivou tvář mnoha současným očím. (Smith, 1991)

Nicméně můžeme říci, že nás tento hrubý povrch často oslepí a my potom nejsme schopni vidět osvobozující moudrost, jež se ukrývá v nitru. (Novak, 1994, s. 14)

Nezbytné faktory, které jsou nutné pro úspěšné začleňování spirituality do sociální práce, jsou popsány na následujících řádcích. Mezi nejdůležitější patří tolerance založená na základních hodnotách úcty k rozdílu, přesvědčení, že se můžeme učit ze zkušenosti jiných. Existuje vážný závazek, aby se duchovní přesvědčení zodpovídala standardům používaných v nejlepší praxi sociální práce a osvědčených postupů, včetně intelektuální a výzkumné integrity. Každá víra či duchovní nauka může být konfrontována, když je v rozporu s profesními etickými kodexy sociální práce a sociálních pracovníků. Mezi další faktory napomáhající začleňování duchovnosti do praxe sociální práce patří schopnost autenticity. Největší část profesionální efektivity spočívá ve schopnosti být autentický v sobě a autenticky se prezentovat klientovi. Sociální pracovník by měl být otevřený dalším možnostem, měl by být schopný přijímat nové nápady a ideje. Jako poslední faktor je možné považovat duchovní základnu sociálního pracovníka, v co on věří, jaká je jeho duchovní praxe a jak je teoreticky ukotvena. (University of Windsor 2005)

Nyní se zaměříme na důkazy o přínosu a hodnotě spirituální dimenze pro oblast sociální práce, pro klienta. Výzkum zdravotních přínosů duchovní praxe čerpá ze studií náboženských skupin, jakož i z průzkumů zaměřených na širší fenomén spirituality. (University of Windsor, 2005)

Jeff Levin (2001, s. 6) provedl průzkum, prostřednictvím něhož našel více než 200 recenzovaných článků o statistických zjištěních o dopadu náboženské zainteresovanosti na zdraví a nemoci (Levin, 2001, s. 6). Některé z těchto poznatků zahrnují práci předních zahraničních univerzit, jako je Michigan, Yale, Rutgers, Texas, Berkeley, Duke. Tato zjištění jsou shrnuta takto: Lidé, kteří pravidelně navštěvují duchovní shromáždění či služby mají nižší míru onemocnění než lidé, kteří jsou jen občasnými návštěvníky, či se neúčastní vůbec. Ve spojených státech jsou tři hlavní příčiny úmrtí, onemocnění srdce, rakovina a hypertenze. Lidé, kteří se hlásí k určité náboženské příslušnosti, mají nižší míru těchto nemocí. Starší lidé a senioři, kteří se účastní soukromých a kongregačních náboženských aktivit mají méně příznaků, méně postižení a nižší míru deprese, chronické úzkosti a demence. Náboženská participace je nejsilnějším determinantem psychické pohody afrických Američanů. Aktivně duchovně

a nábožensky žijící lidé žijí v průměru déle nežli lidé, kteří jsou nábožensky neaktivní. To platí i obecně o společenských fenoménech, jako je kouření a pití alkoholu, které zvyšují riziko výskytu různých onemocnění a smrti. Lidé nábožensky aktivní se snaží těchto věcí vyvarovat. (Levin, 2001)

Podle týmu britských vědců, kteří oblast důkladně zkoumali, náboženská a duchovní přesvědčení mohou být přinejmenším stejně důležitá jako tradiční psychologické a světské společenské faktory v procesu nemoci. (Levin, 2001, s. 102)

Dr. David Larson, prezident Národního ústavu pro výzkum zdraví, tvrdí, že zatímco lékařští odborníci již po léta soukromě předjímalí a veřejně konstatovali, že náboženství škodí duševnímu zdraví, při pohledu na dostupný empirický výzkum týkající se vztahu mezi náboženstvím a zdravím jsou výsledky nadměrně pozitivní. Larry Dossey dodává závěrečné přesvědčení, jež vyplývá z jeho výzkumu, že budoucí historici medicíny budou popisovat 20. století jako období, kdy se spiritualita po dlouhé době nepřítomnosti začala navracet k uzdravování a léčení. (Levin, 2001, s. 7)

Osm aplikací duchovního rozměru sociální práce

Jedná se o konkrétní důsledky pro praxi sociální práce, které vznikají z této bohatší perspektivy. Mnoho těchto bodů má již místo v práci některých sociálních pracovníků. (University of Windsor, 2005)

První aplikace pojednává o tom, že sociální pracovník není ten, který vede k uzdravení, ale vědomá facilitace životní energie vede k uzdravení. Gerald May, psychiatr a dlouholetý průkopník při integraci duchovních pohledů do své práce, naznačuje, že s progresivním oceněním duchovního rozměru přecházíme z práce na klientovi, na práci s klientem k usnadnění duchovních energií nebo výrazů laskavosti, milosti pro sebe navzájem. (May, 1992, s. 8)

Tato role usnadňování, facilitování se odvíjí od techniky a zaměřuje se na kvalitu přítomnosti, kterou sociální pracovník přináší do léčebného vztahu. Eckhart Tolle (1997) toto popisuje jako stav intenzivní vědomé přítomnosti, která pomáhá urychlovat věci. (Tolle, 1997)

Sociální práce může využívat techniky mnoha duchovních tradic, které nabízejí postupy pro kultivaci větší zralosti a sebeúcty či pozornosti, jež jednotlivcům umožňuje,

aby se stali přítomnými pro sebe i ostatní. To může být efektivní nástroj sociální práce, který má pozitivní dopad na účinnost terapie. (Lebow, 2001)

Druhá aplikace duchovního rozměru sociální práce se zaobírá pohybem od ega k duši. Zatímco psychologie a sociální práce mají tendenci soustředit se na podporu ega (našeho konkrétního já), duchovní pozornost obohacuje perspektivu sociální práce tím, že nás zve k vidění naší vlastní duše, hlubší a více propojené dimenze lidské zkušenosti. To upozorňuje na trvalé tajemství naší vrozené povahy a vrozené úcty, jež je neodňatelná a neodpiratelná každé lidské bytosti. Božské povolání duše a jeho spojení s větším účelem nám připomíná větší systém proudů a energií, který formuje jak životně důležité jádro klienta, tak i kontext sociálních intervencí. (University of Windsor, 2005)

Třetí aplikace hovoří o rituálu a mýtu jako průvodcích pro řízení životních přechodů. Dílo Freuda a dalších (Bakan 1975), (Campbell 1968), (Eliade 1959), Jung (1955) ukazuje, jak náboženské a duchovní tradice obsahují širokou paletu symbolů, rituálů a mýtů, které sloužily a slouží jako průvodci v přechodech lidského vývoje. Některé školy v rámci psychologie a sociální práce s touto moudrostí pracovaly (práce se sny, průzkumy nevědomí, praxe rituálů v rodinné a narativní terapii...) a dobraly se k velkému úspěchu, protože přispívají k práci s jednotlivcem, rodinou i komunitami. Když sociální pracovníci facilitují komunitní oslavy, nebo podporují páry k ritualizaci jejich společného času, aby se dostaly přes konflikty, čerpají z moudrosti duchovních tradic. Mýtus a rituál správně pochopený, kultivuje úctu a spojení, jež bojuje proti osamělosti a nihilismu. Spojením našeho smyslu kým jsme s příběhy a rituály, nás vyzývá, abychom zjistili, jak náš život a jeho soužení je součástí příběhu celého života, v tomto poté nalezneme útěchu, pomoc a návod. (University of Windsor, 2005)

Čtvrtá aplikace rozšiřuje pracovní paletu nástrojů sociální práce tak, že zahrnuje další možnosti a cesty práce s duchovnem. Spiritualita nás vyzývá, abychom ocenili všechny aspekty zkušeností a uvědomili si, že nejsme pouze fyzickými bytostmi, nejsme jenom produktem naší mysli a záměrů. Sociální pracovníci jsou vyzýváni, aby se v přímé péči s klientem zapojili do zkušenosti tvůrčího tajemství, které překračuje pochopení, ale je také přístupné racionálním a jemným intuicím. (University of Windsor, 2005)

Pátá aplikace se zaměřuje na modlitbu a její léčivou schopnost. Duchovní tradice jako je buddhismus a křesťanství nás učí ctít sílu myšlenek a záměrů. Na jemnější úrovni vědomí se zdá, že myšlenky a záměry ovlivňují ostatní a nás způsobem, který překračuje představy o vnímání. (University of Windsor, 2005)

Šestá aplikace pracuje se silnými příklady duchovních vůdců, jež nabízejí povzbuzení a představu o možnostech života. Život svatých osob, ctihodných vůdců a velkých učitelů ze všech tradic nám poskytuje mnoho inspirace v sociální práci. Více než pouhá oddanost či zaměření se na příběhy velkých osobností, vynáší na světlo velké boje, úspěchy a činy odvahy v inspirativních životech. Povzbuzující příklady těchto lidí demonstrují velký potenciál, jehož je každý člověk schopen. (University of Windsor, 2005)

Sedmá aplikace obsahuje pochopení spirituality jako kvality našeho pohledu, spíše než obsahu našich přesvědčení. Je běžným nedorozuměním, že spiritualita je soubor konkrétních přesvědčení. Duchovnost je definována spíše kvalitou a stupněm vědomí a povědomí než obsahem víry. Tento pohled pomáhá překonat myšlenku, že integrace spirituality do praxe sociální práce, zahrnuje přijetí konkrétního přesvědčení. (University of Windsor, 2005)

Spirituální dimenze nabízí perspektivu lidského vědomí, která není pouze funkcí našich vědomých či nevědomých myšlenek. Zahrnuje zkušenost, jež čerpá z toho, co bylo nazýváno transcendentními stavy nebo neobvyklými stavy vědomí, jako jsou ty, které jsou společné klientům čelícím úzkostným životním situacím. Duchovní perspektiva v sociální práci nás zve k objevování naděje a síly vytrvalosti, která vzniká v situaci, když se život střetává s širším smyslem toho, co v našem životě vidíme. To zahrnuje pochopení léčby na duchovní úrovni. (Targ a Kutra, 1999)

Osmá a poslední aplikace popisuje přechod od moci založené na zvládnání, expertnosti, k moci mající základ v dynamické propojenosti. Duchovní vědomí používá paradox, jako způsob, jak propojit protiklady života. Naše odborné školy nás učí myslet z hlediska správných výsledků, zvládnutí techniky a případového managementu. (University of Windsor 2005)

Neurovědec Erich Jantsch (1980, s. 196) říká, že v životě není problémem kontrola, ale dynamická propojenost. (Jantsch, 1980, s. 196)

Toto stanovisko není daleko od profese sociální práce, jež je obeznámena s teorií systémů. (University of Windsor, 2005)

Počítání s duchovní dimenzí v sociální práci je nezbytnou etapou růstu sociálních pracovníků jako odborníků, kteří se zaměřují na celek. Ne každý s tímto bude souhlasit, ale žijeme ve světě neustále se objevujících a měnících paradigmat. Spirituální dimenze se v sociální práci rychle rozvíjí. Pro blaho klientů i pro kreativní zdraví profese, musí být sociální pracovníci ochotni se zapojit do duchovní dimenze v jejich povolání. (University of Windsor, 2005)

1.2.5 Spirituální dimenze v sociální službě osobní asistence

V této části popisují, jak by mohla být osobní asistence přínosná pro klienta, v čem by mu mohla být v této oblasti oporou a podporou.

Osobní asistent navazuje s klientem vztah a otevírá tím prostor pro duchovní sdílení, poskytuje člověku duchovní podporu a oporu. Mezi duchovní potřeby klientů můžeme řadit důstojnost, potřebu odpuštění, smíření a smyslu. Pomoc v oblasti duchovních potřeb a očekávání, stojí zejména na úspěšném posouzení. K získání relevantních informací můžeme využít mnoha technik, kupříkladu mapu životních událostí, duchovního života klienta, ze které můžeme vyčíst, jaké má klient duchovní potřeby. Spirituální dimenze je chápána jako součást úplnosti a celistvosti člověka, nelze od něj oddělit, může mít jak nenáboženskou, tak i náboženskou podobu. (Rohlenová, 2014, s. 3-44)

1.2.6 Posouzení duchovní dimenze člověka

Do tohoto oddílu jsem začlenil holistický přístup, uchopení základních lidských potřeb podle Abrahama Maslowa, spirituální potřeby a závěrem modely spirituálního posouzení. Je důležité se podívat na člověka a jeho individuální potřeby z celostního pohledu, abychom porozuměli jeho skrytým motivům a očekáváním, což nám napomáhá s objevováním spirituálních potřeb člověka. S tímto je spojena i hierarchická pyramidální struktura základních lidských potřeb, kterou popisuje Abraham Maslow. Nejprve je nutné mít zabezpečené základní biologické existenciální potřeby, aby se člověk, popřípadě klient, mohl dostat až k potřebám duchovním a spirituálním. Na

konci se snažím popsat některé modely spirituálního posouzení, jež napomáhají lepšímu proniknutí do osobní oblasti duchovní dimenze člověka. Tyto modely spolu s návodnými otázkami jsem využil při rozhovorech s respondenty.

Holistický přístup

Celostní, neboli holistický přístup vnímá klienta jako člověka s individuálními potřebami. Mezi základní oblasti, které toto pojetí zahrnuje, patří biologická nebo také fyzická oblast, kam patří například spánek, únava, bolest apod. Další oblastí je psychologické zdraví, vyjádření pocitů, emocí, učení a pozornost, sebehodnocení atd. Třetí oblastí jsou sociální vztahy, zdravé společenské prostředí, svoboda, bezpečí... Jako poslední velmi specifická a intimní je oblast spirituality, duchovní dimenze člověka. (Majerníková, Jakabovičová, 2008, s. 22)

Základní lidské potřeby

Maslowova pyramida potřeb popisuje hierarchii základních lidských potřeb, jedná se o motivační teorii v psychologii. Toto schéma zahrnuje pětistupňovou pyramidu, kde každá úroveň značí určitou oblast lidských potřeb. Abraham Maslow uvedl, že lidé jsou motivováni k dosažení určitých potřeb a že některé potřeby mají přednost před těmi dalšími. První věcí, která motivuje naše jednání je oblast fyzického přežití, jestli je tato oblast splněna a my jsme fyzicky v bezpečí, přechází naše motivace na další úroveň a tak to pokračuje dále a dále. Tento pětistupňový model lze rozdělit na potřeby nedostatku a potřeby růstu. První čtyři úrovně jsou často označovány jako potřeby nedostatku a nejvyšší pátá úroveň jako oblast růstu. Potřeba naplnit nedostatky motivuje lidi k jejich splnění, čím déle tato potřeba trvá, tím je silnější a tím hlasitěji se ozývá. Když je potřeba deficitu nižší úrovně lidských potřeb naplněna, člověk své aktivity přesunuje na naplnění potřeb vyšší úrovně. Když se člověk dostane do nejvyššího patra potřeb, na úroveň seberealizace, postupným naplňováním těchto růstových potřeb může dojít k určitému zesilování i poté, co byly naplněny. Pokud jsou i tyto potřeby růstu přiměřeně naplněny a uspokojeny, může být dosaženo úrovně nejvyšší, takzvané sebeaktualizace, což je potřeba maximálně využít svého potenciálu. (Saul McLeod, 2007)

Maslowova pyramida se skládá z pěti stupňů, nejnižší úroveň, nebo také páté patro, označuje fyzické potřeby (odpočinek, jídlo, pití, teplo...). Předposlední úroveň,

čtvrté patro, obsahuje potřeby bezpečí, ochrany apod. Prostředí úroveň patro třetí je vyhraněno sociálním potřebám (potřeba lásky, intimního vztahu...). Druhá nejvyšší úroveň, druhé patro se zaměřuje na potřeby úcty, vážnosti (prestiž, pocit úspěchu...) a nejvyšší úroveň, nebo též první patro pracuje s potřebou seberealizace (kreativita, naplnění potenciálu...). (Saul McLeod, 2007)

Spirituální potřeby

Je velmi náročné u klienta zjišťovat jeho spirituální potřeby, či duchovní dimenzi. Velmi často se děje, že se doptáváme pouze na náboženskou víru, ale co je mimo tuto víru, to již nezjišťujeme. (Majerníková, Jakabovičová, 2008, s. 22)

Majerníková a Jakabovičová (2008, s. 23) vyjmenovává základní spirituální potřeby, kterými jsou; potřeba víry, potřeba lásky, potřeba naděje, potřeba odpuštění, potřeba smyslu života, potřeba významu vlastní existence, vlastního bytí, potřeba vztahu s transcendentem a nakonec i potřeba realizace duchovních rituálů a praktik.

M. Svatošová (2012) definovala tyto duchovní potřeby; potřeba usmíření ve vztazích, potřeba smazání viny a odpuštění, potřeba lásky, potřeba cítit se respektovaně a v bezpečí, potřeba zbavení se hrůzy a strachu ze smrti a nakonec potřeba přijmout svůj život takový, jaký je, přijmout sebe sama včetně všech omezení, nedokonalostí, chyb a nezměnitelných daných věcí.

Galek (2005, s. 62-69) vymezil sedm oblastí hodnocení duchovních potřeb. Jedná se o dimenzi lásky a respektu, naděje, morálních a etických potřeb, smyslu a cíle života, náboženských potřeb, otázek souvisejících se smrtí a nakonec oblast smyslu pro krásu.

Emblen a Halstead (2011, s. 175-198) určili a popsali šest dimenzí duchovních potřeb u pacientů na základě fenomenologické analýzy. Hodnoty (víra, naděje a zdraví), náboženský kontext (transcendence a víra), komunikace, pocity smíru, pohodlí, štěstí a vnitřního klidu, zkušenosti, které jsou za hranicí pozemské existence a otázky dotýkající se smrti a života po smrti.

Govier (1999) popsal spirituální péči (duchovní oblast a potřeby) pěti okruhy, takzvaným modelem 5R; smysl a reflexe, vztahy, náboženství a uzdravení.

Modely spirituálního posouzení

Duchovní posouzení, jež zahrnuje jak spirituální očekávání, potřeby, tak i duchovní zdroje člověka, nám napomáhá lépe proniknout do této intimní oblasti, zmapovat ji, identifikovat a určit skryté významy pro člověka, jež se dotýkají jeho individuality, intimních a osobních vztahů, vazeb jeho nejbližších osob a širší komunity. Díky porozumění spirituálním významům důležitým pro klienta, může sociální pracovník lépe pochopit jednání a smysl, který klient přikládá určitým oblastem a tudíž s ním může i efektivněji řešit jeho obtíže. V průběhu duchovního posouzení sociální pracovník rozkrývá klientův zájem o spiritualitu a specifické duchovní oblasti, rituály, duchovní praxi, vplouvá do myšlenkových pochodů klienta, jeho hodnot, přesvědčení, tužeb a očekávání. Učí se z klientových zkušeností, jaký pro něj má život smysl, co je v jeho životě nejvýznamnější a na prvním místě. Během rozhovoru s klientem se mohou o této oblasti objevit jisté vypjaté pocity, strachy, úzkosti apod. (Canda a Furman, 2010, str. 262)

V pomáhajícím vztahu při duchovním posuzování je třeba dbát na jisté zásady, jež by měl sociální pracovník dodržovat. Jedná se o toleranci ke klientově duchovní oblasti, empatické citění a jemnost ve vedení rozhovoru, protože spirituální oblast je pro většinu lidí místem velice intimním, rozhovor by měl probíhat svobodně a za spolupráce s klientem. (Canda a Furman, 2010, s. 263)

Podle Candy a Furmana (2010) existují tři oblasti spirituálního posouzení, úroveň **implicitní**, **stručně explicitní** a poslední úroveň je **detailně explicitní**.

Implicitní model spirituálního posouzení je nástrojem nejvíce respektujícím a neinvazivním. Sociální pracovník vede s klientem nezávazný rozhovor ve všedním, běžném jazyce, jenž se může dotýkat více oblastí, ne pouze duchovní dimenze. Důležitá je otevřenost, úcta, tolerance. Sociální pracovník klientovi pokládá otázky otevřené, jež se zaměřují na spirituální oblast, tematiku. (Canda a Furman, 2010, s. 264-265)

Pod tuto úroveň můžeme zařadit tyto otázky; co dává v současnosti vašemu životu smysl; je zde něco, co Vám pomáhá s tím, abyste byl soustředěný a vnímavý; kam chodíte čerpat vnitřní inspiraci a co Vám dodává klid; jaké chvíle v životě Vám přinášejí vnitřní pohodu, pokoj, klid a spokojenost; je zde něco, co Vám pomáhá ve chvílích, kdy máte obtíže, kdy prožíváte nějakou krizi; za co jste nejvíce vděčný; jaké jsou Vaše ideály; co je pro Vás v životě nejdůležitější. (Canda a Furman, 2010, s. 266)

Druhý model duchovního posouzení, stručně explicitní je používán v případech, kdy je sociální pracovník v časovém presu. Jsou zjišťovány spirituální zdroje klienta, v čem je pro klienta spiritualita významná a v čem je možné ji využít při řešení klientových krizí. Ve stručném, či krátkém spirituálním posouzení se využívá soubor otázek nazvaných zkratkou **MIMBRA** (Meaning, Importance, Membership Beliefs, Relevance, Action). (Canda a Furman, 2010, s. 267)

Za tímto modelem se ukrývají následující otázky; co Vám napomáhá k pokoji a štěstí v životě, k radosti, naději a naplnění a zároveň Vás vede k hlubšímu a širšímu vnímání smyslu a morality vašeho života; je pro Vás náboženství, víra a spiritualita významná, důležitá; pokud ano, jakým způsobem; pokud ne, z jakého důvodu; jste členem nějaké společnosti, které je Vám oporou, cítíte se v něm dobře, pomáhá Vám nalézat smysl ve Vašem životě; popište prosím rituály, zvyky, praktiky či přesvědčení, hodnoty, které Vám pomáhají porozumět situaci, v níž se nacházíte; co z těchto věcí, o kterých jsme již mluvili, je pro Vás důležité z hlediska vaší současné situace a cílů naší společné práce; je možné na některých věcech, jež jste zmínil dříve, nějakým způsobem společně pracovat; týká se to něčeho, co Vám dříve již pomáhalo, či naopak je zde něco nepříjemného, čemu bychom se měli vyhnout; je zde nějaký člověk, osoba, příbuzný, kamarád, duchovní rádce, kterého bychom měli kontaktovat. (Canda a Furman, 2010, s. 267)

Posledním modelem podle Candy a Furmana (2010) je detailní explicitní posouzení, jež se využívá v případě, kdy klient projeví zájem více se duchovní oblastí zabývat. (Canda a Furman, 2010, s. 267)

Podle Hodge (2005a, s. 314-322) existuje pět nástrojů explicitního posouzení. První z nich je jako jediný verbální a nazývá se **Duchovní historie** (popis klientova přístupu k duchovní oblasti, je možné zahrnout i celou rodinu). Další čtyři jsou založeny na metodě schematického znázornění klientovi duchovní oblasti, spirituality. Jedná se o **Duchovní ekogram** (je založen na schématu, ve které klient kreslí svůj spirituální život, on sám je znázorněn uprostřed a kolem něj jsou zakresleny vlivy, přítomné i minulé), **Duchovní genogram** (zaobírá se širší rodinou klienta, znázorňuje duchovní vývoj klienta napříč několika generacemi, minimálně třemi), **Duchovní ekomapu** (zaměřuje se na klientovu přítomnost, nezaobírá se historií, mapuje klientovi vztahy a vazby, významné spirituální prvky v jeho prostředí a okolí) a **Duchovní mapu života** (tato metoda má dvě části, kresbu klientova duchovního života, příběhu a přiložený popis,

klient znázorňuje významné mezníky a prvky v jeho duchovním životě). (Hodge, 2005a, s. 314-322)

Hodge (2005b, s. 81-82) se věnuje i metodě duchovního posouzení, jež napomáhá zjišťování spirituálních zdrojů klienta. Rozčlenil tento nástroj do čtyř oblastí, duchovní rituály, duchovní názory, vztah k Bohu a sociální podpora v rámci církve.

Oblast **duchovních rituálů** obsahuje otázky; znáte a využíváte nějaké rituály či duchovní praktiky, jež Vám pomáhají zvládat životní obtíže; jaké z nich jsou neúčinnější a v jakých situacích; pomáhají Vám některé z těchto rituálů ve vztahu k Bohu. (Hodge, 2005b, s. 81-82)

Duchovní názory jsou reprezentovány těmito otázkami; jakým způsobem hovoří Vaše víra o obtížích a těžkostech; poskytuje nějaký metafyzický důvod životních obtíží; jaké spisy, literaturu máte nejraději (duchovní); pomáhají Vám některé z těchto spisů v době krize, stresu; jaké duchovní zásady jste získal ze svých životních zkušeností. (Hodge, 2005b, s. 81-82)

Vztah k Bohu (k transcendentnímu bytí) pod sebou, podle Hodge (2005b, s. 81-82), ukrývá otázky typu; jak Vám pomáhá Váš vztah k Bohu, či nějakému vyššímu bytí, při řešení Vašich problému; co o této situaci říká Bůh; byl jste schopen některé ze svých zkušeností týkajících se vztahu s Bohem a Jeho pomoci, aplikovat na jiné situace; jak Vás Bůh podporoval, podporuje v době tíživé situace, krize; v čem nacházíte sílu Vašeho vztahu s Bohem; máte představu, jak se na Vás Bůh dívá, co si o Vás myslí. (Hodge, 2005b, s. 81-82)

Soubor otázek skrývajících se pod tématem **sociální podpora církve** je následující; Jakou roli hrála Vaše komunita, společenství, či církev v době Vaší krize, nebo stále hraje; je někdo, ke komu máte v církvi, komunitě, společenství vztah, jež Vám pomáhá; je zde někdo z duchovní oblasti, autorita, rádce, kdo Vám pomáhá, kdo je pro Vás obzvláště významný; jak Vám tento člověk, tito lidé, byli nápomocni při řešení Vašich obtíží, krize. (Hodge, 2005b, s. 81-82)

Další nástroj, který lze použít pro měření duchovních potřeb, se nazývá **FICA** dotazník. Jeho účelem je získat duchovní anamnézu člověka a využívá se též jako návod při vedení duchovního rozhovoru (Novotná a Kala, 2015, s. 24). FICA je nástrojem duchovního posouzení, je založený na třech oblastech; oblast víry a smyslu života, význam a vliv víry, oblast duchovního společenství a poslední je způsob poskytování spirituální péče ve specifickém zařízení. (Puchalski, 2007-2008, s. 40)

Otázky týkající se **víry a smyslu života** jsou tyto; považujete spiritualitu nebo náboženství za důležitou součást vašeho života; pomáhá Vám Vaše víra překonávat zátěžové situace, zvládat krize; co dává Vašemu životu smysl. (Puchalski, 2007-2008, s. 40)

Oblast **významu a vlivu víry** obsahuje následující otázky; jak důležité místo ve Vašem životě víra zaujímá; ovlivňuje Vás Vaše víra nějakým způsobem při zvládání těžkých situací; ovlivňuje Vás Vaše víra při důležitých rozhodnutích týkajících se Vaší léčby. (Puchalski, 2007-2008, s. 40)

Předposlední oblastí, kterou Puchalski (2007-2008, s. 40) ve své knize popisuje je oblast **duchovního společenství** a k té se vážou tyto otázky; patříte do nějakého společenství, které je součástí vaší víry; jak Vás toto společenství podporuje; existuje nějaká skupina lidí, se kterými se rádi setkáváte, a jsou pro Vás důležití. (Puchalski, 2007-2008, s. 40)

Závěrečný okruh zkoumání je **způsob poskytování duchovní péče** týkající se možnosti, jak vyhovět klientovi a pomoci mu s jeho spirituálními očekáváními a potřebami. (Puchalski, 2007-2008, s. 40)

Govier (1999) sumarizoval spirituální péči do pěti položek, smysl, reflexe, náboženství, vztahy a uzdravení, jedná se o takzvaný model spiritualit **5R** (Reason, Refection, Religion, Relationships, Restriction).

Oblast **smyslu a reflexe** se zabývá hledáním významu v životních zkušenostech, což je považováno za základní rys (Govier, 1999, s. 32). Podle Frankla (1984) je primární lidskou motivací hledání smyslu a účelu v životních zkušenostech, ať už jsou za běžných či extrémních podmínek (Frankl, 1984). Touha hledat nebo nalézt význam a účel v životě člověka, vůle a důvod žít, reflektovat a meditovat nad svou existencí (může být posílena, hudbou, uměním či literaturou), (Govier, 1999, s. 33).

Náboženství je prostředek vyjadřování duchovnosti prostřednictvím rámce hodnot a přesvědčení, víry. Je často aktivně vykonávané prostřednictvím různých rituálů, náboženských praktik a čtení posvátných textů. Náboženství může být jak institucionalizováno, tak může být i neformální. (Govier, 1999, s. 33)

Vztahy můžeme vysvětlit jako touhu souviset s vlastním já, s druhými a s vyšším bytím, Bohem (mohou být vyjádřeny službou, láskou, důvěrou, nadějí nebo kreativitou). Důležité je také ocenění z prostředí člověka. (Govier, 1999, s. 33)

Uzdravení, obnova je schopnost duchovního rozměru pozitivně ovlivňovat fyzický aspekt péče (některé životní situace mohou být škodlivé, což vede k duchovní úzkosti, tísní nebo nouzi). (Govier, 1999, s. 33)

Podle Majerníkové a Jakabovičové (2008, s. 24) můžeme k jednotlivým položkám či oblastem duchovní dimenze přiřadit následující otázky, kterými je možné se na dané okruhy doptávat.

První oblast smyslu a reflexe může obsahovat tyto otázky; přemýšleli jste nebo přemýšlíte někdy nad svým životem; bilancovali nebo hodnotili jste někdy svůj život; jestli ano, jakým způsobem byste jej popsali; jaká je Vaše největší motivace k životu, co Vás nejvíce motivuje k žití; položil jste si někdy otázku, proč se to stalo právě Vám (pokud má klient nějaký úraz, nemoc či chorobu...); jestli ano, jakým způsobem si tuto otázku kladete. (Majerníková a Jakabovičová, 2008, s. 24)

Druhá oblast je zaměřena na náboženství a k ní patří tyto otázky; věříte v něco nebo v někoho, jste věřící (mohli byste o sobě toto říci); pomáhá Vám v něčem Vaše víra (při různých životních těžkostech, v nemoci, utrpení...); je něco ve Vaší víře, či náboženství, co Vám pomáhá nejvíce (co je to); chcete se setkat s Vaším duchovním vůdcem v čase, kdy jste hospitalizován (pokud je klient hospitalizován); je pro Vás důležité, abyste měl možnost vykonávat náboženské praktiky a rituály související s Vaší vírou; je pro Vás důležité, abyste mohl tyto náboženské praktiky a rituály vykonávat v době, kdy jste hospitalizován. (Majerníková a Jakabovičová, 2008, s. 24)

Třetí oblast týkající se vztahů můžeme zkoumat těmito otázkami; jaký vztah je ve Vašem životě nejvýznamnější a nejdůležitější; věříte v Boha nebo v něco transcendentního, nadpozemského, v nějakou vyšší existenci; pokud ano, zkuste to prosím popsat, vysvětlit; jak se existence Boha nebo nějakého vyššího bytí promítá do Vašeho života. (Majerníková a Jakabovičová, 2008, s. 24)

Poslední čtvrtá oblast obsahuje téma uzdravení. Vztahují se k ní otázky typu; má Vaše onemocnění vliv na Vaši víru; jestli ano, jakým způsobem to Vaši víru ovlivňuje; cítíte duchovní pokoj, klid a pohodu; jestli ne, co může být příčinou nebo důvodem Vašeho nepokojného rozpoložení; vnímáte u sebe nějaké stopy duchovní úzkosti či tísně. (Majerníková a Jakabovičová, 2008, s. 24)

1.3 Maltézská pomoc, o.p.s.

Poslední velká kapitola teoretické části je zaměřena na organizaci Maltézská pomoc, nejprve se věnuji obecným informacím a popisu organizace, dále konkrétně Centru Olomouc, poté fungování služby osobní asistence v Centru Olomouc a závěrem spirituální dimenzi osobní asistence v Maltézské pomoci.

1.3.1 Obecně o organizaci

V této části vypisuji obecné a základní informace o organizaci Maltézská pomoc, o jejím zřizovateli, základním poslání, místech působení v České republice a cílových skupinách. Závěrem se zmiňuji o hlavních projektech organizace.

Nestátní nezisková organizace Maltézská pomoc sídlící v České republice byla založena 9. května roku 2002 a je poskytovatelem sociálních služeb a realizátorem dobrovolnických projektů. Je zapsána v rejstříku obecně prospěšných společností. Zřizovatelem je České velkopřevorství Suverénního řádu Maltézských rytířů. Maltézská pomoc je součástí organizace Malteser International jež realizuje své aktivity ve více než 110 zemích na světě. Hlavním posláním této společnosti je pomoc potřebným. Toto poslání vychází z motta Suverénního řádu Maltézských rytířů, které zní: „*Tuitio fidei et obsequium pauperum*“. V překladu to znamená „*Obrana víry a pomoc potřebným*“. Cílem všech aktivit Maltézské pomoci je pomoci ve službě potřebným a trpícím lidem na základě křesťanských hodnot a lásky k bližnímu. Výsledkem je pomoc se začleňováním do běžného života ve společnosti a zmenšení či předcházení sociální izolace, vše v rámci klientových psychických a fyzických možností. Služby jsou poskytovány v prostředí klientovi příjemném a takovým způsobem, aby se klient cítil dobře. Mezi cílové skupiny, o které se Maltézská pomoc stará spadají opuštění lidé a senioři, nemocní, lidé bez domova, vězni, chudé rodiny, mládež a děti z dětských domovů, lidé na vozíku, rodiny s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí a další potřební lidé. Organizace v České republice funguje v současné době v 13 centrech, v Žatci, Praze, Mělníku, Pardubicích, Jeseníku, Šumperku, Olomouci, Prostějově, Valašském Meziříčí, Přerově, Otrokovicích, Brně a v Uherském Hradišti. Celkem ve společnosti působí přes 350 lidí, ať už to jsou dobrovolníci, stálí zaměstnanci či externí pracovníci. (Maltézská pomoc, o. p. s. (IIC), 2016)

Mezi hlavní projekty Maltézské pomoci patří z oblasti sociálních služeb Osobní asistence, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Sociálně aktivizační služby pro seniory a zdravotně postižené, Terénní programy a Průvodcovské a předčitatelské služby. Oblast dobrovolnických projektů zahrnuje Sociálně aktivizační programy pro děti, mládež a podporu rodiny, Dopisování s vězni, Pomoc osamoceným seniorům a osobám se zdravotním postižením, Pomoc zdravotně postiženým osobám při jednorázových akcích například při poutích a různých dalších setkáních, Pomoc pečujícím při hlídání nemocných a zdravotně postižených, Dobrovolník pro osoby bez domova. Mezi další akce, které organizace připravuje je vzdělávání seniorů (Moderní senior) a letní tábory pro děti. Mimo tyto aktivity se Maltézská pomoc zapojuje i do humanitárních aktivit a to formou bezplatného zapůjčování vysoušečů při povodních a další pomoci lidem touto katastrofou postižených. (Maltézská pomoc, o. p. s. (IIa), 2016)

1.3.2 Centrum Olomouc

Podkapitola se zabývá popisem Centra Olomouc organizace Maltézská pomoc. Téma jsem zařadil z takového důvodu, že v rámci tohoto centra probíhal výzkum s klienty služby osobní asistence, proto si myslím, že je dobré alespoň základními informacemi se o této oblasti zmínit.

V září roku 2003 začalo fungovat diecézní centrum organizace Maltézská pomoc ve městě Olomouc. V současné době sídlí v centru města na adrese Wurmova 7. Mezi nejvýznamnější aktivity patří dobrovolnické činnosti, jako jsou například Sociálně aktivizační činnosti pro děti, mládež a podporu rodiny, Dopisování s vězni, dále Pomoc osamoceným seniorům a zdravotně postiženým, Pomoc pro zdravotně postižené při jednorázových akcích a Pomoc pečujícím při hlídání nemocných a postižených. Mezi registrované sociální služby realizované tímto centrem patří Osobní asistence, která je stěžejní aktivitou, dále Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením a nakonec Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. V tomto centru již několikátý rok pokračuje projekt Moderní senior, jež se zabývá poradenstvím a vzděláváním v oblasti počítačové problematiky a dalších moderních technologií pro seniory. Centrum je zapojeno i do komunitních aktivit města Olomouce, komunitního plánování sociálních služeb. Pod toto centrum náleží další místa, kde je Maltézská

pomoc realizována a to je Valašské Meziříčí, Přerov, Šumperk, Jeseník, Uherské Hradiště a Otrokovice. Centrum Olomouc již po několikáté tradičně organizuje udílení cen pro dobrovolníky v Olomouckém kraji, Křesadlo. Dále se účastní organizace Mezinárodního setkání vozíčkářů na Velehradě, kde v rámci Dnů dobré vůle zajišťuje zdravotnickou a asistenční službu. V neposlední řadě je možné zmínit adventní sbírku na pomoc potřebným „Zkuste udělat zázrak – Staňte se Mikulášem“. (Maltézská pomoc, o. p. s. (IIb), 2016)

1.3.3 Osobní asistence v Maltézské pomoci v Centru Olomouc

V rámci této podkapitoly předestírám elementární informace o sociální službě osobní asistence v Centru Olomouc a jejím fungování. Důvodem je výběr respondentů právě mezi klienty této služby.

V roce 2010 začalo Olomoucké centrum poskytovat sociální službu Osobní asistence. Služba je zpoplatněna a poskytována v současné době 24 hodin denně 7 dní v týdnu v Olomouci a jeho nejbližším okolí. Nejčastější cílovou skupinou jsou senioři s nižší schopností mobility, dále služba pečuje o osoby po mozkové mrtvici, po chemoterapii, klienty s artrózou, různými typy demence či Parkinsonovou nemocí. Na rozdíl od ostatních center Maltézské pomoci služba poskytuje péči i dětem s postižením, například se zrakovým onemocněním či autismem. Služba staví na zásadách úcty, respektu a lidské důstojnosti. Osobní asistenti jsou připraveni doprovázet klienta, naslouchat mu a povídat si s ním. Jsou schopni mu být na blízku nejen při radostných okamžicích, ale i v trápeních a bolestech. (Maltézská pomoc, o. p. s. (IIId), 2016)

V roce 2016 měla služba osobní asistence v Centru Olomouc 65 klientů a tým 18 osobních asistentů, kteří organizovali dva koordinátoři. (Maltézská pomoc, o. p. s. (Ia), 2016, s. 7)

1.3.4 Spirituální dimenze v osobní asistenci v Maltézské pomoci

Následující část práce představuje uchopení duchovní dimenze ve službě osobní asistence v Maltézské pomoci. Jakým způsobem se s tímto fenoménem v organizaci pracuje a jak je zpracován ve stávajících dokumentech.

Ústředním tématem, ze kterého vychází touha po uchopení spirituální dimenze v organizaci Maltézská pomoc je její poslání. Organizace byla založena Řádem Maltézských rytířů, který jako jeden z dlouholetých křesťanských řádů se snaží pomáhat chudým a trpícím po celém světě. Jeho mottem je latinské: „Tuitio fidei et obsequium pauperum“, což v překladu do češtiny znamená, obrana víry a pomoc potřebným. (Maltézská pomoc, o. p. s. (IIc), 2016)

I když se již v rámci služby osobní asistence vypracovával návrh, jak duchovní dimenzi a spirituální potřeby klientů začlenit do praxe, tak stále ještě není toto téma důsledně v jednotlivých dokumentech rozpracováno.

V pravidelném provozu služby se již objevila touha u některých klientů naplnit duchovní potřeby jako je například modlitba růžence, návštěva kostela, či přítomnost na mši svaté. Duchovní dimenzi a s tím související spirituální potřeby u klientů si dává tato práce za cíl lépe prozkoumat a popsat.

V Metodice přímé péče služby osobní asistence je například zaznamenáno, že osobní asistent pomáhá zajistit životní potřeby klientů (Maltézská pomoc, o. p. s. (Ib), 2017, s. 2). Mezi tyto potřeby zcela jistě patří i potřeby spirituální.

Všechny potřeby zjišťuje sociální pracovník a koordinátor osobní asistence při sociálním šetření u klienta v průběhu individuálního plánování: „*Individuální plán slouží k tomu, aby byly zřetelně vyjádřeny potřeby, přání a očekávání uživatele.*“ (Maltézská pomoc, o. p. s. (Ic), 2014, s. 15)

V dokumentu Vnitřní směrnice pro koordinátory osobní asistence je zaznamenáno, jakým způsobem lze potřeby uživatele zjišťovat, sérií otázek (Co? Proč? Jak? Kdo? Kdy? Kde?...) přivést klienta k tomu, aby nad svými potřebami začal přemýšlet a uvědomil si, co vlastně potřebuje a jakým způsobem by to chtěl zrealizovat. (Maltézská pomoc, o. p. s. (Id), 2014, s. 12)

Bohužel zatím v dokumentech služby osobní asistence v Maltézské pomoci nejsou popsány postupy, jak zjišťovat konkrétně spirituální potřeby u uživatelů, jakým způsobem se jich ptát na tuto velice intimní oblast.

2 Výzkumná část

Výzkumná neboli empirická část práce obsahuje metodologické ukotvení výzkumu a analytickou část, jež zahrnuje analýzu a interpretaci sesbíraných dat a následnou diskuzi nad zjištěnými poznatky.

Ve své práci jsem si z osobních důvodů vybral metodu kvalitativního výzkumu. Postupem času, jsem ale zjistil, že na zkoumání tohoto tématu by se lépe hodily validizované výzkumné metody, jako je kvantitativní výzkum. Věřím ale, že i přes to, mohou být výsledky této práce, pro službu osobní asistence v Maltéžské pomoci či pro jiné výzkumníky zabývající se tímto tématem, přínosné.

Ke sběru dat jsem využil techniky polostrukturovaných rozhovorů. Od respondentů jsem sesbíral informace, které jsem formou doslovné transkripce přepsal do písemné podoby. Tato data jsem dále analyzoval metodou otevřeného a axiálního kódování. Zároveň jsem data interpretoval. Získané poznatky jsem promýšlel v kapitole diskuze.

2.1 Cíle práce

Hlavní cíl práce

Zjistit, jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltéžské pomoci?

Hlavním záměrem práce je podrobněji prozkoumat spirituální dimenzi a duchovní potřeby respondentů, kteří jsou klienty sociální služby osobní asistence v Maltéžské pomoci. Určité části práce, jako jsou modely duchovních posouzení a výsledky výzkumu, budou použity ke zkvalitnění poskytované služby, ke komplexnějšímu posouzení potřeb klienta a k lepšímu uchopení spirituality v praxi sociální práce.

2.2 Výzkumné otázky

Základní výzkumná otázka

Jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltézké pomoci?

2.3 Popis použitých metod

Tato část teoreticky ukotvuje výzkumné metody použité v práci. Pojednává o typu použitého výzkumu, základních přístupech, mezi něž patří i zakotvená teorie, o základních technikách a metodách získávání dat, mezi nimiž jsem využil polostrukturovaných rozhovorů, o přípravě dat a technikách transkripce, interpretace a vyhodnocování, dále o způsobu zpracování dat podle prvních dvou stupňů analýzy v zakotvené teorii pomocí otevřeného a axiálního kódování.

2.3.1 Kvalitativní výzkum – obecně

Zde se snažím popsat základní informace o kvalitativním výzkumu, a jakým způsobem při něm výzkumník postupuje.

Jedná se o proces, při kterém výzkumník, hloubkově, holisticky přistupuje k danému problému, ať už sociálnímu či lidskému a snaží se mu porozumět. Zkoumá danou oblast v přirozeném prostředí a skrze analýzu sesbíraných informací a dat vytváří co nejcelistvější obraz o tématu. (Creswell, 1998, s. 12)

Nejčastější postup výzkumníka při kvalitativním výzkumu, začíná stanovením základního tématu, oblasti, která se bude zkoumat. Dále jsou vybrány a určeny základní výzkumné otázky. Tyto otázky lze upravovat či dotvářet v procesu výzkumu i analýzy. Právě to je hlavním důvodem, proč se někdy kvalitativnímu výzkumu přezdívá pružný nebo také emergentní typ výzkumu. V průběhu výzkumu vznikají nové hypotézy a modifikace, jakým směrem pokračovat při zkoumání dále. Důležitým faktem je, že výzkumný pracovník operuje přímo v terénu, sbírá potřebná data, poté je analyzuje a stanovuje závěry. Na základě analýzy informací, jež se provádí většinou zároveň se sběrem dat, výzkumník vybírá a rozhoduje se, která data jsou k jeho výzkumu potřebná, a na základě tohoto určení pokračuje ve výzkumu. Probíhají takzvané cykly, při kterých

jsou přezkoumávány domněnky a závěry. Dále se ověřuje určitými způsoby validita teoretická, popisná a interpretační. Závěrečná zpráva, jež je výsledkem výzkumu obsahuje nejen poznámky a citace z rozhovorů, ale i popis míst, na nichž výzkum probíhal. Na konci výzkumný pracovník většinou navrhuje určitou teorii vztahující se na fenomén, jež byl zkoumán. Velmi často jsou závěry výzkumu probírány s respondenty a jejich názory zohledňovány ve výsledné zprávě. (Hendl, 2008, s. 48-49)

Mezi základní charakteristiky kvalitativního výzkumu patří možnost studovat procesy, zkoumat různé fenomény v přirozeném prostředí a navrhopat nové teorie. Je nápomocen při začáteční exploraci možných fenoménů. Zkoumání probíhá většinou v místních podmínkách, reaguje na tyto podmínky a situace, hledá idiografické, lokální souvztažnosti a příčiny. Výzkumník v průběhu získává podrobný a hloubkový popis a vhlad do daného fenoménu, celostní pohled na danou zkoumanou událost, skupinu či jedince. Protože interpretem je sám výzkumník, mohou být výsledky subjektivně ovlivněny. Mezi negativa výzkumu patří malá transparentnost a neprůhlednost. Získané teorie či nové pohledy na zkoumané fenomény nemusí mít schopnost zobecnění na jinou lokalitu, jiné prostředí, či širší populaci. Mezi základní typy dat použitých při výzkumu náleží úryvky z knih, úřední dokumenty, deníky, poznámky z rozhovorů a pozorování, osobní komentáře, fotografie a video a audiozáznamy (například rozhovorů). (Hendl, 2008, s. 50-51)

2.3.2 Kvalitativní výzkum – základní přístupy

Díky této kapitole může čtenář zjistit více o tom, jaké základní přístupy existují a které může využít.

Mezi základní nebo také hlavní přístupy kvalitativního výzkumu patří takzvaná zakotvená teorie, jež se zaměřuje na určení návrhu nové teorie o určitém fenoménu ze získaných dat. Dalším přístupem je fenomenologický výzkum, který své zkoumání směřuje k porozumění zkušenosti jisté skupiny jedinců, jakým způsobem tuto skutečnost vnímají a jak ji prožívají. Třetím ze základních přístupů je případová studie, jež klade důraz na popis daného případu a jeho rozbor. Tento popis je velice podrobný a hloubkový. Posledním z hlavních přístupů kvalitativního výzkumu je etnografický přístup. Tato metoda se zaměřuje na zjištění kulturních charakteristik jisté skupiny lidí. Kulturní v tomto případě zahrnuje sdílené normy, hodnoty, postoje a společný jazyk.

Mezi další přístupy můžeme zařadit historický výzkum a analýzu dokumentů, biografický přístup, akční a kritický výzkum a jako poslední lze pod kvalitativní výzkum zahrnout narativní výzkum. (Hendl, 2008, s. 101)

2.3.3 Zakotvená teorie

Pro svůj výzkum jsem vybral přístup zakotvené teorie. Ve své práci jsem nevyužil celý přístup, ale pouze první dva stupně metody analýzy dat, jimiž jsou otevřené a axiální kódování.

Jedná se o systém, či určitý přístup k výzkumu a analýze sesbíraných informací. Vyústěním této strategie výzkumu je návrh nové teorie, směřující do oblasti pátrání výzkumného pracovníka, zaměřující se na konkrétní fenomén. Rozvíjející se teorie vychází ze získaných dat a je v nich i zakotvena. Výzkumník, využívající tento přístup je soustředěn zejména na procesy, interakce a jednání jedinců, na něž je výzkum zaměřen. V teoretickém základu konkrétních kroků postupu zakotvené teorie figurují dvě jména A. Strauss a B. Glaser, jedná se o americké sociology, kteří poskytli ucelenou a podrobnou formu tohoto postupu. Jejich cílem bylo zlepšit a zkvalitnit schopnost výzkumných pracovníků tvořit nové teorie, jež budou oplývat nejen užitečností, ale i relevantností vzhledem k dané oblasti, či zkoumanému fenoménu.

Metodologové zabývající se výzkumem popisují dvě bazální fáze týkající se objevování nových poznatků. První se týká kontextu objevování a druhá kontextu zdůvodňování. V první fázi probíhá tvorba hypotéz, zapojení kreativity a spekulativního myšlení. Při druhé fázi výzkumník tyto hypotézy systematicky přezkoumává. Následující kroky popisují generování zakotvené teorie, jakým způsobem a sledem jakých akcí tento přístup funguje. Prvním krokem výzkumný pracovník vyráží do oblasti zkoumání, do terénu. Zatím má pouze nejasnou představu a koncept ohledně zkoumané oblasti a fenoménu. Druhý krok obsahuje zkoumání dané oblasti, rozhovory s jednotlivci, skupinami, pozorování a studování dokumentů. Ve třetím kroku výzkumník shromážděné informace analyzuje a zkoumá. Čtvrtý krok obsahuje takzvané teoretické vzorkování, což znamená rozšiřování zkoumání o další objekty, jež přinášejí do výzkumu nové informace a data. Výběr těchto nových případů je odvislý od dosavadně získaných poznatků. Poslední, pátou částí postupu výzkumný pracovník validuje a ověřuje zjištěné poznatky a fakta, porovnává a testuje jednotlivé případy.

Vznikají nové kategorie zachycující určité jevy, procesy, vytváří systém mezi těmito kategoriemi, zobecňuje a vytváří nové hypotézy. (Hendl, 2008, s. 123-126)

2.3.4 Kvalitativní výzkum – základní techniky a metody získávání dat

Tato podkapitola obsahuje informace o tom, jakým způsobem lze výzkumná data získávat. Čtenáře seznámím s více způsoby, aby si mohl vytvořit komplexní představu o této problematice.

Získávaná kvalitativní data jsou charakteristická svou přirozeností, místní zakotveností, kontextualitou a popisem běžného, každodenního života. Většinou se jedná o delší časové zkoumání, při kterém výzkumník podrobně a hloubkově popisuje určitý případ a směřuje k zodpovězení základních otázek jak a proč. Při výběru vhodných technik či metod sběru dat je dobré postupovat podle následujících pravidel. Jedna z nejběžnějších technik je rozhovor nebo také interview. Tuto metodu lze dobře využít při získávání informací o tom, jakým způsobem lidé přemýšlí, na co myslí, jaké jsou jejich pocity, jak fungují v soukromí, jaká je jejich víra a další velmi individuální oblasti každého člověka. Tyto informace lze získat i použitím metod dotazníků, či specifitějších metod, jako jsou postojové škály, či technika deníku. Standardizované testy velice dobře využijeme na získávání dat týkajících se schopností jedinců nebo jejich individuálních osobnostních rysů. Při sbírání informací na veřejných místech je velmi často využívaná metoda pozorování. (Hendl, 2008, s. 161)

Dá se tedy říci, že mezi základní a nejvýznamnější techniky sběru dat můžeme zařadit rozhovor/interview, pozorování a dokumenty. Rozhovor má velikou výhodu při zaznamenání dat, je možné totiž využít audiozáznamu, či videozáznamu a zpětně poté sebraná data zkontrolovat, přesně přepisovat a analyzovat. Rozhovory se bohužel často odehrávají ve strojených připravených podmínkách, prostředí není zcela přirozené. Při interview může také dojít ke zkreslení, protože už jenom přítomnost výzkumného pracovníka přirozenost respondenta nějakým způsobem ovlivňuje. Další technikou je pozorování. V této metodě mohou být zaznamenány neobvyklé situace, události, výzkumný pracovník získává zkušenosti ihned od zdroje, dá se říci, že z první ruky. Nevýhodou této metody může být nemožnost informování ohledně určitých soukromých témat. Též se může objevit problém s úspěšností sběru dat, pokud výzkumník nemá dostatek zkušeností. Poslední z těchto tří hlavních metod jsou

dokumenty a jejich analýza. Může se jednat o soukromé či veřejné dokumenty, elektronické diskuze apod. Velikou výhodou zkoumání a shromažďování dokumentů je časová dosažitelnost a pečlivost zpracovaných a zapsaných informací. Náročnost metody tkví v někdy velké náročnosti sbírání dat a též se někdy může jednat o informace, jež nejsou běžně dostupné, jsou chráněné. (Hendl, 2008, s. 162)

2.3.5 Technika polostrukturovaného rozhovoru

Ve své práci jsem využil techniku polostrukturovaných rozhovorů. Na začátku výzkumu jsem si stanovil přibližné oblasti témat, které jsem chtěl zkoumat, tak aby výsledné poznatky směřovaly k naplnění hlavního cíle. Tyto oblasti zahrnovaly návodné otázky k rozhovorům s respondenty.

Polostrukturovaný rozhovor je interview, kterého se účastní tazatel a respondent. V průběhu rozhovoru tazatel používá takzvaného „průvodce rozhovorem“, což je seznam otázek a témat, které je v průběhu rozhovoru třeba pokrýt. Otázky mohou i nemusí být pokládány v předem určeném pořadí. (Cohen a Crabtree, 2006)

Výhody tohoto typu rozhovoru jsou flexibilita v kladení otázek, možnost odhalit nová témata, která nebyla plánována, vnořit se více do hloubky zkoumaného fenoménu, respondent má větší míru možnosti, prostoru k vyjádření a popsání svých individuálních a subjektivních názorů. V průběhu rozhovoru mohou vyvstat jistá nedorozumění, jež je možné si díky vyšší míře pružnosti polostrukturovaného rozhovoru vyjasnit. (Veselý, 2013)

2.3.6 Kvalitativní výzkum – příprava dat a techniky transkripce

Velice důležitá je pro výzkum správná transkripce rozhovorů. Ve své práci jsem si vybral typ doslovné transkripce. Ji i další typy pro přehlednost popisují v následujícím textu.

Po sesbírání dat je nutné tyto informace nějakým způsobem zafixovat a zobrazit. Převodu či přepisu mluveného slova zachyceného prostřednictvím interview, rozhovoru nebo skupinové diskuze do formy písemné se říká transkripce. Je velice důležitou a dá se říci, že i nezbytnou podmínkou pro přesné a podrobné vyhodnocení. Celá procedura přepisu, je velice časově náročná. Do přepsaného textu je možné zaznamenávat

komentáře, poznámky či zvýrazňovat pro nás důležitá dat. Můžeme popsat čtyři druhy této transkripce, shrnující protokol, selektivní protokol, komentovanou transkripci a nakonec i doslovnou transkripci. (Hendl, 2008, s. 207-208)

Prostřednictvím doslovné transkripce výzkumný pracovník přepisuje a zaznamenává mluvený projev respondenta doslovně včetně stylistických i gramatických nedostatků, nespisovných výrazů, přerázků atd. (Veselý, 2013)

2.3.7 Kvalitativní výzkum – metody interpretace a vyhodnocování

Popis metody interpretace a analýzy sesbíraných dat je důležitý pro větší míru transparentnosti, tak aby potenciální čtenář věděl, jakým způsobem bylo s informacemi od respondentů zacházeno.

Data z kvalitativního výzkumu jsou odlišná od dat ve výzkumu kvantitativním, nejsou strukturovaná a jsou vázaná na kontext. Není možné je redukovat. Při analýze výzkumník používá zápisky z terénu, citace částí rozhovorů či poznámky sebrané při skupinové komunikaci. Informace z kvalitativního výzkumu mohou být zaznamenány jak formou protokolů pozorování, textů, transkribovaných rozhovorů, tak i audiovizuálních materiálů a jiných dokumentů. Tato data jsou výzkumníkem interpretována za účelem smysluplné organizace dat se zaměřením na objevování nových vztahů, pravidelností a témat. Vše, co výzkumný pracovník koná ve výzkumu, jak jej směřuje a upravuje, by mělo být zaznamenáno, dokumentováno, pro větší transparentnost a kvalitu. Odlišnost od klasických kvantitativních výzkumů můžeme nalézt zejména v postupu, kdy začínáme s analýzou. Většinou výzkumník analyzuje data již v průběhu jejich sběru, nově získané poznatky mohou dále směřovat další postup výzkumu, či zaměření se na odlišné zdroje dat. Tento cyklický proces sběru a analýzy dat postupuje až do té doby, kdy výzkumník ukončí sběr informací z důvodů naplnění cíle výzkumu. (Hendl, 2008, s. 223)

2.3.8 Zpracování dat pomocí prvních dvou stupňů analýzy v zakotvené teorii

Sesbírání a přepsání dat od respondentů jsem začal nejprve procházet a vyznačovat si důležité myšlenky, koncepty, které nějakým způsobem korespondovaly s naplňovaným cílem práce. Tomuto postupu se říká otevřené kódování, což je první stupeň analýzy dat v zakotvené teorii. Zároveň jsem tyto koncepty začal řadit do

abstraktnějších, obecnějších podkategorií a kategorií. Poté, co jsem měl části kódů roztríděné do těchto skupin, začal jsem s fází interpretace. V průběhu analýzy jsem promýšlel i vztahy mezi jednotlivými podkategoriemi a kategoriemi. Této části se říká axiální kódování, což je druhý stupeň analýzy dat v zakotvené teorii. Celý tento systém analýzy a interpretace dat je pružný a flexibilní, a proto mohou tyto části probíhat zároveň.

V konceptu výzkumu zvaném zakotvená teorie se výzkumný pracovník snaží objevit a popsat novou, specifickou, takzvanou substantivní teorii, jež je vázána většinou na lokální prostředí a jistou skupinu lidí. Můžeme jmenovat tři elementární prvky této teorie, a to jsou koncepty, kategorie a propozice. Na prvním místě se budeme zabývat koncepty, to jsou bazální součásti analytické fáze, je možná říci teoretické pojmy. Další součástí teorie jsou takzvané kategorie. Jedná se o prvky, jež jsou na vyšší úrovni nežli koncepty a svou podstatou abstraktnější. Jedná se o základní kameny rodící se nové teorie. Vznikají sdružováním a seskupováním konceptů prostřednictvím porovnávání a hledání rozdílů či podobností. Posledním prvkem, který jsme dříve jmenovali, jsou takzvané propozice. Původně byl tento prvek nazýván hypotézou, ale následně se od tohoto pojmenování upustilo, jelikož propozice lépe poukazuje na konceptuální vztahy. Tyto propozice popisují vztahy mezi konceptem a kategorií a mezi kategoriemi navzájem. (Hendl, 2008, 243-244)

2.3.9 Kódování

Proces kódování dat se vysvětluje jako způsob jejich rozkrytí, směřující nejprve k interpretaci, poté konceptualizaci až nakonec k integraci novým způsobem. Prostřednictvím kódování dále určujeme, jaká data do analýzy budeme zahrnovat a jak provedeme sbírání informací. Při analýze textů můžeme použít otevřené kódování, dále kódování axiální, anebo kódování selektivní. Při počáteční analýze se používá kódování otevřené a na závěr používáme nejčastěji selektivní. V průběhu celého postupu je třeba vytvářet poznámky

2.3.10 Otevřené kódování

Analýzu dat výzkumný pracovník započiná otevřeným kódováním, při prvním průchodu skrze data. V tomto kroku vyhledává a zvýrazňuje témata, jež jsou nejprve na

nízké úrovni abstrakce. Tato témata se vztahují ke stanoveným výzkumným otázkám, nebo literatuře, či se jedná o zcela nové myšlenky. Někdy je možné již předem mít připravené části určitých kódů a v průběhu výzkumu je doplňovat o nové informace. Tato část vede k paletě témat, jež jsou dále tříděna, různě organizována, doplňována a kombinována. Při otevřeném kódování je možné užít několik způsobů, kódování jednotlivých slov, odstavců, případů či celých textů. Součástí této fáze je určení kategorií, jež jsou obecnější. Dále se snažíme určit specifitější charakteristiku jednotlivých kategorií, například jejich vlastnosti, tento proces nazýváme dimenzionalizací. Prostřednictvím tohoto postupu jsme schopni určit a upřesnit vlastnosti rozlišující jednotlivé události, jež se vážou na specifické kategorie. To vytváří podklady pro takzvané teoretické vzorkování, které obsahuje vyhledávání případů a fenoménů potřebných pro novou teorii. (Hendl, 2008, s. 247)

2.3.11 Axiální kódování

Dalším stupněm je kódování axiální, jehož základním přínosem je propojení předem zjištěných kategorií za pomoci promýšlení důsledků, podmínek, příčin, interakcí, procesů a strategií. Toto propojení vytváří takzvané osy. V průběhu axiálního kódování výzkumník pátrá po dalších konceptech a nových kategoriích, jejich vzájemné souvislosti a jeho snahou je ještě více zobecnit jednotlivé kategorie, aby se stali ještě abstraktnější. Výzkumný pracovník využívá teoretického rámce, aby zjistil, které kategorie a jejich znaky lze vzájemně smysluplně zkombinovat. Strauss a Corbinová (dle Hendla, 2008, s. 248-250) hovoří o použití takzvaného kódovacího paradigmatu, jehož obsahem jsou prvky fenomén, kontext, kauzální podmínky, intervenující podmínky, strategie jednání, akce a následky. Glaser (dle Hendla, 2008, s. 250-251) se k tomuto staví odmítavě. Jeho požadavkem je co největší volnost pro výzkumné pracovníky. Na základě možností propojení jednotlivých kategorií stanovuje takzvané kódovací třídy. Základem axiálního kódování je propojování témat a jednotlivých konceptů, promýšlení nových strategií a přístupů, při kterých mohou vzniknout nové otázky a nápady, či výzkumník může některá témata vyloučit z výzkumu a jiná zkoumat ještě daleko podrobněji. (Hendl, 2008, s. 248-251)

2.4 Popis výzkumného souboru

Pro výběr vzorku respondentů jsem použil následující kritéria, respondent musí být ve věku dospělosti, musí být aktuálním klientem sociální služby osobní asistence Centra Olomouc organizace Maltézská pomoc. Dalším faktorem výběru, kterým jsem se řídil, protože jako koordinátor služby osobní asistence klienty do jisté míry znám, byla otevřenost budoucích respondentů vzhledem k probírání osobnějších témat, jako je například oblast spirituality.

Provedl jsem rozhovor se šesti respondenty. Vzhledem k množství sebraných dat a relevantních informací vztahujících se k naplnění hlavního cíle práce, si myslím, že počet respondentů je dostatečný. Pro zachování vyšší úrovně anonymity v práci, označuji, bez ohledu na to, jestli se jedná o ženu či muže, všechny dotázané pojmem respondent, dotázaný či klient (v mužském rodě).

2.5 Výchozí pozice tazatele

Hlavním cílem mé práce je zjistit, jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltézské pomoci. Nejprve jsem si stanovil čtyři základní oblasti, jež jsem chtěl u respondentů zkoumat a které vedou k naplnění výše uvedeného cíle práce. Při tomto výběru mi pomohly Govierem (1999, s. 32-33) definované okruhy spirituální péče. Stanovil jsem první tři oblasti; **smysl a reflexe života; náboženství a spiritualita; vztahy a společenství**. Poslední oblast jsem vzhledem ke specifikaci práce určil sám; **reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů**.

K těmto čtyřem oblastem jsem vytvořil seznam otázek do polostrukturovaných rozhovorů, kterých jsem posléze využil ke sběru dat. K sestavení baterie otázek jsem využil kompilaci různých modelů duchovních posouzení a k nim patřících otázek, zejména jsem se inspiroval Majerníkovou a Jakabovičovou (2008, s. 24), které shromáždily k jednotlivým oblastem otázky, jak je možné se daného klienta na spirituální oblast doptávat. Některé otázky jsem vytvářel sám. Před začátkem prvního rozhovoru, jsem probíral tyto otázky s jiným člověkem, abych si je lépe utřídil a usadil.

Kdybych měl reflektovat mé znalosti o tématu duchovní dimenze a spirituálních potřeb před psaním této práce a po jejím napsání, tak si myslím, že mohu celkem s jistotou říci, že nyní, po dokončení práce, dokáži problematiku lépe a hlouběji nahlížet a v ní se orientovat.

Před výzkumem jsem neměl žádná konkrétní očekávání týkající se nových poznatků. Mohu říci, že jsem očekával, že duchovní dimenze bude pro většinu respondentů velmi důležitou oblastí života, což se prostřednictvím výsledků výzkumu také potvrdilo.

Myslím si, že z hlediska naprosté korektnosti je potřeba uvést, že já sám jsem věřícím katolíkem. Zde je možno spatřovat jisté limity práce, jelikož se mohlo stát, že jsem někde subjektivně ovlivnil interpretační část, i když jsem se snažil zůstat co nejvíce objektivní.

2.5.1 Otázky polostrukturovaných rozhovorů

Při sběru dat jsem v práci využil techniky polostrukturovaných rozhovorů. Otázky byly většinou pokládány v náhodném pořadí, tudíž i témata byla probírána nahodile, podle toho, jak se rozhovor s daným respondentem vyvíjel. V průběhu interview tvořily otázky pouze kostru rozhovorů, byly pokládány v různé formě a tvaru. Níže pod každým okruhem uvádím baterii otázek k němu přináležících.

Smysl a reflexe života

- Co je pro Vás v životě nejdůležitější?
- Co dává v současnosti Vašemu životu smysl?
- Jaké životní chvíle Vám přinášejí vnitřní pohodu, pokoj a spokojenost?
- Přemýšlel/a jste někdy nad svým životem, hodnotil/a jej? Jakým způsobem?
- Co Vám pomáhá ve chvílích, kdy máte obtíže, či prožíváte krizi?

Víra a náboženství

- Věříte v něco nebo v někoho? Vysvětlíte prosím.
- Proč je pro Vás víra, spiritualita, náboženství důležitá?
- V čem Vám vaše víra pomáhá?
- Používáte nějaké rituály či duchovní praktiky, jež Vám pomáhají různé životní situace či obtíže? Popište mi je prosím.
- Je pro Vás důležité, abyste mohl tyto rituály vykonávat? Vysvětlíte prosím
- Má Váš současný stav (například vysoký věk, onemocnění apod.) vliv na Vaši víru? Pokud ano, jakým způsobem?

Vztahy a společenství

- Jaký vztah je ve Vašem životě nejdůležitější?
- Je zde nějaký významný člověk nebo duchovní vůdce, kdo je Vám oporou, vedením? Popište prosím.
- Existují nějakí lidé, se kterými se rádi setkáváte a kteří jsou pro Vás důležití? Jste členem nějakého společenství? Popište prosím.

Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů

- Co Vám přináší vztah s osobním asistentem?
- Jak Vás může osobní asistence v duchovní oblasti podporovat, či jak Vám může pomoci?
- Jaká máte očekávání v duchovní oblasti v rámci osobní asistence?

2.6 Etický rozměr studie

Na začátku každého rozhovoru jsem s klientem probral dvě základní věci. První z nich je fakt, že se z rozhovoru bude pořizovat audionahrávka, to znamená, že rozhovory nebyly nahrávány tajně, nýbrž byly pořizovány se souhlasem respondentů. Druhá věc, kterou jsem klientům sdělil a ubezpečil je o tom, že rozhovory jsou anonymní, to znamená, že nebudu ve své práci uvádět žádná jména, která by mohla vést ke konkrétnímu respondentovi. Rozhovory nebudu nikomu pouštět a pouze je přepíši a vyberu informace, které se hodí k naplnění cíle práce, v citacích z rozhovorů, jež uvedu ve výsledcích výzkumu, nebudou žádná jména.

Proto, aby respondenti nemohli být dohledáni podle určitých indicií nebo konkrétních informací, tak raději neuvádím ani přesný věk respondentů.

2.7 Výsledky výzkumu

Na začátku výzkumu jsem si určil čtyři oblasti, ze kterých jsem poté vycházel. Tyto oblasti jsou zaznamenány v tabulce dále, jedná se o okruh **smyslu a reflexe života**, dále **vztahů a společenství**, jako třetí oblast je **spiritualita a náboženství** a nakonec část týkající se **reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů**. Pod každou oblastí jsou zapsané kategorie duchovních potřeb, jež jsem

prostřednictvím výzkumu identifikoval. Následující kapitolu jsem formátoval pro přehlednost a úsporu místa jiným způsobem. U interpretačních poznámek není odsazen první řádek. Citace jsou celkově odsazeny s řádkováním 1,0. Jednotlivé citace jsou bez mezery mezi sebou, a proto je u nich odsazen první řádek.

Tabulka se čtyřmi hlavními oblastmi a kategoriemi duchovních potřeb

Smysl a reflexe života	Vztahy a společenství	Spiritualita a náboženství	Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů
Potřeba smyslu života, smysluplnosti	Potřeba rodiny	Potřeba spirituality a víry	Potřeba vztahu
Potřeba reflexe, zhodnocení života	Potřeba přátel	Potřeba vztahu s Bohem	Potřeba sociálního kontaktu
Potřeba smíření se s tíživou situací	Potřeba vztahů	Potřeba modlitby	Potřeba popovídat si
Potřeba naděje	Potřeba společenství	Potřeba duchovních rituálů, praktik	Potřeba porozumění
Potřeba plánovat budoucnost	Potřeba emocionální opory	Potřeba duchovní četby	Potřeba jistoty
Potřeba jistoty (strach a nejistota z budoucnosti)	Potřeba nebýt sám, blízkosti druhé osoby, porozumění	Potřeba duchovního vedení	Potřeba hovořit o spiritualitě
Potřeba životní rovnováhy	Potřeba vzpomínek (vzpomínání)		Potřeba duchovních rituálů a praktik
Potřeba samoty	Potřeba sounáležitosti		
Potřeba přemýšlet nad smrtí	Potřeba rozloučení se		
	Potřeba lásky		

Některé z kategorií duchovních potřeb jsou mezi sebou provázané a zároveň se doplňují. V následující části práce jsem tyto vztahy a toto prolínání zaznamenal a popsal.

2.7.1 Smysl a reflexe života

V rozhovorech jsem identifikoval následující kategorie duchovních potřeb týkající se oblasti smyslu a reflexe života. Je to potřeba smyslu života a smysluplnosti, potřeba reflexe a zhodnocení života, dále potřeba smíření, potřeba naděje, také potřeba plánovat budoucnost, objevil se též strach a nejistota z budoucnosti, potřeba jistoty, potřeba životní rovnováhy, potřeba samoty a na závěr potřeba přemýšlet nad smrtí.

Potřeba smyslu života, smysluplnosti

V této kategorii rozebírám potřebu dotázaných po nějakém životním smyslu, životní náplni. Uvádím pouze některé z citací, protože si myslím, že tato kategorie duchovních potřeb je navázána a provázána s kategoriemi ostatními. Myslím si, že smysl může mít člověk v mnoha oblastech svého života, ať už co se týká vztahů s nejbližšími osobami, tak také například v oblasti víry a spirituality a dalších okruhů. Asi nejvíce respondentů shledává, že jsou pro ně nejdůležitější jejich nejbližší, rodina, rodiče, děti, blízcí, přátelé. Tito nejbližší jsou často jejich životním smyslem, tím, co je udržuje při životě. Tuto oblast jsem zařadil do kategorií potřeba rodiny, přátel, vztahů. Další kategorii, jež jsem na tomto místě neuvedl, ale v rozhovorech se objevila a je pro dotázané velice důležitá, je oblast, v níž je pro respondenty smyslem víra, či náboženství. Tyto oblasti podrobněji zkoumám v kapitole spiritualita a náboženství.

Z rozhovorů vyplynulo, že většina respondentů potřebuje mít ve svém životě nějaký smysl, je pro ně důležité, aby jejich život měl náplň, aby byl smysluplný.

„Prožít život, který ještě mám k dispozici s nějakou náplní, a aby to ten smysl mělo, že, abych pochopila sebe, abych se v sobě vyznala a abych dokázala přijímat pomoc, to mi dělávalo potíže, ale už je to teď samozřejmé, no a dokončit rozdělané, což se mi nikdy nepodaří, ale přijmout to, co půjde a co nepůjde tak odložit“

Někomu přináší smysl či inspiraci práce, naplňuje jej určitým způsobem, dává mu nové zkušenosti, rozvíjí jej.

„A ono de fakto mám i tak trochu teď v poslední době pocit, že i tady ta práce, kterou teď dělám, mě svým způsobem naplňuje, jako určitě mně něco dává... Asi tam ty zkušenosti, vůbec jako tou náplní, že člověk se, pro mě je to opravdu o tom, že nějak rozvíjím, že nejenom z toho hlediska té sféry, kde to vlastně je, ale i jakoby nějaký ten osobnostní rozvoj, jako ve smyslu, jako že už se s tím naučíš nějak pracovat, víš jak máš reagovat na ten, na nějaký ty věci i jako člověk, a ne, ne jenom jako ten zaměstnanec a vlastně mě to učí i v tom jako

do budoucna nějak vůbec ne ten na ten systém nahlížet a nějak to, tak nějak... kdybych to měl hodnotit“

„a pro tu inspiraci tak různě je to jako když to řeknu tedy navážno, je to pravda, je to práce, je to to, že jdu z práce domů, že jedu do té práce...“

Někteří z respondentů preferují volnočasové aktivity, jež je naplňují, jako jsou kupříkladu ruční práce, psaní, četba apod. V těchto činnostech vidí smysl, mají potřebu svůj život smysluplně naplnit.

Respondent se věnuje paličkování, to jej naplňuje a své výrobky poté někomu může dát, aby po něm zůstala památka.

„Já taky ráda dělám ruční práce, paličkuju, nebo pletu a tak, takže to taky klidně při televizi něco vyrábím... Já Vám potom ukážu, co paličkuju, jeden obrázek, který právě mám pro toho (jméno kamaráda), pro toho (jméno kamaráda), co jsem Vám o něm říkala a on by si peníze nevezal, tak jsem si říkala... a měl takový půkulatý narozeniny, tak jsem si říkala, že bych mu něco upaličkovala, protože se mu to tady líbilo, když jsem něco vyráběla... a aby měl na mě nějakou památku ... Takže to je taky pro mě takový smysl toho proč tady jsem“

Další z respondentů se věnuje tvůrčímu psaní.

„ spíše ve smyslu volnočasových aktivit, asi nejvíce to tvůrčí psaní, kterému se věnuju teda vyloženě na té bázi volnočasové aktivity, ale byl bych rád, aby to přešlo právě i do té roviny pro... profesní, že bych chtěl být potom třeba i zaměstnaný právě v tomhle odvětví, než kde jsem momentálně, takže asi tak. “

Dále jeden z respondentů uvádí, že je pro něj důležitá četba, je pro něj inspirací, naplní.

„ tak hodně četba je pro mě taková, kdy ať už je to jakýkoliv ten žánr, který já preferuju, tak pořád se ocitáš v jiném světě, pořád seš právě někde mimo tu realitu a opravdu můžeš přemýšlet nejenom nad tím dějem, ale vůbec i nad těma myšlenkami, co zrovna máš, takže, to je super, takže, takže tak, vůbec takový ty odpočinkový věci... “

Pro někoho je důležité a vidí smysl v určitém zakotvení, jehož zatím v životě nedosáhl. Toto zakotvení se dotýká opuštění rodného domova a nalezení svého vlastního, mít vlastní příjem, práci, blízký vztah s někým.

„Co je tím smyslem, pro mě momentálně asi nějaký už to zakotvení, to znamená mít nějaké to zázemí, ve smyslu mít stálou práci, stálý příjem, nejlépe už taky osamostatnit se, to znamená vlastní bydlení, nejlépe, nejlépe taky i partner svého života, takže spíš asi v tomhle směru, no... Ale více méně už takovéto zakotvení co je, já si myslím, že v mém věku už je jako docela na pováženou a na místě o tom takhle vůbec přemýšlet a uvažovat

Zajímavá je myšlenka jednoho z dotázaných, že vše co dělá je pro něj nějak smysluplné, vše, co dělá, co prožívá, je pro něj určitou inspirací.

„Cokoli já dělám to je pro mě inspirace pro to, co já, co já chci dál dělat. Například pro to tvůrčí psaní, je opravdu cokoli, co já dělám, s čím se setkávám, to je opravdu pro mě inspirace takže... “

Na závěr této kategorie uvádím citaci respondenta, ve které se svěřuje, že stále hledá svůj životní smysl a tím, že nad tím tak často přemýšlí, tak tím má větší potřebu přijít na ten svůj smysl života.

„právě o tom přemýšlím... přemý... přemýšlel jsem jako, přemýšlím myslím si, že v poslední době hodně často nad smyslem, nad tím smyslem života, co vůbec tady mám za cíl, jak... jaký smysl tady mám, jakou úlohu tady na tom světě hraju, vždycky přijdu na to, že mě vlastně nic nějak tak nenapadá, protože... jsem takovej člověk, co se podceňuje a má pocit, že je bezvýznamnej a úplně obyčejnej člověk, takže asi o to víc potom i přemýšlím, teď na tím smyslem života, anebo mám tak jako potřebu už konečně přijít na to...“

Potřeba reflexe, zhodnocení života

V následující kapitole se zabírám reflexí života respondentů, jestli se u nich objevuje potřeba reflexe života, jestli svůj život někdy nějak hodnotili, refleктоvali a případně jakým způsobem.

Dá se říci, že většina respondentů svůj život nějakým způsobem zpětně refleктоvala či hodnotila. To znamená, že tuto potřebu buď v životě měli anebo stále mají či se u nich začíná postupem času objevovat.

„ No určitě (respondentka přemýšlela nad životem a nějak jej hodnotila)... třeba způsobem, sebekritika jako, co by se stalo a nestalo, kdyby to tak nebylo “

„Mockrát takže“

(respondent hodnotil a přemýšlel nad svým životem)

„No dost často, dost často (respondent často hodnotil svůj život)

„Mám pocit, že čím jsem starší tím čast'... tím častějš“

(hodnotil a přemýšlel nad svým životem)

Dále uvádím, jen pro ilustraci, jakým způsobem jeden z dotázaných zpětně hodnotí svůj život.

„Já nevím, co bych Vám k tomu řekla, já si myslím, že to byl takový celkem normální život...“

Potřeba smíření

Z rozhovorů vyplynulo, že se u některých respondentů objevila oblast smíření se s těžkou situací, s tělesným onemocněním, znevýhodněním. V následujícím odstavci je vidět, že toto smíření se a přijetí tíživé situace může nést pozitivní ovoce.

Zajímavé byly odpovědi dvou respondentů s pohybovým postižením. Oba dva se se svou situací smířili a dokonce je pro ně toto postižení jistým způsobem pozitivem v jejich životě, dává či dalo jim nové možnosti. Respondenti odpovídají a popisují, zdali si položili otázku, proč se to stalo zrovna jim. Objevuje se zde potřeba smíření se s těžkou situací, toto smířování se se sebou samým a svou situací může často trvat delší dobu.

„V pubertě hodně často, teďka už vůbec (jestli si respondent položil otázku proč je postižený, proč se to stalo zrovna jemu)... přesně tak (klient se se svým postiženým nějakým způsobem smířil), já třeba teďka nad tím moc nepřemýšlím, ale vím, že v pubertě to bylo hodně často, ale teďka už v podstatě to беру jako normální život. Co je pro normálního člověka normální, tohles to je normální po mě, takže už, už ne...“

„To jo, jo, asi kdyby se to nestalo, tak by to bylo úplně jiný.“

(respondent přemýšlel nad tím, jaké by to bylo, kdyby se nedostal na invalidní vozík)

„To může být taky takový znamení...“

(respondent odpovídá na otázku, jestli si někdy položil právě tu otázku, proč se to stalo zrovna mně, proč zrovna já sem musel skončit na invalidním vozíku a jeho odpověď je zajímavá a směřuje spíše do transcendentní oblasti, spirituální)

Velice zajímavé a inspirativní jsou následující odpovědi dvou dotázaných. Jdou dokonce tak daleko, že jsou vděční za svou tíživou situaci, se kterou se smířili, jsou vděčný za to, že mají postižení. Tato situace jim mnoho přinesla, životní uspořádanost, rovnováhu.

„Já si myslím, že třeba ne hned, ale postupem času si každý člověk třeba na tom vozíku ... že potká takové lidi, mezi které by se třeba ani nedostal... Jo takže já si myslím, že ono je to, aj tak trochu plus...“

Dvakrát, u dvou respondentů, se objevil velice zajímavý názor, že životní uspořádání, či inspiraci, hlubší vnímání a uvědomení, další pozitivní věci do života respondentům přineslo jejich postižení, fyzické omezení...

„naprosto, naprosto (respondent odpovídá na to, že může mít bohatší život) a navíc, vím, že jak taky s tím tělesným stavem můžu nakládat, to znamená, když vezmeme, že někdo, zdravý člověk jedná neuváženě a začne se svým životem hazardovat, já si tady díky této zkušenosti uvědomím, že ten život je hodně vzácný, takže...“

„ale jakoby i ten můj zdravotní stav, já prostě nejsem, nejsem, nejsem ten člověk, co by si ho nějak musel ničit, nebo být kvůli tomu nějak zatrpklý, protivný na ostatní, nepomáhat jim, právě myslím si, že právě tady tyhle dvě věci mně, mně k tomu nej, nejvíc dovádí, dopomáhají“

(respondentovi dopomáhá k vnímavosti a hlubšímu porozumění jeho zdravotní stav)

Respondentovi postižení paradoxně pomohlo ke spořádanému životu a k jeho vlastním dětem, které jsou pro něj nejdůležitější v životě.

„já jako to často na vozíku moc nezatracuju, protože kdybych asi nebyla na vozíku, tak bych asi nikdy neměla svoje vlastní děti a nikdy bych nevedla spořádaný život, jo takže ten vozík...“

„Není, není, není...(klientka postižení nebere jako těžkou a špatnou věc)... Ono je to složitá věc, tahle ta věc mi dodala to, prostě to co bych v životě neměla... Já to tak asi vidím, protože kdybych nebyla na vozíku tak že bych dál vedla nespořádaný život a nikdy bych se neusadila a nikdy bych třeba neměla ani ty děti... což byl můj další cíl... já aj když jsem byla na vozíku, tak můj cíl bylo mít děti, jo a nakonec ty děti skutečně mám... jo... Jo to jo, paradoxně jo (respondentce paradoxně pomohlo postižení k lepšímu životu)... a jako když bych to měla celý zopakovat, tak to nechám tak jak to je, protože já si myslím, že ten život jsem začala žít s tím vozíkem. Jo, že předtím se jako přežívala, jo nespořádaně...“

Velice silní a inspirativní vyjádření použil respondent v odstavci výše; „myslím si, že ten život jsem začala žít s tím vozíkem.“ Pro něj vlastně život začal až tehdy, kdy se dostal na vozík, zpětně si to tak uvědomuje. Jen díky postižení dokázal začít žít skutečně spořádaný život.

V předešlých odstavcích je vidět, že když se člověk vnitřně se svou těžkou situací smíří, přijme ji, tak je to pro něj v následujícím životě velkým pozitivem. Každé smíření začíná těžkou cestou, postupným přijímáním něčeho, co se nám v tu chvíli zdá nepřijatelné.

Jako další uvádím citát, ve kterém respondent poukazuje na to, že nemá rád, když jej někdo kvůli postižení lituje, protože je s tím již smířený a je to součást jeho života, je to jeho život...

„Jsem, jako hodně lidí třeba když, hodně lidí mě třeba lituje a to je to, co já nemám rád a právě jim vždycky, právě jim vždycky odpovídám tady tím, že, tady tím, tady tím, že jsem s tím smířený, což je pravda.“

Zajímavým podnětem byla poznámka jednoho respondenta, který přemýšlí, jestli těžké věci spíše překonávat či přijímat, jestli je poslat pryč nebo se s nimi smířit. Dá se říci, že nemá ještě v sobě rozlišené, zdali se s tíživou situací smířit, přijmout ji. Jestli má vůbec potřebu se s ní smířovat, či se jí raději vyhnout.

„...takže snažit se překonávat potíže, které mám anebo je přijímat... to se nemůžu zatím rozhodnout, jestli poslat pryč všechno, anebo se s tím smířit a prostě žít z toho, co je možné.“

Další dotázaný hovoří o smíření vůči sobě i okolí, urovnání věcí, aby mohl v poklidu odejít. Je pro něj důležité, aby po něm v životě zůstalo uklizeno, aby nikomu nenechal nějaké nevyřešené záležitosti. Chce vše urovnat, snaží se o to. Cítí takovou zodpovědnost vůči blízkým lidem, kteří po něm zůstanou, aby nemuseli řešit, to co on po sobě zanechal.

„no a taky nenechat napospas ty problémy, co tady jsou, spousta věcí nikomu, neztížit ho břímě... břemenem... takže tady, tady toto přemýšlím, jak to zorganizovat... buďto se vzdát a nechat tu po mně potopa anebo zvažuji to za zcela rozumné, když ještě o tom můžu něco dělat, že abych v tom nezůstala na mrtvém bodě, po troškách, s pomocí ostatních“

Respondent chce, aby odešel s co nejčistším štítem, cítí zodpovědnost k odkazu předků. Snaží se také zbavit výčitek z toho, že něco neudělal dobře, že si mohl dát více věcí do pořádku. Je zde patrná velká touha a potřeba smířit se.

„ tak jednak odkaz předků (respondent cítí největší zodpovědnost) se snažím nějak na toto myslet, potom taky abych já třeba neselhala, že a, takže i odpovědnost vůči sobě a potlačit nějak sklo... sklon k ledabylosti, prostě mět čisto, ale to se taky nepodaří, alespoň při... přiměřeně čisto no, jak se říká, ten čistý štít, že jo, i tak prostě zbavit se výčitek, až člověk bude, nebo předejít výčítám kdyby člověk nemohl, selhal, a teď si řekl, tak teď jsem tady Pane před tebou a podívej, jak sem to..., pořád jsi mi naznačoval, jo, taks mě pořád trochu postrkoval tím, dej si to do pořádku a omezuj co děláš venku, když udržuješ, za udržování kontaktu a teď takhle to dopadne neposlouchals, takže i tady toto, vidíte, to potom na člověka dolehne i s obavami, jak to potom bude dál, že, no...

„...člověk se snaží fungovat a v podtextu je pořád, ale teď si to dej doma do pořádku“

V další odstavci respondent rozebírá potřebu smíření, potřebu odpustit sobě a přijmout odpuštění.

„to z toho vyplývá, no a taky vztah k sobě v tom smyslu, abych se, abych se neodsuzovala víte za všechno, abych to, otázka toho přijetí a odpuštění, že, abych odpustila, co bylo a a dokázala přijmout odpuštění, ale tady tuto fázi jsem už prošla, mám takový pocit, že si nejsem vědoma ničeho dalšího a kdysi jsem si dala na promoční oznámení, chtěla bych být studentem do konce života Čechovské, no taková blbost, promiňte, ale ne, tak tam byla ta touha po poznání víte, ale to je tak bezbřehé a je to omezeno i fyzicky no, že je třeba přibrzdit, tak že třeba další studium by třeba nějak, že stále lákalo, ale je třeba to posadit do reality, na kolik by, to by bylo čistě sobecky pro mě, už protože to bych nebyla schopna uplatnit a vlastně tím studiem, to by pohltilo můj čas a nemohla bych ze sebe dávat to, co bych mohla, takže to byl jeden z problémů teď poslední doby, tak... přijala jsem to, přijala jsem to, no tak to je taky součástí těch duchovních potřeb, že je potřeba ukočírovat a ustoupit, ve kterém stádiu se nacházím, je třeba slevit ze svých předsevzetí a zasadit si to do reality a současně sebe i

dávat... a přesvědčovat o tom, že bych se chtěla zapojit, aby mě nešetřili tolik třeba jo, tak já se netajím tím, když mně není dobře, že mně tak to dám najevo, to nejde přemáhat natolik, to že chodím špatně, to taky nejde přemáhat, možná časem mám předsevzetí, že to bude lepší, a právě když, když se člověk pohybuje normálně, tak to nikoho nenapadne třeba, že mu něco je, ale že neujde tak to...

Potřeba naděje

Někoho v životě motivuje vidina lepší budoucnosti, motivuje jej, že ví, že určitě přijde něco lepšího, dobré dny, lepší zítřky, cítí naději, má potřebu mít tuto naději v sobě. Tato kategorie popisuje spirituální potřebu naděje, kterou někteří z respondentů cítí a potřebují.

„co mě motivuje... motivuje mě asi to, že si vždycky řeknu, že mě určitě čeká něco lepšího asi jako vždycky si to nějak, přijde něco lepšího, nebo pří... přijde něco, přijde zas nějaký další den, který bude mnohem lepší než ten... Tak lepší zítřky to je asi nejlepší... ale když bych měl vyloženě nějakou motivaci, tak spíš asi že mě žádnou motivaci ani jak takovou samou osobně nemám, tak nějak to prožívám prostě, mám to tak... Dřív jsem asi měl nějakou motivaci, ale teďka opravdu se to tak nějak všechno se snažím prožívat tak nějak jak to je a jsou dny špatné, jsou dny dobré a člověk to musí brát právě, že přijde třeba ten den, kdy to bude dobré a nějak prostě pořád doufat, nebo i věřit, takže, přijde ten lepší den“

„...věřím, že nějaký mám asi právě jako třeba, třeba právě o každých si myslet jenom to dobré a když se stane třeba něco špatného tak pořád nějak pořád nějak doufat, doufat, že to bude lepší, protože tak jako...“

Potřeba plánovat budoucnost

Další respondent v sobě cítí potřebu plánovat si budoucnost, určuje si v životě takové postupné praktické cíle, které mu dávají smysl. Vždy, když jeden cíl splní, určí si další, to ho také motivuje.

„ Já si určuju takový strategie, kterých bych chtěla dosáhnout... třeba já jsem vlastně neměla vlastní byt, takže ... tak můj cíl byl získat byt, což se mi podařilo, pak druhý bylo dostat děti do vlastní péče, to už jsem taky dostala. Ted' mám cíl ten invalidní vozík elektrický, to brzo budu mít taky a potom je ten asistenční pejsek a pak už zase budu hledat další...“

Potřeba jistoty (strach a nejistota z budoucnosti)

Objevily se obavy a strach z neznámé budoucnosti, jak to s respondentem a jeho rodinou dopadne, obavy z nejisté budoucnosti.

„No, tak ano, prožívám těžké chvíle a sice tím, že nevím, jak to se mnou bude dál, jak to dopadne a hlavně také jak mladí, jak se rozhodnou, jestli půjdou

sem na tento, oni byt mají lepší než já, ale tím, že je syn nemocný a tam to má daleko od autobusu k nim do bytu, tak možná, že se rozhodnou, že půjdou sem na tento byt, protože tady nastoupí do tramvaje, dojede až do nemocnice, on už teď nemůže jezdit autem, on už sám prostě nejezdí několik roků, protože poznal prostě, že už to nezvládá... No také je inženýr elektrotechniky, ale i když sám šel, jeho schopnost a hbitost už není, takže on když potřebuje vyšetření, tak tady by nastoupil do tramvaje a jel by, dojel by do té nemocnice jeho paní neřídí a jenom on, no tak... To mně dělá velkou starost, jak on dopadne, no, jak já dopadnu a jak dopadne syn.“

Z odstavce výše cítím, že dotázaný by potřeboval nějakou jistotu do budoucnosti, jistotu, jež by zahнала obavy a strach, jistotu týkající se jeho rodiny, zdraví atd.

Potřeba životní rovnováhy

Jeden z respondentů odpověděl, že ve svém životě občas cítí úzkost. Potřebuje životní rovnováhu. Nyní se cítí vyrovnanější, ale někdy se tento stav střídá s úzkostí a nevyrovnaností.

„cítím, ale určitě ne, v takové míře (respondent cítí úzkost), jako v posledních pár dnech, nebo předtím jak to bylo, protože teďka opravdu se cítím víc takovej vyrovnanější a ta úzkost je víceméně chvilková a když to teda převedu do toho moje života, tak v podstatě, tak v podstatě je nepodstatná...“

„...ted' v současnosti opravdu zažívám pocit pokoje, klidu, vnitřní vyrovnanosti... Klidu... no, to je dobrá otázka, protože já vlastně ani sám nevím, protože mám pocit, že se v posledních pár dnech něco zlomilo, můžeme tomu třeba i říkat Boží vůle, nevím, ale prostě se něco zlomilo, ale opravdu teď se cítím vnitřně vyrovnaně v klidu v pohodě, bez nějakých stresů, tlaků takže...“

Potřeba samoty

Dále se u respondentů objevuje potřeba samoty, která přináší pokoj a klid. Takové ty odpočinkové věci, když je sám doma, když se jde projít do přírody, nebo jiná realita prostřednictvím četby apod.

„Když jsem doma sám, ne to je vážně...“

„Ne tak, mně hodně pomůže, když se jdu jenom tak projít a to klidně i po městě, nejlépe to je ale v přírodě, kdy člověk opravdu přijde na úplně ty jiné myšlenky a na to všechno“

Potřeba přemýšlet nad smrtí

Valná většina respondentů o smrti i o životě po smrti přemýšlí, někdo má nejasné představy, někdo má představy dané jeho náboženstvím a vírou.

„A jsem aj přesvědčená o tom, že i po smrti má člověk nějaké duchovní spojení a já to duchovní spojení mám.“

„tak nějak no“

(po smrti jistota pro respondenta, že někam bude patřit)

„To víte, že jo...“

(respondent přemýšlí nad odcházením, nad smrtí)

„Ano, já vím, že určitě je (život po smrti), a to, jak mě moje spolužačka v Praze říkala, to je konec, ona už bohužel zemřela před třemi roky, to je konec definitivní konec, vždyť já jsem měla babičku a ta babička mně říkala, že se mi ozve, a já jsem si dávala na všechno dobrý pozor a ona se nikdy neozvala, ne to je definitivní konec... já vím, že ne, já vím, že ne, v tomto neměla pravdu, i když to byla velmi chytrá moje spolužačka, my jsme spolu maturovaly, tady na tom gymnáziu a ona měla velký přehled o všem, ale nebyla věřící, a to byla chyba, ona se pořád odvolávala na tu babičku, že babička jí řekla, že jí dá o sobě vědět, že babička jí nedala vědět. Ne, já, já vím, že to duchovní spojení je dál, jakým směrem potom se to dál vyvíjí, to je těžko říct, ale i když ten člověk odejde, to spojení opravdu je a v tom u toho, kdo je hluboce věřící, já jsem o tomto přesvědčená“

Poslední z respondentů se s tématem smrti a umírání setkává velmi často jako dobrovolník v hospici. Myslím si, že i toto je způsob, jak se se smrtí smířit, jakým způsobem se dá s tímto tématem pracovat.

„To je těžko vyjádřitelné, ale protože dělám dobrovolníka v hospicu, tak velice často mohu tady nad tím zamýšlet... i zpětně... to je... ten proces umírání... ten je vždycky horší než ta smrt sama, že pokud to není hospicově ošetřeno, ale i když je to v hospicu tak se ta bolest zcela neodstraní nezmírní, a pokud ten člověk není smí... smířený, jak jsem říkala ten čistý štít, nemůže být, ale aspoň ví, že to někdo zařídí, alespoň to vědomí, někomu se svěřil a už na to on nemusí myslet, pokud se setká se všemi, které chtěl vidět, nebo mu o nich dají zprávu, pokud má jistotu, že bude při takovém dlouhém umírání, víte, když je katastrofa na ulici přejede auto, no tak tady na to není čas, je to prostě hned, ale dobré, když se předtím, už na to člověk předem myslí že někdy se to stane a nějak si ty věci pomalu dávat do pořádku nebo popřemýšlet, co kdyby náhodou ne nesýčkovat, ale počítat s tím, že se to, že náš život není věčný tady, je věčný tam, ale ne tady... no, takže pokud je tam toto ošetřeno, v případě věřícího člověka i tou zpovědí a svátostným pomazáním, tak i vzhled toho člověka je potom takový vyrovnanější, že, klidný... no být připravený, nebo se nechat připravit, připustit to, chtít, bývají dramatická umírání, bývají, ale to je prostě součást i toho utrpení předtím, a je důležité být s tím člověkem, pokud si to nevytloučí on sám, nějak tam nepanikařit, prostě být s ním modlit se, anebo jenom tam sedět a v duchu se modlit, třeba nevíme, že, jak je na tom, no...“

(hovoří o tématu smíření, bolesti, umírání, připravenosti na smrt, v případě katolíka sv. zpovědí a svátostným pomazáním, objevuje se i téma doprovázení, být s tím umírajícím, modlit se za něj)

„No přemýšlet, člověk přemýšlí, ale těžko se o tom vypráví, ale třeba zpětně o tom člověk něco napíše do těch veršů no a my máme ty verše potom jako pro pozůstalé a ono je to posiluje, to je zvláštní, je toto téma, ale třeba

v okamžiku toho umírání si vzpomenout na něco pěkného, že aby sis to sám zmírnil, to bylo tenkrát, vzpomínáš si, že, vzpomínat, vzpomeň si třeba na vyznání lásky... ale je to už zpětně, když ten člověk zemřel a tak to nějak zmírnit, co já osobně nedokáži ještě v klidu, tak prohlížet si třeba fotografie svých příbuzných, to není moc dobré, ale to se od toho, takže prožívání umírání v modlitbě, měla jsem velice hezký zprostředkovaný zážitek, bez udání, prostě stalo se, že i klient, já radši říkám pacient, může být někdy dobrovolníkem, že se sám rozhodne, ten nemocný, se sám rozhodne, že souseda bude doprovázet, a že mu pustí Ave Maria a že se bude modlit a potom být úžasně šťasten, že to zvládl a že to umírání probíhalo klidně a u druhého člověka opět znovu, tady se jednalo o člověka, který rozjímá v noci a ve dne spí... no... a tam vyslovil nádherný myšlenku, že celý, podstatou celého života je světlo a tma, tato dvě slova, tak jsem si o tom zase něco napsala víte, jsem se dovolila jestli můžu, že to chce opravdu zvětšit, ale ono to tak je, že světlo a tma, světlo dokáže strašně moc, vemte si kontrast stínů a světla, to světlo má v sobě, vlastně přes ten stín ještě reality, dodává ji jinou tvář, všimněte si jak se prosvětlí hrany schodů třeba, nebo zpoza stromů ty větve jak se promítnou na stěnu, no, takže to stvoření potom promlouvá díky světlu, ještě jiným způsobem, no ale nemluví ani o světlu Božím..., který je nade vše no a k tomu právě ta i úvaha i směřovala, no, a chválu světla, že tam měl, velice, asi bych neměla, ale snad bez udání konkrétního, se o tom mohu zmínit, že je to takové filozofování spíše.“

(svědectví nemocného člověka a jeho myšlenka, že podstatou života je světlo a tma... i pacient může být někdy dobrovolníkem... dále je v úryvku obsaženo další důležité téma a to je téma vzpomínání, vzpomínek)

„no jednak člověk překoná a zpracuje umírání blízké osoby, tak se mu to snadněji přímá, obdivuji ty mladé dobrovolníky, kteří toto zvládají, aniž třeba tuto zkušenost mají za sebou, možná že mnozí pohlízejí, víte profesně, třeba z pohledu psychologa nebo tak, rozumíte, že... mají třeba určitý... aniž to praktikují, ale v podvědomí je takové už nastavení jo, které tu subjektivitu utlumí, no, no velice zlé je to umírání bývalo v nemocnicích, já jsem už tenkrát prodlévala u paní, jak jsem měla volnou chvíli, která umírala, ale vnímala jsem že ostatní personál na ni pohlíží, jako na něco odloženého, jako na věc, byla terminální, opravdu, už leží, nekomunikuje, tak co tam budete dělat, tak já jsem se tam modlila, ona žila ještě, žila, nebylo nejevila nějak nějaké známky komunikace, ale mě to těšilo, že jsem tam s ní s tou opuštěnou, nebo se nepouštělo k umírajícím příbuzným, že, nepouštělo se, nebo se oznamuje až později, že zemřela ta osoba, den poté, no tak tady toto zůstávají otevřené otázky a myslím, že dobrovolníci, hodně do toho, ať už třeba do nemocnice, taky na tom pracujete, že, jsou tam ti zdravotní nemocniční dobrovolníci, také, no, to umírání je zra... zraňující pro příbuzné pro pří..., kteří jsou věřící a pochopí třeba už jaksí že není východiska zde na zemi, tak mu to i dopřejí ten odchod a klid, ale pro člověka který neprošel tady těmito... je to velice zraňující a v tom procesu umírání spíše péče i té dobrovolnické zasluhují ti, co zůstávají, ti co zůstávají, proto já často chodívám na pohřby, bez, kvůli těm příbuzným a tam nějakým takovým zobecněnějším způsobem si vezmu slovo, dovolím se, no a čtu tam, o té zesnulé, no, no a dělávám to i tady v krematoriu, když je někdo známí, neoficiálně, víte já jsem tam přihlášená, ale oni to tam mají obsazené těmi svými zaměstnanci, takže v tom smyslu je dobrá spolupráce s paní (jméno známé), ta to

se mnou bere vážně, ale nemůže že, prosadit, co nejde prosadit, no ... no je to vždycky taková pozemsky smutná záležitost, ale když si to člověk transformuje do toho setkání s Pánem, s Pánem, tak, tak se mu to jako jeví snadněji, tak to snadněji dokáže přijmout, teď kamarádce umírá tatínek, tak samozřejmě i když mi to telefonovala, tak tak jsem údivem reagovala, no a napsala jsem esemesku, že by se jí zlepšilo, on tatínek není věřící, ano kdybych za něho nechala sloužit mši, že by se jí ulevilo, no nevím, jak bude reagovat, ale alespoň bude uvažovat o něčem jiném, než že tam bez... je, bez možnosti na zlepšení. Že se to má stát, no, tak ona to bere, i jako odborně, že prostě není východiska, lékaři dají najevo, že už to není v jejich silách a taky uvažuje o hospicu, no ale já jsem říkala, ale co přesun, to bude problém, no ale tak raději, no tak raději, ... já jsem právě za tím člověkem chodila do té nemocnice a jaksi pokoušela prosadit, abych tam mohla být, ale to naráží na ty předpisy, no, takže o tom by se dalo vyprávět velice dlouho a hodně lidí si smrti nepřipouští, ale to vy určitě jste tak v tomto zasvěcení, a právě s tou kamarádkou se snažíme o to nějak na veřejnosti víte to zdostupnit, tady a zmírnit to pomýšlení na na smrt, jak něco odporného, nebo co nepatří k životu, no, jako na něco zbytečného a trapného a prostě hrozného a se za každou cenu toho člověka držet tady, no a ještě u toho umírání, tam by se dalo uvažovat o té eutanázii, že té se kterou nesouhlasím, něco jiného je, což se i připouští prostě, čistě takové už biologické fungování na přístrojích, že tak to už potom po vzájemné dohodě, ale to je něco jiného, ale přát si zkrátit utrpení, je to vlastně vzít člověku část života a zrovna toho života, který může být obohacením i pro ty ostatní, ne jako on tam chudák trpí, to ne, ale pak nejsme nemáme právo brát život, když jsme ho nedali a ten člověk k něčemu dozrává, ještě není připravený, já to tak vysvětluju, že ještě mu dává Pán Bůh i nějaký ten čas, pokud tam to vědomí, i v tom komatu vlastně žije člověk... že, tak pokud tam je ještě určitá taková naděje, na dotažení ještě toho, co má být, z pohledu Pána Boha, tak není možné zasahovat. To jsme si onehdy říkali, že jsme se dobře narodili, do dobrého města, my, my za to nemůžeme, že, tak to nějak bezděčně člověk do toho skočí, do života... A pak se tady nějak, kde se vzal, tu se vzal, a vyskočit zase musí počkat, než ho někdo vezme...

(v úryvku je obsaženo zajímavé téma o umírání a eutanázii, utrpení, umírání z pohledu křesťana jako setkání s Pánem Bohem...)

Jeden respondent, když přišla řeč na toto téma, tak o něm nakonec nechtěl hovořit, bylo vidět, že je to pro něj opravdu těžké a silné téma. Není pro něj jednoduché hovořit na téma smrti. Pravděpodobně toto téma ještě nemá uzavřené.

„No kde budu pochovaná... nějak to se mnou no... co potom...ne...“

(jak přemýšlí nad smrtí... nechtěla o tom hovořit, bylo to pro ni příliš silné téma)

2.7.2 Vztahy a společenství

Druhá oblast, kterou jsem se ve svém výzkumu zabýval, je oblast týkající se vztahů a společenství. Na otázky z tohoto okruhu respondenti odpovídali tak, že se objevili

následující nedůležitější potřeby. Jako jednu z nejvýznamnějších potřeb, jsem zaznamenal potřebu rodiny, dále pak potřebu přátel či blízkých osob, poté potřebu obecně vztahů. Tyto potřeby jsou vzájemně propojené a doplňují se. Pokračuje potřeba společenství, potřeba emocionální podpory, potřeba nebýt sám, blízkosti druhé osoby, porozumění. Jako jednu z dalších velmi důležitých potřeb, můžeme označit vzpomínání, potřebu vzpomínek. Dále následuje potřeba sounáležitosti a rozloučení se.

Potřeba rodiny

V následující kategorii lze vidět, že pro respondenty je velice důležitá potřeba rodiny, těch nejbližších osob, rodičů či dětí. Tato potřeba je z oblasti vztahů a společenství jedna z nejsilnějších, nejvíce dotázaných odpovědělo, že je rodina pro ně nejdůležitější, či velice důležitá.

„...to nejdůležitější, tak to nejdůležitější teda, co je asi pro mě nejdůležitější tak asi vždycky rodina, ať už teda беру tu užší tak i tu širší...“

„No určitě moje děti.“

„No a moje dcera... ona není zadána je sama... naštěstí ona bývá naproti... takže ráno jsem vždycky, no většinou tady ráno v půl sedmé když jde do práce, tak přijde, no a na kočku se podívat a jestli žije... no když jde do práce...“

„No myslím si, že podstatou by byla rodina a já bohužel mám tu smůlu, že mám jenom syna a ten je nemocný, vnučka mi dělá radost, jednak tím, že se dobře ve škole učila, je provdaná, má teď druhé malé dítě a ty děti jsou bystré obě dvě, z toho mám opravdu radost.“

Další respondent hovoří o tom, jak je vděčný za svou rodinu.

„Nejvíc jsou vděčná za život svých dětí“

Další respondent za svou maminku, která mu dala vůbec šanci na život, i když věděla, že s tím jeho postižením to nebude vůbec jednoduché.

„Za mámu, za mámu a vůbec za to, že mě semka přivedla na tento svět, že mě vůbec tak nějak věděla, věděla, jak moc obtížné to se mnou bude, a podívejme se, kde jsme dnes, nebo, kde jsem dnes, takže za to, za to tak asi za to jaký mám život a potom, kdybych měl za koho tak za mámu.“

Pro někoho jsou důležití nejen ti nejbližší, ale i to, jakým způsobem žijí, že jeho rodina rozkvétá, že tu po něm někdo zůstane. Když se jeho rodina má dobře, tak i on má důvod k životu.

„Čili, pro starého člověka si myslím, že ta rodina, když je dobrá, když trošku prosperuje, je velikým impulzem pro život.“

Více dotázaných odpovědělo, že rodina jim do života přináší pokoj, klid, pohodu, spokojenost, někdy i větší vnímavost a soustředěnost, životní uspořádanost (inspiraci).

„Zase ty děti...“

„když přijde (jméno dcery) ta sem chodí docela dost často...“

„No tak ten je sám ten se neoženil (nevlastní syn respondentky), ten vždycky přijede na Štědrý den... Veselejší“

(Štědrý den je veselejší, když se za respondentkou staví na Vánoce nevlastní syn)

Jeden z respondentů odpověděl, že pro něj nejdůležitější vztah je vztah s dětmi...

„ To asi vztah s dětmi... “

Potřeba přátel

Od rodiny se přesuneme k dalším vztahům a těmi jsou vztahy přátelské. Tři respondenti se zmínili o vztazích ke kamarádům, či přátelům, pro některé z nich tyto vztahy nemusí být úplně nejdůležitější, ale velice důležité jsou, protože pomáhají při rozhodování, poskytují svůj názor, radu, podporu a pomoc. Vnímají zde potřebu tyto přátele mít.

„No a na druhém místě bych řekla kamarádka... ta zatím ví hodně... Víte, ale o duchovních věcech se nebavíme (s kamarádkou)... jak to vidí ona... jo... ne že by mě teda jako ovlivnila jo, já ... na určitých věcech... já když si nejsem jistá, tak se jí zeptám, jak to vidí ona... ona řekne svůj názor, ale já se podle něho určitě řídit nemusím... “

„Já mám jednu takovou blízkou kamarádku, s kterou si telefonuju, máme obě stejného operátora, takže třeba půl hodiny si povídáme... Vždycky všechno, co se přihodilo, anebo ona je taková dobrá kuchařka, tak já jsem, maminka mě nijak nenaučila vařit, takže když něco potřebuju, tak ji zavolám a ona mi to popovídá do telefonu a... “

„nejdůležitější, no řekl bych s Bohem, ale zase nemůžu říct, že by to bylo úplně to nejdůležitější, jak říkám ta rodina a pak mi Bůh odpustí, až ten Bůh, tak že asi to a přátelé, sice na třetím místě, ale přesto jsou tam...ne vždycky tu byli pro mě a opravdu se ukázali jako skuteční přátelé, že si na to jenom nehráli, ale opravdu, že opravdu jimi byli, takže asi tak“

(podpora respondentovi v krizích a obtížích, cítil podporu a skuteční přátelé jej neopustili)

V citátu výše respondent popisuje, že nejdůležitější vztah, je pro něj vztah s rodinou. Již se to objevilo dříve, u jiného respondenta, pro kterého je nejdůležitější vztah k dětem. Hodně jsou pro respondenta důležití přátelé, protože když bylo potřeba, tak tu pro něj opravdu byli. Na druhém místě, hned po rodině, je pro respondenta důležitý vztah s Bohem. Tento úryvek se dá použít i do kategorií potřeba vztahu s Bohem a potřeba rodiny.

Dále vypisují další úryvky, v nichž se respondenti zmínili o tom, že jsou pro ně přátelé důležití. Někdo mluví o tom, že díky nim se necítí osaměle a nemají život takový smutný.

„Já myslím, že přátelé, kteří sem chodí, protože bez nich by to, ten život byl takový, smutná, osamělý, že... ještě, že mám hodně těch blízkých, tak...“

Další hovoří o tom, že mu pohodu přináší dobrý přítel.

„No tak, tu pohodu mně přináší dobrý přítel... No je to přátelský vztah, který trvá už velmi dlouho, a to je pro mě velké plus... Je to právník, rozumný člověk, se kterým já si rozumím a on už je sám a já jsem teď sama, takže to nás do určité míry sbližuje... před 20 lety jeho žena zemřela a můj muž zemřel před 18 lety, takže tak máme ten kontakt spolu, udržujeme dále. On měl velice hezkou a hodnou ženu a já jsem měla dobrého muže, nemohla jsem si naříkat.“

Potřeba vztahů

Další kategorie se týká potřeby vztahů obecně. Pro respondenty jsou důležité tyto vztahy. Myslím si, že tuto část je možné spojit jak s kategorií potřeba rodiny, tak i s kategorií potřeba přátel. Všechny tyto tři kapitoly se týkají potřeby vztahů obecně, jak k těm nejbližším, jako je rodina, tak i k těm vzdálenějším jako jsou přátelé, kamarádi a známí.

Někdo z respondentů odpověděl, že je pro něj nejvýznamnější vztah k dětem, respondent to myslel obecně. Vychází to z toho, že respondent je kantorem a celý svůj život učil děti.

„k dětem“

(nejdůležitější vztah)

Vztah k dětem respondenta (kantora) velice naplňoval, učení dětí, cítil se s nimi ve škole velmi dobře. Pro respondenta to je opravdu silné téma, protože při odpovědi se mu skoro vehnaly slzy do očí. Je zde cítit opravdová potřeba tohoto vztahu a jeho ztráty v současné době.

„no tak tím, že jsem učila děti naprosto nezkažené, neovlivněné společností, čili byly to děti plné života, plné radosti, veselého pohledu na život... já jsem hrozně ráda učila a loni, když bylo vla... bylo zará a slyšela jsem v rozhlase ta blahopřání těm prvňáčkům tak mně tekly slzy, že už nikdy nebudu stát před tabulí a mět před sebou tu drobtinu.“

Pro dalšího dotázaného je důležité udržovat vztahy se společností, s ostatními lidmi s venkem.

„a vybrat to podstatné a současně udržovat kontakt s venkem, vztahy, neizolovat se úplně, že tak o to je to náročnější časově...“
Nakonec zmiňuji odpověď respondenta, že je pro něj nejdůležitějším vztahem přátelství obecně...

„Přátelství... všeobecně“

Potřeba společenství

V následující kategorii se zabývám potřebou respondentů patřit do nějakého společenství. Zkoumám, jestli respondenti mají či měli nějaké společenství, které navštěvovali a jež je nějak duchovně, či smysluplně vedlo životem, bylo jim nějak nápomocno.

Někteří respondenti, konkrétně dva, se vyjádřili, že žádné společenství nemají. U jednoho z těchto dvou je to v současnosti tím, že má pohybové potíže, ale i tak raději, kdyby byla možnost jít například do kostela, tak by tam šel sám si sednout.

„Ne, ne...“

(nemá žádné společenství respondentka)

„Ne“

(respondent nechodil do společenství v kostele)

„tím, že jsem málo pohyblivá a nikam nechodím, bohužel, jinak bych asi chodila, často jsem chodila do Mořického kostela, ale teď už ani tam nemůžu... Ano (ráda si chodila sednout sama do kostela), obvykle tam přišla ještě jedna kolegyně, takže jsme spolu, také byla hluboce věřící, už jsem ji ale dlouho neviděla, protože já defakto se teď nikam nedostanu ještě navíc tak (nějaký název ulice) je omezená, že člověk ani k tomu Mořickému kostelu nedojede, no a jak říkám já mám dost toho, když tady obejdu barák, už prostě, ale to člověka hodně posiluje no a na Kopeček do toho chrámu“

Pro dalšího respondenta se dá říci, že bylo jistým typem společenství, které jej nějak ovlivnilo, bydlení v diakonii.

„(jméno manžela), víte, já jsem si nechala svoje jméno, (jméno manžela) chodil zpívat do kostela, on byl také lutherán, no a já jsem bývala v té diakonii to bylo spíš takové, no klášter to nebyl to ne ale... tam byly sestry fajn... a navíc to bylo dobře umístěné, bylo to kousek tam od Ludmily, tam, jak je to náměstí, teď se to jmenuje Míru...“

V následující odpovědi respondent popisuje spíše takové volnočasové společenství, kam chodil. Toto společenství mělo pro respondenta roli přátelství a podpory v těžkých situacích a to nyní vydrželo i do přítomné doby, kdy respondent potřebuje více té hlavně fyzické pomoci (zařizování věcí apod.). Přátelé jsou pro něj společenstvím.

„To byli turisté a potom jsem chodila do výtvarné školy, ale ta tehdy, tam jednak se člověk namočil (respondent to myslel tak, že když se tam člověk jednou objevil, tak už ho to společenství tak chytlo, že tam chodil moc rád) a mimo to jsme už byli tak spřátelení, že jsme si tam popovídali vždycky, tam jsem chodila moc ráda, do té výtvarné školy, no a ty turisté to bohužel potom skončilo, protože už jsem už jsem nemohla, postižení, chodit... ale že... to je taky jedna taková nepříjemná věc... no právě jak jsem říkala, nejvíc, nejvíc teda se projeví v době kdy mi ta maminka byla v Praze, já sama doma, nemocná, takže každý den někdo zazvonil a ta paní řekne, přinesla jsem ti polívku, další den přijde zas někdo jiný s nějakým, s nějakou pozorností, tak to mě nějak udržovalo, protože jak je člověk sám, tak to je špatný... no vlastně od té doby co ta maminka zemřela, že, žiju sama, musím spoléhat na ty přátele... já mám ráda, vždycky jsem byla mezi lidma, mě to tak nějak uklidňuje“

Dalším typem společenství, jež jmenoval jiný respondent, je společenství duchovní, konkrétně křesťanský sbor. Dále jsou pro něj společenstvím jeho dlouholetí přátelé.

„tak určitě hodně mám přátel tam u nás ve sboru, kteří asi zaplňují teďka v těch posledních pár letech to největší procento nebo ten největší prostor a pak určitě samozřejmě mi dlouholetí přátelé se kterými už se znám roky jsou teda asi jenom dva, ale to vůbec nevadí ☺, protože právě to, že, tě znají, znají tě celý život... ale je tam těch přátel mnohem víc a, a akorát je to u každého rozdělené takové, jak to asi občas bývá s někým víc s někým míň... pomáhají mi v tom, že mi ukazují, čím bych mohl být a tím čím nejsem...“

(sbor a přátelé respondenta motivují a pomáhají mu)

Poslední respondent v tomto okruhu odpověděl velice pestře. Je velice aktivní a společenství pro něj znamenají jak pomáhající organizace, Maltézská pomoc, Charita i když osobní asistenci a pečovatelskou službu bere respondent spíše jako pomoc fyzického rázu. Tak i aktivity v rámci církve, je členem scholy a lektorů, farní společenství. Dále respondent zmiňuje volnočasová společenství, koníčky, Klub nezaměstnaných. V rámci Maltézské pomoci k němu chodí i dobrovolnice, se kterou již duchovní oblast může sdílet daleko více a s níž tato duchovní spolupráce funguje.

„Tak jsou to ty Vaše organizace jo Maltézská pomoc, Charita, tak ale, to bylo opravdu to na tu pomoc fyzického rázu především a to, oč vy usilujete, to se tam pravděpodobně ještě z důvodů časových nedařilo natolik naplnit, daří se to naplňovat teď třeba v případě dobrovolnice, kterou mám, protože, ona není nějak načasovaná, nemusí zase k dalšímu člověku, bohužel je to tak, takže my se musíme taky odreagovat tím, že si vyprávíme různé takové věci, i třeba o smyslu života a tak, no nebo jsme shlédli nějaký zajímavý film, které se, který se toho týká nebo zas nějaká výstava, takže, my jsme vrstevnice, takže jsme navzájem našli takovou společnou cestu a navíc ona mě trochu usměrňuje, tak já jsem jí o to poprosila jako v tom, co by považovala za nějaké zbytečné nebo nepodstatné, tak navzájem se nějak asi ovlivňujeme, ona je také věřící ale nepraktikující masově v rámci církve, jí vyhovuje právě ten soukromý přístup k Pánu Bohu, že sama si najde... ano, no tak potom je tady, přes ty různé koníčky, že, ta

společenství, a kromě toho udržování kontaktu, je tady i rámec toho hlavního, co jsme naplňovali, čili je to i zájem jednoho o druhého, takže telefonický kontakt, návštěvy, že budeme moci...Farním společenstvím to začalo, že? Před tím... tak... Ne tak to byl v první řadě Klub nezaměstnaných, ten mě docela postavil na nohy, vy máte ale na mysli třeba takové jako Alfa, nebo něco takového, to toho nenavštěvují, ale jsem ještě členkou schůly anebo lektorů, některé aktivity už jsem pustila, jako to zpívání ve sboru..."

Objevilo se zde i téma společenství vzájemné modlitby, ve kterém se lidé modlí na společné úmysly, podle toho na čem se domluví.

„a vy jste myslel ještě to společenství té vzájemné modlitby, že ano, to si mezi sebou řekneme, ty tam to a to se děje, musíme se za ni modlit, že, takže to jsem zapomněla“

Vyskytlo se i více odpovědí týkajících se různých společenství...

„Právě... že chodím k nám do té Křižovatky do toho společenství“

Tato společenství mohou přinášet respondentům inspiraci...

...kdybych to měl ale zobecnit, což asi tady v té otázce máš zobecněné, tak potom by to opravdu bylo vyložené, tak navštěvují náš sbor...

Na závěr této kategorie uvádím zajímavý podnět, názor jednoho respondenta, že společenství, může i nějakým způsobem zneschopňovat člověka...

„...no a potom i nakonec ty různá společenství, se kterými jse..., se kterými jsme ve styku, a který určitě dají pomocnou ruku, když budu potřebovat, i když to není v plánu... s jejich pomocí se trochu cítím po té stránce psychické méně jako schopná, rozumíte a kolikrát se chci osamostatnit, alespoň na čas vždycky, jo? No a musím, musím znát hranice nebo dát si sama ty mantinely..."

Z citovaných odpovědí dotázaných lze vyčíst, že pro více jak polovinu z nich je společenství velice důležité, zato pro druhou polovinu zas až tak důležité není.

Společenství, která respondenti navštěvují, či navštěvovali, jsou často duchovního rázu.

Tato společenství jim někdy pomohlas životním nasměrováním a duchovním vedením.

Potřeba emocionální opory

Další z duchovních potřeb, které se mi podařilo v rozhovorech určit, je emocionální podpora, kterou respondenti popsali a již potřebují. Tato kategorie je propojena s kategoriemi potřeby rodiny, přátel a vztahů.

Respondenti zmiňují pomoc a podporu od rodiny, přátel... (při obtížích)

„Ano, když je něco takového, tak si zavolám (jméno dítěte), obejmu ho..."

(když klient nemá sílu, tak si vzpomene na děti, má potřebu blízkosti milované osoby, potřebu objetí)"

„Jo, těšijou mě ty děti“

(když má respondent těžkou situaci, tak mu pomáhá, že má děti)

„Maminka...“

(maminka respondentovi pomáhá, když je v krizi, taktéž další blízké osoby)

Potřeba popovídat si, svěřit se

Tato kategorie potřeb navazuje na předešlou kategorii. Myslím si, že jsou tyto kategorie úzce spjaté, potřeba emocionální opory a potřeba popovídat si a svěřit se.

Respondent v následující citaci hovoří o tom, že mu pomáhá, když si může s někým blízkým popovídat, svěřit se mu.

„ No tak asi to, co jsem říkala, že za mnou někdo přijde, že prostě probereme starosti, radosti, tak se nějak vzájemně vyzpovídáme a to to člověku ulehčí potom, když to má komu říct, že...“

„Tak se můžu svěřit a ten dotyčný mi pomůže slovně i třeba nějakým činem že, třeba teď když, když delší dobu si nejsem sama schopná nakoupit nebo někam dojít bez, bez výpomoci, tak mám to vyřešený, protože mně každou chvíli někdo zavolá, co, co potřebuješ koupit a doveze mně to až sem, takže ti přátelé, to je pro mě teď momentálně asi...“

(respondent má oporu v kamarádech, když má něco těžkého nebo jí něco trápí)

Na tuto kategorii navazuje i potřeba blízkosti druhé osoby, porozumění, potřeba mít někoho u sebe, nebýt sám.

Potřeba nebýt sám, blízkosti druhé osoby, porozumění

Respondentům přináší blízkost druhé osoby pocit, že nejsou sami, dostane se jim porozumění, mají se komu svěřit, cítí, že má o ně někdo zájem.

„Co mi to přináší? Tak pocit, že nejsem sama, tak asi...“

Potřeba vzpomínek (vzpomínání)

Dotázaný přikládá velkou váhu vzpomínkám, rád přemýšlí nad tím, jaké to bylo, má hezké vzpomínky, chybí mu ty hezké chvíle a na závěr reflektuje svůj život, popisuje, že to mělo smysl. Myslím si, že tato potřeba je velice důležitá pro klienta. Mít na co vzpomínat, čeho se chytit, mít jistotu, že můj život nebyl promarněný, že jsem zažil hezké chvíle.

„mám, mám (respondentka má hezké vzpomínky) my jsme pracovali spolu (s doktorem) 20 roků a to bylo... ráda vzpomínám na dobu, kdy jsem pracovala

v té dětské ordinaci, protože tam skutečně člověk zažil třeba s těma dětma všelijaký takový dobrý, dobrý momenty mně jednou...no chybí mně, chybí mně ta práce v dětské ordinaci, jsem tam byla moc ráda a teď no tak už jsou dost dlouho v důchodu, ale tam jsem byla taková spokojená, bavilo mě to... mělo to smysl...“

Další odpověď se dotýká také nějakým způsobem vzpomínek, respondent popisuje práci, jež v životě vykonával, vzpomíná, jaké to bylo, na ty hezké chvíle.

„ tak za ten za ten pracovní, za tu pracovní část svého života, jsou vděčná, že jsem měla tak dobrého lékaře, se kterým se dobře pracovalo a že opravdu to bylo, byla hezká doba... ty vztahy tam byly pěkný...“

I další respondenti mnoho vzpomínali. Práce s touto potřebou klientů je dle mého názoru v sociální práci velice důležitá, zvláště při práci se seniory. Může se stát, že lidé seniorského věku mají ve svém životě již pouze své vzpomínky, které jsou pro ně tím největším pokladem.

Potřeba sounáležitosti

Jeden z respondentů popsal tuto zajímavou potřebu, která mu tím, že soucítí s lidmi, kteří trpí, pomáhá v jeho vlastním utrpení. Tento pohled či zkušenost pracuje s vědomím toho, že nejsme sami na světě, kdo trpí a to nám může pomoci to utrpení překonávat...

„a z hlediska lidského, nejsi sama, kdo trpí, daleko větší utrpení vidíte, když mi nebylo dobře už za mlada, já jsem chodila do nemocnice, když to šlo, když to nebylo pohybové, ale i nějaké rozladění smutek, tak jsem chodila do nemocnice a prošla jsem se po chodbách, protože tam bylo ještě větší utrpení, než jsem měla já sama... no víte co, je to dáno tím, že já jsem dělala, teda studovala na sestru na dětskou a to prostředí nemocnice já mám dodnes velice jako takový blízký, ostatně pokud se já sama tam neléčím ☺... ale jako soucítím s těmi lidmi, kteří tam jsou, ale ne tak, jako že bych je litovala, ale je to snažím se je posilovat a mě to posiluje tím, že já je posiluju, takže toto, je taky jeden z momentů a souvisí to s... bližního svého, že, to všechno se odvíjí, aniž si to člověk řekne, jo tak teď musíš věřit, teď začni, ne to tak nějak samozřejmě vyplyne, že... no...“

Potřeba rozloučení se

Respondent narazil na téma rozloučení se s blízkou osobou, když dojde ke smrti. Cítí, že se potřebuje se svým blízkým rozloučit řádnou formou. A když mu to není dopřáno, tak mu v této oblasti pomáhá jeho víra. Prostřednictvím mše svaté se se zesnulým loučí sám.

„ no a teď jsme měli v rodině také úmrtí bratrance a rozhodli se, žádný obřad, tak já jsem se pokoušela, po telefonu evangelizovat, tak ono je vždycky dobře, když je alespoň nějaké rozloučení, jedno jaké, ale nějaké rozloučení“

někdy Vám to také dělá dobře, ne tak jeho manželka také byla rozprášena, ale měla obřad vite, ale tady nechtěli ani obřad, ale rozprášen byl, tak já jsem zadala mši tady, tam jsem si to prožila sama, když teda nebyl obřad, modlila jsem se hlavně v té první etapě potom už jsem od toho upustila, abych se svěřila jsem teda našim duchovním, co ještě můžu mít, napsala jsem si samozřejmě k tomu úmrť, co jsem potřebovala se z toho vypsát, tak se mi ulevilo, potom už jsem na to nemyslela a přišel po měsíci asi telefonát, no že bude pohřben do rodinné hrobky sice, urna... takže má to svůj smysl tady... to individuální snažení no...

Potřeba lásky

Na závěr oblasti vztahů a společenství uvádím odpověď jednoho dotázaného, který vyjádřil velikou potřebu milovat, potřebu lásky vůči světu, vůči sobě a svému životu. Je zde vidět přijetí sebe sama.

„milovat, milovat, nezáleží na tom koho nebo co, milovat, celej ten svět, to je myslím totiž, co koresponduje s tím mým, mým osobním tím, miluju svůj život, miluju to, jaký jsem, takže to koresponduje pro mě jednoznačně i tady s tím“

2.7.3 Spiritualita a náboženství

Třetí oblastí, kterou zde uvádím, je oblast spirituality a náboženství. Prostřednictvím odpovědí od respondentů jsem identifikoval několik kategorií spirituálních potřeb, jež se tohoto okruhu dotýkají. Jedná se o potřebu spirituality a víry, dále potřebu vztahu s Bohem, potřebu modlitby, potřebu duchovních rituálů a praktik, potřebu duchovního četby a nakonec i potřebu duchovního vedení.

Potřeba spirituality a víry

Na úvod této části bych chtěl říci, že v návaznosti na odpovědi respondentů, jež jsem popsal níže, mohu s jistotou říci, že pro každého jednotlivce je spiritualita důležitou součástí života. I když mnozí věří v rozličné a odlišné osoby, věci.

Dva respondenti jsou římskokatolického vyznání:

„já jsem v římskokatolické církvi, takže ano, ano
(respondentka je věřícím katolíkem, respondentka věří v Boha)

„no ano, já jsem římskokatolická křesťanka... věřím v Pána Boha a věřím dobrým lidem a někdy člověk byl zklamán, že s těmi lidmi... aby to první, že je nevratné to zklamání někdy... jenomže to nehmatáme, nevidíme, člověk zase přes dalšího člověka třeba si uleví, jo a ten člověk je silnější a může to poslat dál,

anebo Vám pomoci, Duch Svatý zasáhne a prostě On potom jedná tak jako kdyby to byla ruka Boží že, to se taky, no...

Další dva respondenti jsou křesťané protestantského vyznání, první z nich je evangelík a druhý patří pod křesťanský sbor zvaný Křižovatka.

„No podívejte, já su evangelička, já jsem měla strýčka evangelického faráře...”

(respondentka měla strýčka evangelického faráře, ale bohužel se s ním nemohla moc bavit)

„Věřím v Boha, věřím v Ježíše Krista a taky věřím, že každý to nazývá, že je třeba ještě něco jiného, co je pro někoho jiného víc než Bůh, víc než Ježíš a snažím se to tedy akceptovat, i když je to takový složitější, že v momentě, když ty máš nějakou víru a přijde někdo s něčím jiným, těžko se ti ta jeho víra, víra přijímá ale to myslím obecně ted'ko, kdybych to měl aplikovat na cokoliv jiného“

Respondent se snaží zaujmout tolerantní stanovisko vůči ostatním lidem, kteří věří v něco jiného.

Jiný respondent odpověděl, že je hluboce věřící, ale nespadá pod žádnou církev či náboženství, jeho víra je spíše individuální. Bylo ale velice zajímavé pozorovat, že pro tohoto člověka je víra opravdu velice důležitá.

„Já myslím, že ten kdo nemá víru, že je velký chudák, ano já jsem hluboce věřící... Mám několik indicií, osobních, že něco náš život řídí, že to není tak samo od sebe, těžko bych je popisovala, ale opravdu tyto indicie mám a vím zcela bezpečně, že život člověka, je řízen... Že si ověřuji to směřování jako správné a pravdivé, sem hluboce přesvědčená o tom, že je nějaká vyšší moc, která řídí jednotlivé osudy a celý svět, že to není jenom tak“

(respondentka z vlastní zkušenosti pociťuje, že je život řízen někým, něčím vyšším, nějakou vyšší mocí, je zde vidět velická potřeba víry, důležitost spirituality, která nabízí jistotu)

Poslední respondent věří, že něco určitě je, ale neví co, nevěří v nic konkrétního, nemá to vyhraněné, podle jeho slov, ale nakonec i sdělil, že ten Bůh být musí... Věř v taková nevysvětlitelná znamení.

„Věřím, že něco je...”

„Já jako si tak třeba někdy říkám, že ten Bůh musí být, jo... ale, že bych chodila do kostela, to ne...”

„Takový, že něco určitě je víte, že jako to není možný, že by se děly takový neskutečný věci, že se až člověk zamyslí nad tím, že se to neděje jen tak, nebo já když jsem měla podruhé to krvácení do mozku... zničehonic vletěla bílá holubice k nám a narazila do okna, přišlo mi, že... věděla, že se něco stalo a taky že jo, že prostě takový znamená, že kdo, ale to se právě zarazíte, když si teda jako...

Takový jako když záhadný věci, nebo mamce se stalo... že se jí v noci zdálo, říkala nám to u snídane... Když ještě pracovala... přišla z práce domů, oblečená, že ji obrali o výplatu, takže to asi taky bylo znamení nějaký taky... jako my jsme tady tím hodně obklopeni... “

„ Jo, že prostě, ty znamení různý jsou, takže... “

(respondent nad těmi, záhadnými, nadpřirozenými věcmi přemýšlí, jsou pro něj důležité)

Pro většinu respondentů je spiritualita důležitá... jak z hlediska osobního rozvoje, tak z hlediska jistoty, opory a podpory, pro někoho je víra posilou, díky ní je psychicky silnější.

„No jak kdy no... když jsou ty znamení... třeba ty špatný jo, tak je to pro mě až moc důležitý, ne že bych si toho nevšíkala, jo a nechávala to... “

„ je moc... tak je v tom taková nějaká jistota, že protože jak bych to řekla... “

(pro respondentku je náboženství a spiritualita důležitá, cítí z ní jistotu)...

„Ano “

(víra a spiritualita je pro respondenta důležitá)

Pro klienta je víra důležitou součástí života.

„a asi nebo určitě i teďka ta víra “

„V rozvíjení mé osobnosti, určitě. “

(víra pomáhá respondentovi)

„určitě, určitě (víra je opora, podpora), pro mě pro hodně mě moc, nevím jak pro ostatní, ale myslím si, že je to as... je to všude stejné, ale když sám za sebe, tak pro mě určitě hodně “

„Posiluje to člověka určitě. “

(ta víra)

„ To člověka velmi posiluje, pokud má opravdovou víru. “

(respondenta posiluje duchovní oblast)

Více dotázaných odpovídá obdobně, díky víře, mají silnější psychiku, posiluje je, lépe zvládají obtížné situace, jsou klidnější a vyrovnanější.

„No tak ta duchovní oblast má nesporně vliv na psychiku člověka, ta víra, to nesporně..., ano, asi tak (díky víře má respondent silnější psychiku a lépe zvládá obtíže), protože jinak to všechno fungu... co mě potkalo jedno za druhým je to šok... ti pryč, manžel pryč, syn nemocný, no, ale tak to asi ve stáří přichází

na lidi, jak říkám, jsem ráda, že ještě alespoň jakžtakž se pohybuji po bytě kolem domu no.“

„asi v nějakých těch těžkých situacích životních, kdy myslím člověk nevěděl jako, jak se z toho dostat, tak, tak to tak nějak uklidní“

(víra pomáhá respondentovi v těžkých situacích a také při důležitých rozhodnutích, řeší to z pohledu víry, víra přináší uklidnění)

„no abych zvládla, právě ty, ty těžký životní situace, tak, tak asi...“

(respondentovi pomáhá víra, aby zvládla těžké situace)

Spiritualita přináší pokoj a klid, jistotu, lepší vnímání.

takovej klid a no prostě dobrý pocit“

(co respondentovi přináší modlitba... pokoj)

Respondenta vede k pokoji a spokojenosti duchovní pokoj, také to jaký je, jeho vnitřní já, jeho povaha, jeho přesvědčení, to, že se zná a že se sebou ví, jak pracovat...

„Právě ten duchovní (pokoj) hodně a taky asi moje povaha moje pře... povaha moje a moje nějaká přes... přesvědčení, která mám, která já uznávám, takže asi to mě vede, jakoby tady k těm věcem, protože to jak tako...“

Z následujících citátů je zřetelné, jak spiritualita ovlivnila život respondentů. Je zde cítit opravdu potřeba duchovní stránky života.

„já ani nevím ale, jako obecně bych ti řekl, asi nevím, ale je to kvůli tomu, kvůli mně samotnému, že opravdu cítím, jak mě, ty dva roky, co chodím k nám do sboru, jak mě to úplně změnilo, mě osobně, pohled na ten svět, přis... přistupovat k určitým věcem, to je to...“

(zde je vidět, jak spiritualita, duchovní společenství ovlivnilo respondenta, že jej úplně změnilo, podle jeho slov)

„Tak hodně ta víra, to mě asi tak jako otevřelo, v tom, v tom vnímání...“

„nejvíce asi ta duchovní cesta, kterou jsem se vydal“

(respondenta ovlivnila v jeho životě)

Zajímavá oblast se otevřela při dotazech na dva respondenty s pohybovým postižením. Sešly se dvě zcela odlišné zkušenosti týkající se vlivu jejich postižení na jejich duchovní život. První respondent nebyl tímto nijak ovlivněn, zatímco druhému postižení změnilo z hlediska víry celý život. Postižení otevřelo dveře k tomu, aby dotázaný vnímal duchovní potřebu.

„Já Vás chápu, ale ne...“

(jestli postižení respondentovi ovlivnilo nějakým způsobem jeho duchovní život)

„myslím si, že má“

(postižení respondenta má vliv na jeho víru)

„ne, kdybych, ne kdybych byl zdravý, tak vlastně nikdy sám od sebe nevyhledám ten sbor, nikdy tam nepři... sám od sebe nepřijdu, sám od sebe, sám od sebe bych ti nepřišel do církve, kdybych byl zdraví to to si myslím že je natolik, natolik se znám, že kdybych byl zdraví, tak tam nikdy nepřijdu...“

„možnost, prostředek, prostředek, prostředek přes co přes co se tam nějak, přes co se tam nějak dostat, ale nechci, aby to vyznělo nějak, jako že jsem chtěl nějakou pozvánku někam, ale rozumíš mi, co tím chci říct?“

(respondent díky svému postižení se dostal na svou duchovní cestu, do křesťanského sboru)

V jistém smyslu i v oblasti pověřivosti lze vyčíst touhu po spirituální potřebě, člověk nějakým způsobem reaguje na tuto potřebu. Objevily se reakce z hlediska pověřivosti, jeden respondent odpověděl, že pověřivý vůbec není a další naopak věří v nějaké pověřivé věci.

„To ne, pověřivá nejsou...“

„Jo to jo, to máte pravdu... na zuby, nebo na stůl...jo takže se klepe na zuby, že to má větší trvání...“

(respondent věří v pověřivé věci)

„Nebudete si myslet, že jsme byli blázni? Moje maminka ta, takové sedánky mívala... já jsem tam nesměla, a to když tam chodila ta paní, já jsem sedávala aj pod stolem... No můžete, to k nám chodila jedna paní... na Vsetíně... a vždycky maminka se snažila někoho přivolat no... teda ne maminka, ale ona... to musela přijít do tranzu a... No tady už ne, to jako, ale na tom Vsetíně maminka, ta na to byla... ale že to nikde neřeknete, že... ona maminka na té sedance se třeba i ptala, co bude, jak bude a jak to dopadne a ona jí to vždycky řekla... a vždycky, vždycky to vyšlo...Tož maminka tomu věřila, no... A víte, že věřila... to bylo, jak odmaturuju a jak to, jako to všechno dopadne a jak to bude a“

(respondentka tomuto věřila také)

Potřeba vztahu s Bohem

Tato kategorie je zaměřena na potřebu vztahu s Bohem, jak je pro respondenty vztah s Bohem důležitý, jaký tento vztah mají, jak jej prožívají a jakým způsobem si myslí, že na ně Bůh pohlíží. Někdo z respondentů se k tomuto tématu nemohl vyjádřit, protože nevěří v Boha jako takového.

Pro některé z respondentů je vztah s Bohem opravdu důležitý, ne-li nejdůležitější vůbec.

„...no tak nehřešit, mít dobrý vztah s Pánem Bohem, takže pohlídat si, to není jenom ta morální stránka, že, ale pohla... pohlídat si, to co před Bohem je třeba z oblasti těch přestupků našich a mít dobrý vztah ke každému člověku, snažit se ho pochopit a vcítit se do jeho potřeb, abych posoudila ty své... ano a potom s každým člověkem

(nejdůležitější vztah je pro respondenta s Bohem, dotázaný se také zmiňuje, že je pro něj důležité mít dobrý vztah ke každému člověku)

Další respondent přistupuje ke vztahu s Bohem jako ke vztahu s otcem, učí se z tohoto vztahu zodpovědnosti, respektuje Boha, snaží se ho nenaštvávat. Je zde vidět, že tento vztah je pro dotázaného velice důležitý a blízký.

„Můj vztah s Bohem je pro mě jako vztah s otcem a to to neříkám jenom pro to, abych nějak Mu zalichotil, ale protože, že se tak cítím, hodně mě to učí té zodpovědnosti, jak už jsem několikrát zmiňoval, je to pro mě něco, je to jako když jsi s rodiči, máš nějaký vztah, takže je to, je to o tom respektovat, respektovat Ho, nějak ho nenašt... nenaštvávat a podle toho se také chovat a v tom je také ta určitá, ne určitá, ta zodpovědnost, v tom chování... té zodpovědnosti, hlavně té zodpovědnosti no“

Jakým způsobem respondenti prožívají svůj vztah s Bohem... Někteří z dotázaných hovoří o vztahu s Bohem jako o pomoci od Něho, ať už ve formě rady nebo ochrany nebo jinak. Jiní hovoří o modlitbě, většina úryvků je již v kapitole potřeba duchovních rituálů a praktik a potřeba modlitby, tyto kapitoly jsou úzce spjaté.

„No tak nějaká pomoc od Něho, když, když člověk je třeba, má nějakou neřešitelnou situaci, tak se k němu obrátí a říká, že nebo nějakým způsobem poradí nebo pomůže...“

(vztah k Bohu respondenta)

„No tak asi tou pomocí a ochranou.“

(čím nebo kým je Bůh pro respondenta)

Pro většinu respondentů, kteří prožívají vztah s Bohem, je pro ně tento vztah velikou potřebou, dává jim jistotu, podporu v těžkých situacích, díky tomuto vztahu se necítí sami.

„No tak oporou je pro mě právě to, že se mohu poradit s naším Pánem Bohem, protože věřím v to, že je a věřím, že víra má taky smysl, aby dala člověku jistoty, takže modlitba a povídání i s Ním, no... Na to nebyl čas dříve, na to nebyl čas...“

„, tož tak to je to dálkové vědomí, že tady někdo je stále se mnou, i když je neviditelný, takže tady toto.“

„...určitě, a hlavně v těch obtížích, že právě k nim dokážu přistupovat s nadhledem, což dddododonedávna byl strašný problém a hlavně vím, že na to

nejsem sám, nebo ono to vypadá, že jsem sám, ale v podstatě je tam celou dobu se mnou On, takže je to pro mě určitě snazší a jsem kolikrát vděčný“

(víra pomáhá v těžkostech a dalších situacích, přítomnost Boží, respondent dokáže poté k těm situacím přistupovat s nadhledem)

Zajímavý pohled jednoho dotázaného hovoří o tom, že k utrpení a těžkostem se máme stavět, tak, že máme ten svůj kříž nést s myšlenkou na Boha, protože Bůh nesl daleko větší kříž.

„Ano, no umenšovat to své utrpení ke vztahu k Pánu Bohu a k Ježíši, že, vzít si kříž a připomenout si to podstatné...“

Pro dalšího člověka je jeho vztah s Bohem nepopsatelný, mimo lidské chápání.

„no to je opravdu něco, co člověk neobsáhne a diví se... a je takovej malinkej před Ním, že no“

(vztah respondenta s Bohem)

Dále následuje, jak prožívá svůj vztah s Bohem respondent, snaží se modlit a rozmlouvat s Bohem.

Já nevím, to by se dalo specificky... já se denně modlím, ráno aj večer... Poslyšte, Vy jste měl to bohosloví studovat... no já nevím, jestli to rozmluva s Bohem, nebo co mně už zbývá jiného, snažím se...

Respondent prožívá vztah s Bohem skrze situace, různá znamení, která mu Bůh, či Boží vůle posílá.

„situacemi hodně... nějakými těmi, já tomu říkám znameními, nebo jako přímo vyloženě Duchem Svatým, i když nevím, kolikrát byl teda, já mám tak pocit, že všechno co tak nějak dělám, jako děláme, tak je to právě z té, z té Boží vůle, takže těžko říct“

(jak se existence Boha promítá do života respondenta)

Následující úryvky shrnují, jak respondenti nahlíží na to, co si o nich Bůh myslí, jak o tom přemýšlejí. Pro většinu to byla velmi náročná otázka a většinou nevěděli, jak mají odpovědět, nepřemýšleli nad tím dříve. Tyto citáty jsem zařadil, protože si myslím, že nám ukazují, jakým způsobem respondenti prožívají a nahlíží na potřebu vztahu s Bohem.

„no to je těžko na to odpovědět... já nevím“

(co si respondentka myslí, že si o ní Bůh myslí, jak ji bere... nepřemýšlela nad tím)

„To nevím... o tom jsem neuvažovala... Já jenom si říkám, když to vezmete, já nevím kolik miliónů je lidí a kdyby každý po Bohovi něco chtěl, nebo to...“

nebo alespoň... takhle nějak... možná, že to blbě řeknu, ale když se modlíte tak vždycky něco prosím, že ... o co já můžu prosit... o zdraví... abych lepší viděla a (jméno dcery) abych měla ještě a ...“

(co si respondent myslí, že si o něm Bůh myslí, jak ho bere, jak se na něj dívá; prožívá modlitbu skrze prosbu)

Dva respondenti odpověděli, že si myslí, že se Bůh na ně dívá s láskou (otcovská i mateřská láska), má každého rád, je to milující otec, milosrdný.

„No to já snad nechci radši ani vědět... jak mě bere? Tak přesně tak, jak se říká, jako milující, milující Otec, který je milosrdný ke všem, tak přesně tak nějak, ale vždycky si říkám, že musí mít se mnou asi svatou trpělivost, hodně trpělivosti, protože sem přece jenom ten člověk nedokonalý, s chybami, kterého ďábel pokouší, kdy to jen jde, takže určitě ho... hodně trpělivý a opravdu milosrdný, protože, protože, to co si se mnou, to co se mnou prožívá, je kolikrát i pro mě jako odsouzení hodný, že jako sám sebe bych nejradši zřekl a neviděl se, takže určitě, určitě, ta ta ta milost, kterou nám všem dává.“

(jak se na respondentu Bůh dívá, co si o tom respondent myslí)

„No to vůbec nevím, asi jako na všechny ostatní, protože má každého stejně rád, ať už je to lump, i když jako bububu, že a vede ho tak, aby nebyl, nebo pošle mu někoho do cesty, tak si to představuju, jak je to, nevím, ale takhle se to i tak mezi náma říkávalo, mezi katolíky, že mu pozve nějakého průvodce, či anděla strážného, nerozlišuje, že, je to otcovská a mateřská láska, ale ne ta mateřská láska pozemská, která kolikrát nedoprovází, ale přivlastňuje si, že takže od toho jsou hodně problémy taky, to otcové myslím tak nedělají ani, už navíc k synům, ti si to tam... ale matky to mají v sobě... to je nebezpečné, no, že prostě nepustí, tak jako někteří příbuzní nedokáží pustit toho umírajícího a nad ním lkají že prosí a trápí ho tím potom, takže touha něco mít, něco si přivlastňovat, to je jednak pře... předmětem závidi a jednak sobectvím výrazem sobectví a není to ta pravá lá... já se právě snažím tu Boží lásku hodně pochopit víte, já ji nevidím, ale vnímám ji třeba přes ty jiné lidi... nebo přes kněží, no a takže když člověk má rád i nějaký předmět, tak prostě se ho snadněji dokáže vzdát nebo ztratí něco tak nebo... člověka, nebo když se něco stane u lidí, považuje to za katastrofu a řekne si, nejde o život

(jak si respondent myslí, že se na něj Bůh dívá; respondent hodně hovoří o tom, že Bůh má tu pravou mateřskou lásku, ne tu někdy pokřivenou, sobeckou lásku)

Dotázaný Bohu nikdy nic nevyčítá, ale přijímá Jeho vůli.

„a co tedy, setkávám se často u lidí i s tím, že říkají, tak kdyby byl Bůh tak prosím tě, není to a není to a jak to může dopustit, já si tyto otázky nikdy nekladu, ale nějak tak, já Mu nikdy nevyčítám, proč tady ležím jak placka, no tož mám tu být, je to k něčemu dobré, to jste se ptal na to, význam utrpení..., má to význam, má to význam ať už pro toho, který s Vámi sdílí... a a nebo pro Vás, když to překonáte, tak máte strašnou radost, posílí Vás to zase a pro další a beru

to jako přípravu na možná ještě větší utrpení, aby se tak jako očkovalo, dávkovalo po troškách, i když se mi to zdá, že to jsou silné dávky... ale jiní je mají daleko větší, takže, to že člověk prožívá utrpení, k tomu, když to správně uchopí, může to být poučení pro ostatní, jak se v tom okamžiku chová, jak vypadá, jak jak dokáže to zvládat s Boží pomocí a posiluje to vnitřně, když to pře... prožíváte no a nevyčítám, prostě má to nějaký význam, ale i psychické utrpení jako, když pořád nějaká myšlenka Vás trápí, něco, dospěte nakonec k tomu, že to co se třeba stalo mělo zase význam nějaký. Ať už nemoc anebo, že se Vám něco nepodařilo. Jo a to prostě potom ulehčuje tu situaci, když si to člověk takhle postaví, co k tomu ještě dodat?

Potřeba modlitby

Tato kategorie spirituálních potřeb popisuje, jak je modlitba pro respondenty důležitá. Potřeba modlitby je úzce spjata s potřebou duchovních rituálů a praktik.

Zajímavé je, že nejvíce respondentů zmínilo, že v případě obtíží, krize, těžkostí jim nejvíce pomůže víra, či modlitba, vědomí přítomnosti Boží...

„no ta modlitba“

(pomáhá v těžkých věcech a situacích)

„já se každý večer modlím a mám takovej pocit, že to pomůže“

„ano ano“

(respondentka se pomodlí a svěří to...)

„No se pomodlím no...“

(respondentce pomáhá víra)

„Ano (víra respondentce pomáhá v obtížích), já nedělám potom nic jiného fyzicky absolutně ne, ale mod... snažím se modlit, i když to nemá tus podobu oficiální třeba že, ale a je to přerušované, ale když to jde modlit se, tak se snažím o to... je vyloučena v tom okamžiku třeba duchovní četba, že, to je vyloučeno, něco takového náročnějšího, ještě jsem si nenavykla poslouchat třeba duchovní hudbu v těchto, to prostě jsou i ještě... (rušivé) momenty co člověk potřebuje mít klid“

„No takovou zkušenost, že když maminka byla na operaci se žaludečníma vředama, tak jsem šla k Mořici a tam jsem se modlila, to je, jak jsem se šla zeptat, jak to dopadlo, že mi to tak nějak pomohlo, já jsem měla o ni veliký strach a na to nezapomenu, jak jsem tam prosila, aby, aby, aby to bylo v pořádku a bylo“

(respondent má vlastní zkušenost, jak modlitba pomáhá)

„no, to taky... ne, ne opravdu, opravdu ☺ v tom v tom v tom v tom taky, protože když to vezmeme, nebo když to vezmu, modlím se za to, aby mi tu danou situaci pomohl nějak vyřešit, nějaký znamení dát, prostě něco, něco, co to ukáže, že to půjde snadno a většinou se to ukáže na nějakých událostech nebo prostě na tom, jak já k tomu přistupuju, takže, takže, ta, ta, ta modlitba určitě, určitě jestli... v té modlitbě se vždycky na něho obrátím v takové situaci“

(respondentovi pomáhá modlitba i při těžkých rozhodnutích)

„ano, já když mám před sebou nějakou takovou třeba záležitost, když se něčeho bojím, tak tak se pokřizuju... když jsem šla včera s tím zubem tak taky...“
Mezi respondenty se často objevovala potřeba modlitby, jako každodenní duchovní aktivity. Velice často se jedná o úkon pravidelný, takový denní rituál.

„no, když už jsme teda u toho, já se denně modlím...“

„já se každý večer modlím a mám takovej pocit, že to pomůže“

„Já sa modlim“

„no tak třeba před spaním, se především přimlouvám za všechny dobré lidi, kteří musí v noci jet autem, aby se jim nic zlého nestalo a samozřejmě za své nejbližší příbuzné, rodiče, manžela, za ty nejbližší, aby byli přijati do Království nebeského... vždycky si říkám, jak k tomu přijdou ti, kteří jsou slušní a setkají se na té vozovce někde s darebákem, který užívá drogy, nebo užil alkohol, něco jiného je, když tam vběhne nějaké to zvíře a, a, a je, to je o něčem jiném, ale když je to zaviněno nějakým darebákem, tak vždycky si říkám, aby toto nepotkalo dobrého člověka, tak za toto se přimlouvám, téměř každý večer, když jdu spát... protože kolik lidí, musí jet v noci, kvůli zaměstnání třeba, jsou nuceni... tak aby tito byli v opatrnosti Boží.

(respondent má tyto duchovní rituály... i proto, že sám jezdil v noci autem, vychází to z jeho zkušenosti)

„každé ráno (se respondent modlí) když cestuju do práce, tak je takový pro mě to vždycky kdy, jednak je to pro mě strašně super, protože já se v modlitbě vlastně se modlím za své přátele a vždycky říkám, že to je právě ta chvíle, kdy si na ně vzpomenu a kdy si na ně všechny, na ně všechny vzpomenu, a takže je to pro mě takový ten denní rituál, je to každé ráno a mě to i nabije do toho dne, mně to i pomůže, já když se pomodlím i za sebe, kdy já se vlastně v těch deseti procent modlitby se modlím za sebe, zbytek už jsou přátelé, rodina, známí, tak vím, že mě to vždycky i do toho dne, tak nějak povzbudí, takže to je to je, takže já to vždycky praktikuju tedy hlavně ráno, a pak vždycky večer jenom tak shrnu ten, ten den, co se podařilo, co se nepovedlo a vždycky tak jako poděkuju za, za ten dnešní den a ráno a večer a ...ne, o pochvalu nejde, já prostě... já se spíš chválím za to, že alespoň díky tomu na ty kamarády opravdu vzpomenu... ☺ ...protože ono tak, jako normálně během dne zapomeneš, nebo máš tolik věcí, že, že vzpomenout si na své kamarády přiznejme si to, vyžaduje, nějaké to úsilí, v tom dnu si na ně vzpomenout... a právě jsem zjistil, že ta modlitba je úplně nejlepší příležitost, kdy si na ně, kdy si na ně na všechny vzpomenu, právě zrovna dneska ráno, když jsem jel do práce a vlastně jsem ukončil tu modlitbu, tak opravdu vlastně přišel na to, že díky tomu já si na ně vzpomenu a je to strašně super, hlavně i v tom, že, je to super ta modlitba, je to super a že si na ně vzpomenu

(respondent vidí veliký přínos modlitby i v tom, že díky ní si každý den vzpomene na své blízké, kamarády.

Jeden respondent je velice aktivní v modlitebních úkonech, ve své modlitbě vzpomíná na své blízké a přátele, ti co už nejsou mezi námi, za nemocné, prosí o ochranu a nakonec se modlí i za ty, za koho se zapomněl pomodlit a další modlitební úmysly. Modlí se také v rámci modlitební společnosti, protože je terciářem.

Existují různé typy modliteb z římskokatolického náboženství, jak je popisuje dále respondent. Od modlitby růžence, přes ranní a večerní chvály, modlitby z breviáře, modlitby Otče náš a Zdrávas Maria, modlitby ke světcům apod.

„modlím se dvakrát růženec, každý den, já mám takový svůj, no tak to je kolik těch desátk..., no pár desátků, kolik čtyři nebo pět tam jsou, čtyři myslím, tak to je takový nepravý, když se modlím za sebe, za nemocné a potom za ochranu svatého Antonína a nakonec za, za ustavení eucharistie, to je protože jsem terciářem a týká se to, jako uctívání eucharistie, že premonstrátské vyznání a potom mám klasicky podle dne růženec a většinou se to snažím po ránu, ale někdy je to prostě v průběhu celého dne i tak rozložené, víte já nevyhledávám, jako mohu se soustředit i během dne na to, přidávám automaticky růžence že a potom ještě tam mám, za svou kamarádku jednu, takové jenom Otčenáše a Zdrávas, tady tu dvojici modliteb, za svou kamarádku, i potom za seb... i sebe tam dávám, za nemocné potom za rodiče, za manžela, to je ta dvojice Otčenáš a Zdrávas a potom mám dva zajímavé ty Otčenáš a Zdrávas tady ty v páru, za papeže to tam mám a potom za všechny na který konkrétně, jsem zapomněla, tak za ty, na který jsem zapomněla ty tam dám... no tak tohle, no no no a potom ranní chvály a večerní chvály... a pole... ano (z breviáře), a polední teda vynechávám, my to máme jako i terciářů alespoň tady, to není vysloveně povinnost, ale dopo... máme se to modlit no, otec mi říká, že to nemusím, ale... tak jsem si na to navykla, nejprv jsem se modlila jenom nešpory a potom jsem přibrala i ranní chvály no...“

No já vlastně řeknu takovou legrační záležitost, já mám jednu známou velice dobře, jednu dětskou lékařku, která mě říká, že když něco nemůže najít, tak že poprosí svatého Antoníčka, ale představte si, že to funguje, já jsem to několikrát vyzkoušela ... a našla, našla...

(další respondent se také někdy modlí ke světcům o pomoc, i když to možná zde je v trochu odlehčené situaci)

Krásnou odpověď doplnil jeden respondent, kdy říká, na základě jednoho kněze, že vše co děláme je v podstatě modlitbou.

Existují různé způsoby, jak prožívat duchovní úkony, modlitby apod. Například skrze hudbu, poslouchat rádio s duchovní tematikou, dívat se mši svatou v televizi a při tom ji prožívat, například zpívat a hrát na hudební nástroj, modlit se apod. Další možností jsou papežské návštěvy.

„to jsem opustila tu myšlenku nedělního odpoledne, tak z těch liturgických důvodů často si posloučám devátou z Proglasu, no a někdy si ještě přiberu obrazovou a to je myslím o půl jedenácté nebo v deset z některého kostela a já víte si přitom ještě hraju na klavír, takže to, co oni zpívají, tak já se pokouším se učit hrát na klavír... takže toto a samozřejmě, když jsou to papežské návštěvy, tak se snažím podívat a dneska to Boží tělo teda jenom co fyzicky zvládnou, takže není to až tak bohaté nezařazují tam korunku k Božímu milosrdenství, že dalo by se více modlit, dalo by se chodit denně do kostela, ale toto nezvládám, to nezvládám... a jinak tedy chodívám na Dóm, na Dóm, no a potom když to časově nevychází, tak k Mořici nebo tak nebo v Hospici, tak je pravidelně v sobotu mše, tak na tu chodívám, ta má nedělní platnost“

Respondent hovoří o myšlence povinnosti modlitby (úkonu povinnosti), a že se jí snaží opouštět, protože modlitba by neměla být povinností.

„ale víte co, jsou farníci, kteří právě si to tak nača... aby to měli úkon prostě, no musí být, musí být a pokud je to tak, tak to já tedy taky se snažím to, musím si to vymodlit, ale snažím se tu myšlenku opouštět no“

Dalším druhem modlitby je modlitba střelná nebo také příležitostná, je možné též zadávat mše na určité úmysly. Tohle vše se týká římskokatolické tradice, do které patří respondent.

„a nebo, když je nějaká zpráva smutná, náhle tak se pomodlím nebo když něco zořu, jo, něco nepříjemného, tak jako takovou omluvu za sebe, co jsem skopala nebo nebo když mi někdo něco řekne, co se mě bolestivě dotýká tak místo, abych mu nadala, tak prostě takhle to... no ano ano (střelná modlitba), taková ta příležitostná, nebo se jak jsem říkala, modlíme se za nemocnou kamarádku, nebo i třeba za nějaký špatný výkon něčeho, že tak abych si to uvědomila, nebo zadávám mše za lidi za zesnulé naše“

Další dotaz se týká toho, jak moc je pro respondenty důležité, aby mohli svoje duchovní rituály vykonávat, aby se mohli modlit. Z odpovědí je zřejmé, že pro většinu těch, kteří nějaké duchovní úkony provádějí, je toto velice důležité.

„ne“

(respondent si nedokáže představit život bez modlitby)

„ano“

(modlitba je pro něj hodně důležitá)

„ano“

(respondent by se držel svých rituálů (modlitby) i kdyby byl například v nemocnici)

„no tak ta modlitba se dá provádět i vleže, takže to prakticky se dá vždycky nějak zařídit, že...“

(respondentka reaguje na to, kdyby se nemohla modlit)

„důležité, důležité asi ne, ale potřebné... ano, někdo by to nazval slovem důležité, já bych možná použil asi jiný výraz, potřebné, já bych použil potřebné, asi ne důležité, tím nechci říct, že asi nějak znevažovat, ale opravdu...“

(jestli je důležité, aby mohl respondent rituály vykonávat)

„ale tak mně se spíš, když se jednou nepomodlím, tak jediný, kdo mě může soudit tak je Bůh, že ano, ale, ale, ale pro mě je to taky potřeba, pro mě je to potřeba, já se opravdu díky tomu cítím dobře a taky vím, že ten kontakt s tím Bohem pořád takhle vedu, přes, přes ty rituály, takže ano, možná důležité, ale já bych spíš asi použil to slovo potřebné... takže dobře, stane se mi, že se někdy nepomodlím, jo takže já radši bych použil slovo potřebné, ale rozumíme si

(je to respondentova duchovní potřeba)

V předešlých dvou citátech respondent hovoří o modlitbě jako duchovní potřebě.

Potřeba duchovních rituálů, praktik

Okruh rituálů a duchovních úkonů se dotýká spirituálních aktivit respondentů, to, jakým způsobem aktivně prožívají svou spiritualitu. Jak jsem již výše zmínil, potřeba těchto spirituálních rituálů je spjata s potřebou modlitby (tuto potřebu bych na toto místo mohl také zařadit).

Mezi odpověďmi se objevovali rituály jako návštěva kostela.

„tím, že jsem málo pohyblivá a nikam nechodím, bohužel... jinak bych asi chodila, často jsem chodila do Mořického kostela, ale teď už ani tam nemůžu...“

Duchovní aktivity jsou například mše svaté, které lze slavit nejen v kostele, ale i na jiných místech, například v nemocnici, v hospici, protože lidé v těchto zařízeních se již třeba nedokážou nikam dostat. Respondentka je aktivní i v dobrovolnictví a modlí se například při dobrovolnické službě.

„a potom když je možnost, tak během dne jsou polední mše, když jsem doma anebo potom ta večerní v 18:00 a samozřejmě nedělní, tak jednak slavíme v nemocnici, tam většinou chodím na bohoslužbu, to jsou vždycky tak dva prostřední týdny v měsíci, někdy tam jdu i na zbývající neděle, to má zas službu a při liturgii no a tam se modlím růženec před a nebo alespoň pár desátek před nemocnicí s lidmi no a potom při hudebně tam spolupracujeme, no, no potom se modlím v hospici, nebo v nemocnici při dobrovolnické službě a než jdu...“

Několikrát se objevilo, že respondenti by rádi vykonávali duchovní aktivity, ale nemohou, protože by to ze zdravotních důvodů nezvládli.

„no je chyba, že teď nechodím celkem do kostela, to jsem, tak když třeba jdu kolem tak u Mořice, to mám nejbliž, ale, že to nemůžu, nemůžu tak nějak pravidelně chodit do kostela... mrzí, mrzí (respondentku mrzí, že nemůže chodit do kostela), no, mně ta neuroložka, co k ní chodím, říkala, že bych neměla vůbec vycházet bez přítomnosti fyzické osoby... kvůli těm pádům, protože já tady jsem už mockrát spadla, a najednou prostě jsu na zemi a když jsem tady sama, tak se těžko z toho dostávám

(respondentka nemůže chodit do kostela, protože je to pro ní z fyzického pohledu obtížné a též kvůli nemoci v podstatě nemožné)

„...a do kostela už chodit nemůžu... na hřbitov už také nedojedu... No to Vám řeknu, pro mě by to bylo...“

(pro respondentku by bylo náročné, kdyby měla chodit do kostela a sedět v něm, či chodit na hřbitov)

„Biblu mám aj tady... no ted' mám špatné oči... ale jo, čítávala jsem“

(respondentka nemůže již číst z Bible, protože má špatný zrak)

Mezi odpověďmi jeden respondent hovoří o pověřčivých rituálech...

„ Na zuby, nebo na stůl...jo takže se klepe na zuby, že to má větší trvání...

(Již jsem to dříve použil v textu v oblasti víry, kam se tento úryvek také hodí.)

Potřeba duchovní četby

Další z duchovních potřeb je potřeba duchovní četby (literatury). Když se zaměříme na spiritualitu a smysl, jistě se nám do těchto témat nějakým způsobem promítá i literatura (duchovní literatura), jako nástroj, prostřednictvím něhož poznáváme smysl života, učíme se novým věcem a rozvíjíme svůj duchovní život. Tato kapitola je na literaturu a zejména duchovní literaturu zaměřena.

Pro respondenta je duchovním rituálem též četba z Písma Svatého, Bible a myšlenky na Boha.

„já už se tím asi budu ohánět několikrát, ale já si vždycky vzpomenu, na to, co říká ten pol... ten polský farář ten Czendlik a on říká, že všechno co děláme je v podstatě modlitba, takže můj takovej rituál je, i když se ted'ka přiznávám, ho ted'ka nějakou dobu nepraktikuji, tak alespoň jedna stránka Bible denně, to je po modlitbě jakoby takový můj rituál, a ale jinak v podstatě ty myšlenky na Boha mám pořád, takže těžko říct, co je přímo nějaký ten rituál, když na toho Boha myslíš neustále, pořád, pořád, se ti i něčím projevuje, nějakými skutky nebo nějakými událostmi“

Objevila se odpověď, ve které respondent říká, že už nečte, nemůže číst z hlediska zdravotního stavu, i když například v minulosti duchovní literaturu četl.

„Já už nečtu vůbec... „

(máte nějakou konkrétní duchovní literaturu)

„Já jsem měla akorát tu Biblu“

(jakou duchovní literaturu měl respondent)

Někdo se zaměřuje na literaturu pojednávající hledisko odcházení a umírání. Jak řekl v následujícím citátu respondent, v tomto věku se o to snad každý zajím.

„myslím, že v tom věku snad každý (oblast odcházení a smrti), nevím, nevím, někdo se zajímá o politiku, někdo se zajímá o hudbu, to je individuální“
Více respondentů se shodlo na tom, že jim literatura nějakým způsobem pomáhá v utvoření si vlastního názoru, ať už konfrontací s tím co je psané, tak i z pohledu toho, že nabízí různé pohledy a člověk na základě toho si může své mínění utvořit.

„no tak člověk si dělá na to svůj vlastní názor a konfrontuje to vlastně s tím, co je psané“
(jakým způsobem pomáhá duchovní či jiná literatura v těch hlubších, závažnějších tématech, respondent přečetl již několikrát tuto knihu: *Duchovní a lidské perspektivy eutanazie a umírání*)

„já si myslím, že je to úplně jedno, protože v každé knize vždycky objevím nějaké to moudro, ať už je to teda duchovní nebo obyčejná fantasy a tak v tom, že objevím nějaké moudro, že každá ta kniha obsahuje nějaké to moudro, měl bych to teda potom vztahovat přímo k té duchovní literatuře, tak každý ti na, na to téma, které ty teprve poznáváš nabízí úplně několik různých pohledů a tebe to přivede k tomu utvořit si na základě toho nějaké své mínění anebo vytvořit si podle toho nějakou svou teorii, podle které potom ty se to snažíš nějak praktikovat ne... nebo uchopit v té... v té, v té životní rovině“
(duchovní literatura a v čem pomáhá)

Zde jeden z respondentů uvádí některé konkrétní knihy, jež mu jsou blízké a jež mu pomáhají v duchovním životě...

„opravdu ten, opravdu ten Křesťan v záběhu a ten Anonymní katolík od Thierry Bizota tak to mi přijde takové, že s tím se asi ztotožňuju zatím nejvíc z těch duchovních knih, co se mi dostali pod ruku, tak to mi přijde opravdu asi takové nejvíc teďka, s čím se ztotožňuju, protože hodně to koresponduje se mnou samým, jak jsem procházel celou tou fází a ještě stále procházím, přiznejme si to, že to není ukončená cesta, takže tady ty dvě knihy“
(konkrétní duchovní literatura)

Další z respondentů v knihách hledá smysl, myšlenky týkající se víry, používá literaturu k tvorbě poezie.

„dost sama ráda čtu, no ono je toho strašně moc víte, ale já teď probírám celou tu knihovnu s pauzami samozřejmě, takže se právě hledám pasáže, které se toho smyslu života a víry dotýkají anebo etiky a já s... nečtu knihu rekreačně nikdy, když teda nestojí za nic, tak třeba detektivku pro... prolistuju anebo si dělám výpisky ještě, čili tím mno... množím ještě zápisy, hned mám na... ničím víc papíru no a z toho z těch výpisků ještě potom si tam udělám poznámku

k tvorbě, třeba z jedné věty víte potom píšu báseň, no ale to mě víte zdržuje, mě to baví, já mám prostě nutkání tady toto dělat, musím to krotit, no, a zdržuje to právě, právě no, zdržuje to, právě odvádí to od likvidace knihovny, třeba by to letělo a knihy se dali na popelnici, ne to není moje...přece jen...“

„ne spíš oblast detektivky už teď přebírám, historické také nemusím, pro tu obsáhlost, ale spíš takové příběhy ze života, poezii mám ráda, tam je hodně těch myšlenek, ale takhle čtu všechno a co mi nesedí právě z hlediska to...“

(jakou čte literaturu respondent, rád má příběhy ze života, poezii, příběhy ze života)

Potřeba duchovního vedení

Jako poslední z oblasti Spirituality a náboženství uvádím kategorii, jež se zaobírá potřebou duchovního vedení. V rozhovorech se objevili rozličné odpovědi. Pro někoho je duchovním vedením jeho zpovědník, pro jiného přítel. Někdo jiný zase naopak odpovídá, že žádné duchovní vedení v životě neměl, neměl tu potřebu mít někoho, kdo by jej vedl v oblasti spirituality.

Dva respondenti se zaměřili na oblast přátelství. Oba dva mají tyto osoby, které jsou pro ně nějakým duchovním vedením, smysluplnou autoritou, v okruhu přátel.

„jo ano ano (respondent má člověka, který je pro něj duchovním vedením)... je to, je to, pro mě je to velice, velice obdivuhodný člověk, já stejně jmenuju (jméno kamaráda) ono kdyby se mu to dostalo do ruky jemu, tak bude jenom rád... (jméno kamaráda), určitě (jméno kamaráda) od nás se sboru tomu tak asi nejvíc, nejvíc nějak jako vzhlížím a tak nějak a tak nějak uznávám ty, ty to jeho myšlení to mě hodně, jak se to říká, inspiruje, hodně mi to právě dodává v tom nějak tam, taky jako posunout, takže ten jeho, to jeho, co to je, to jeho ta jeho identita, to jak se projevuje, to to, takže ten asi nejvíc.“

„No jedině snad ta paní doktorka, o které jsem se zmiňovala, ta je velice pobožná, tu, to mám moc ráda, ona mě občas pozve na kafičko a už má dvaadevadesát roků bude mít... ale je to vzácný člověk... no však to ani ne (neřeší s ní duchovní věci), ale že, že vím, že prostě ona vždycky dobře poradí... a správně poradí, je to takový kvalitní člověk... no, jenomže bohužel se nějak často s ní nedostanu, no ale alespoň někdy s ní zatelefonuju, jestli je jí daří dobře... s tímhle tím už člověk neví že... ona vždycky měla, teď už to nemá kam dávat, ale vždycky jsem něco upalíčkovala, třeba Marii s Ježíškem, tak tam má všecko pověšený...“

V minulém úryvku je vidět, že spolu respondent a jeho známá, či kamarádka, neřeší duchovní věci, ale spíše je to o tom, že přítelkyně umí dobře poradit.

Jeden respondent si vzal příklad z práce, ze svého hluboce věřícího kolegy...

„Jo, a tam jsem měla kolegyni, která se jmenovala (jméno kolegyně) a s tou jsem jela na Velehrad a ještě do některých takových a ona byla tak hluboce věřící, že já jsem byla starší asi o osm let než já (ona), ale já jsem jí obdivovala,

já jsem jí obdivovala, ta byla tak hluboce věřící a já do určité míry jsem si možná aj z ní vzala příklad, myslím si to... Ona byla také kantorka, ale potom byla také zaměstnaná v tom Vlastivědném muzeu a my jsme, protože jsme mívaly někdy volno v pondělí, někdy jsme si mohly vzít v sobotu, neděli volno, my jsme spolu na několika takových místech byly... Já myslím, že ona potom jela také do Lurd, a říkala mi, že jí velice pomohlo, v Lurdech... Ano, velmi silné místo... No ano, ano to bezesporu, to Vás hodně posílí.“

Předchozí citace obsahuje i odkaz na některá duchovní místa, o kterých respondentka hovoří.

Další dva respondenti na tuto otázku odpověděli záporně, s tím, že nemají, či neměli nějaké duchovní vedení, nebo to zvládají nějak sami...

„Ne...“

(respondent nemá člověka, který by ho duchovně vedl, či, který by se s ním bavil o duchovních věcech)

„já jsem to zvládala tak nějak sama“

(respondent neměl a nemá duchovní vedení, nebo člověka, který by jej nějak duchovně podporoval a vedl)

Pro jednoho respondenta je osobou, jež je pro něj v této oblasti významná a důležitá jeho maminka... Byla pro ni takovým vzorem zejména v té duchovní oblasti, ona i jeho otec.

„maminka (významný i duchovně důležitý člověk pro respondenta), maminka byla hluboce věřící, chodila pravidelně do kostela, tatínek ji doprovázel, zpíval na chóru, mě ovlivnili hodně rodiče, zvláště maminka, maminka byla ta, která od malička, jak mě tak bratra, hned jsme chodili do Žero..., teď se to jmenovalo Žerotín hudební škola, nejdříve jsme se naučili znát noty, protože jsme byli malí, já nevím druhá třída tak, já jsem chodila do soukromého, na soukromou výuku na mandolínu a bratr na kytaru a o Vánocích, já potom hned, jak už jsme znali noty a uměli jsme zahrát na to písničky, tak jsme vždycky rodičům, když měli třeba svátek nebo tak, tak jsme se střídali a zpívali a hráli... ale potom hned od třetí třídy, nás rodiče dali do toho Žerotína, každý jsme měli housle své, jak bratr tak já, rodiče si přáli, abychom se naučili dobře hrát na housle a chodili jsme k profesoru K., který byl velmi přísný, nic nám neodpustil, až se mi to kolikrát nelíbilo ☺ no ale pomohlo mě to, protože když potom jsem učila, tak jsem k té hudbě, ve třídách nebyl klavír, ale já jsem mohla hrát na tu mandolínu, mohla jsem hrát na housle, tak to bylo pro mě velké plus, takže jsem byla tam velice ráda no a vzhledem k tomu, že rodina byla zaměřená na to školství, tak jsem šla teda na tu kantořinu“

V další odstavci respondent odpovídá, že jako jeho duchovní vedení dlouhou dobu sloužil a stále slouží, i když již v menší míře, jeho zpovědník. Mluví také o tom, že

takovým duchovním vedením, či vzorem pro ni není pouze jeden člověk, ale více lidí, zejména lidé, kteří svou práci dělají dobře a mají dobrý vztah k ostatním, jsou dobrým vzorem. V minulosti to byli zejména kantoři.

„ano, to to mám (osobu, která byla, je pro respondentku duchovním vedením, významným člověkem), a hlavně v období tápání ještě, ta léta běží, takže člověk se od té osoby pomalinku odpoutává, ale pořád jako taky spatřuje, no ale to není jedna osoba třeba to je více osob, že a to je taky lepší... no tak zpovědníka, tak to stačí, ano, no a mezi lidmi také jsou to ti, kteří dělají třeba svoji práci dobře, a mají dobrý vztah k lidem tak prostě se s toho člověk taky ještě snaží poučit a s kým má jistotu, že? No ... dřív to byli většinou kantoři... no a teď lidé, které už nemám, tak zpětně, kdy člověk přemýšlí, co mu dluží, no třeba si i vyčítá, ale to musím potlačit, no vyřknout to a potlačit, třeba táta, jo to to tak nějak zpětně, člověk jakoby mu snažil svým jednáním vrátit to, co on mně dal... nebo dodatečně jaksi vážit si zpětně toho, jak on žil, no taky to bylo v literatuře že kolikrát, tak ještě, nezlobte se, ale je to tak, Meresjev, je to tak, protože tam, jednak ta doba těla, tady tyto vzory, ale já jsem si z toho vybrala prstě pro sebe tu snahu překonávat, překonávat... No jistě no jistě, takže to už potom se netýká konkrétně té postavy, ale zůstane ta myšlenka, že, jako snaž se no ale zas ne do vyčerpání, jak to bylo u něj že“

Dále respondent hovoří o blízkých lidech, kteří již odešli. Také mohu být takovým duchovním vedením při zpětné reflexi života s nimi. Dalším takovým vzorem mohou být postavy v literatuře, od nichž se můžeme učit jejich dobrým vlastnostem, jež nám předávají konkrétní myšlenky.

2.7.4 Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů

Tato poslední velká oblast obsahuje několik kategorií, duchovních potřeb, které jsem identifikoval v odpovědích respondentů, týkajících se služby osobní asistence.

Nejprve rozebírám duchovní potřeby v rámci osobní asistence obecně. Dále vyjmenovávám jednotlivé spirituální potřeby, jež jsem z odpovědí dotázaných určil, potřebu vztahu, potřebu sociálního kontaktu, potřebu popovídat si, potřebu porozumění, potřebu jistoty, potřebu hovořit o spiritualitě a potřebu duchovních rituálů a praktik. Tyto kategorie se vzájemně prolínají a mnohdy je možné více věcí zařadit do více oblastí.

Na začátek této kapitoly mohu říci, že většina respondentů reflektovala službu osobní asistence jako dostatečnou, že je spokojena s nastavením a rozsahem služby, nevnímají žádnou potřebu vztahující se ke službě, která by nebyla naplněna (ani spirituální potřebu).

„Jste hodní, stačí...“

(respondentovi stačí, jak je asistence nastavená nyní, nepotřebuje nic přidávat)

„Já si nemůžu stěžovat, chraň Bůh...“

(reflexe osobní asistence, spokojenost)

„Já jsem spokojená úplně tak... mně vyhovuje... když řeknu, že potřebuju, Vy se mi snažíte vyjít vstříc.... Děkuju Vám“

(respondent je spokojený s tím, jak je asistence nastavená)

„no tak, ale tak, zatím je to tak dobré, já ji třeba ještě potom poprosím, jestli by mně umyla zem, tak ona mně ještě umyje podlahu v kuchyni a v té předsíni“

(respondent je spokojený s asistencí)

„Jako vy máte tam u Vás perfektní asistentky...“

„jo rozumím, já jsem příliš skromnej na to... ne... upřímně popravdě opravdu, upřímně opravdu, jsem skromnej, takže za mě samého si myslím, že je to dobré, že to je (osobní asistence), ale myslím si, že by byla dobrá třeba i nějaká inovace, ale nedokážu říct o jakou by mělo jít, protože opravdu, jsem člověk opravdu, kterému to vyhovuje zatím tak, jak to je a nemá, sám za sebe nemám potřebu v tom cítit nějakou inovaci, ale třeba pro někoho dalšího, pro jiné, pro jiné, pro jiné, pro jiné klienty, kteří to třeba vidí jinak tu situaci, asi nějaká inovace by určitě nebo něco navíc nějaké jiné ty služby nebo něco k tomu by určitě asi si myslím bylo dobrou, dobrou dobrým uvítáním nebo lépe by to uvítali.“

(inovace služby osobní asistence, nějaká... jinak spokojenost respondenta se službou, jemu to vyhovuje)

Více dotázaných se shodlo na tom, že by ani duchovní věci s asistenty neprobírali, protože s nimi nemají tak blízký vztah. Raději by tyto věci komunikovali s osobami nejbližšími, jako je rodina a nejbližší přátelé.

„Já se svými spolužáky hovořím telefonicky do Prahy... no takže s tou (spolužačkou v Olomouci), ač je tady, tak nejsem ve styku, ale jinak s těmi spolužáky, kteří jsou v Hradci Králové nebo a tak, s těmi jsem ve styku... protože mám o čem, víte, s těmi jsem vyrůstala a jsem stále ve spojení, kdež to ta osobní asistentka s tou nemám nic zažitého jo, protože obvykle ten hovor se točí okolo toho, co člověk zažil, co prožil, kdežto ona, ona je milá, já nic proti ní nemám, ona je pracovitá a milá a všechno a když si povídáme, tak vždycky je to jako v takovém přátelské duchu, no, no...“

(respondentovi stačí hovořit se spolužáky o hlubokých či duchovních věcech, protože má o čem, má s nimi hlubší vztah, více s nimi zažil... s asistentem nemá nic zažitého)

„no tak to má člověk s těmi, s kterými vyrůstal většinou a s rodinou, že...“

(hlubší vztah, aby si měli co říci hlubšího...)

„se spolužáky, anebo také s kolegy, protože i v té oblasti učitelů mám lidi, kteří teda jsou hluboce duchovně zaměřeni, zatím se známe dlouhodobě, tak si máme o čem povídat“

(o hlubších duchovních věcech by se bavila spíše se spolužáky a kolegy)

„to tak má asi každý“

(respondent je toho názoru, že to tak má každý, že by se o hlubokých věcech bavil spíše s osobami známými)

V dalších několika citacích někteří respondenti přemýšlí nad tím, jak by mohla osobní asistence pomoci s naplňováním spirituálních potřeb. Výsledně se shodují na tom, že vlastně ani neví, jakým způsobem by jim v tom asistenti mohli být ku pomoci.

„No já nevím, jediné, že bysme četli z Bible, nebo já nevím, nebo...“

(jak si respondent představuje, že bychom mu mohli pomoci v duchovní oblasti)

„... v oblasti tu duchovní to nevím, nedovedu odhadnout teď, protože ji mám krátkou dobu, vlastně kolikrát tady byla, pětkrát nebo tak, tak to nedovedu odhadnout“

(nedovede odhadnout, jestli by měla od osobní asistence nějaká očekávání v duchovní oblasti)

„takže, když jsem byl ateista ☺... upřímně, když jsem byl ateista, tak jsem v tom žádnou, žádnou duchovní rovinu neviděl, ale teď už ji objevuju, já upřímně sám nevím, jak by se to třeba ještě mělo dál nějak projevovat...“

(duchovní rovina v osobní asistenci... neví, jak by se měla duchovní rovina v osobní asistenci dále projevovat... když byl ateista, žádnou duchovní rovinu neviděl v asistenci)

Zajímavým se mi zdá postoj jednoho klienta, který cítí, že by asistenty do této oblasti nechtěl tlačit, myslí si, že by to pro ně mohlo být nepříjemné.

„No tak já bych je nechtěla nějak to...“

(respondent by nechtěl asistenty do toho tlačit, do té duchovní oblasti)

Nakonec tohoto úvodu uvádím, jak by podle respondentů mohla být spirituální potřeba na asistencích naplňována. Zbytek jsem vložil do kategorie, potřeba duchovních rituálů a praktik, v rámci této oblasti osobní asistence.

„ale také to je, také je to možné, víte, odezíráme navzájem svoje chování, i tak nepřímou, nepřímou, aniž se na to zaměřujeme ano, už ten styl chování, jeden druhého ovlivňujeme, že v tom a také v pauzách taky, přece jenom nějaká ta“

pauza, když je to možné, tak taky navzájem se zeptáme na nějaký takový na názor na nějakou takovou hlubší záležitost“

(duchovní dimenze, odezírání chování, hlubší názor, záležitost)

Dle jednoho respondenta lze spirituální oblast více naplňovat ve službě dobrovolnictví, která není striktně časově omezená, jako je omezená služba osobní asistence. Je zde více prostoru na hovor, společné procházky.

„nebo tady bylo něco se mnou, to byla naše vlastně první schůzka (s dobrovolnicí), tak se mnou byla na, nechci říct, farní ples to nebyl, ale prostě takový zábavný večer farnosti, to byla naše vlastně první nepracovní akce, ale, že to bylo v rámci, když na to pohlédneme z hlediska víry a tak, že se zúčastnila ve vztahu ke mně šla i do prostředí, které ona neznala, že se, že jí to napadlo, naopak že se s tím držela pěkně, takže to je další možnost...“

(Více skrze dobrovolnictví je možnost řešit ty duchovní věci)

„daří se to naplňovat teď třeba v případě dobrovolnice, kterou mám, protože, ona není nějak načasovaná, nemusí zase k dalšímu člověku, bohužel je to tak, takže my se musíme taky odreagovat tím, že si vyprávíme různé takové věci, i třeba o smyslu života a tak, no nebo jsme shlédli nějaký zajímavý film, které se, který se toho týká nebo zas nějaká výstava, takže, my jsme vrstevnice, takže jsme navzájem našli takovou společnou cestu a navíc ona mě trochu usměrňuje, tak já jsem ji o to poprosila jako v tom, co by považovala za nějaké zbytečné nebo nepodstatné, tak navzájem se nějak asi ovlivňujeme, ona je také věřící ale nepraktikující masově v rámci církve, jí vyhovuje právě ten soukromý přístup k Pánu Bohu, že sama si najde...“

(vrstevnice věkově, dobrovolnice, více času)

Po dalších otázkách dotýkající se služby osobní asistence a duchovních potřeb vyplynulo, že přeci jenom klienti vnímají některé spirituální potřeby, které ve službě vnímají, nebo je postrádají, anebo je ani nenapadlo, že by je mohla služba osobní asistence naplňovat.

Potřeba vztahu

Pro většinu z dotázaných je velice důležitý vztah s asistentem, nechtějí, aby osobní asistence byla jen o tom, že asistent přijde, udělá svou práci a zase odejde, ale že bude přítelem, blízkou osobou, se kterou je možné si popovídat, navázat vztah, sdílet se s ní, s osobou, která bude rozumět klientovým trápením.

Z následující citace vyplývá, že respondent měl pěkný vztah s asistentem. Dotázaný jmenuje, že asistent uměl naslouchat člověku, z toho je patrné, že klient potřebuje

někoho, aby mu naslouchal, potřebuje někoho, se kterým si bude moci povídat, je zde cítit vztahová potřeba.

„Mně je líto, že odešla ta paní (jméno asistentky), to byla kopie (jméno asistentky), jo to byla fakt kopie... ona byla tak jak vona, ona taky naslouchala člověku... tak já jsem ji aj na tu kávu vzala, ona byla super.“

Další respondent popisuje, jak má hezký vztah s asistentem, že je mu blízko, rozumí si s ním, mají obdobná témata, jsou si i věkově blízko.

„Třeba paní (jméno asistentky), tu mám nejradši, ne že bych si na někoho stěžovala, ale paní (jméno asistentky) ta je mně věkem nejblíží, teď ona má divadla ráda, teď ty programy, a všechno to mám od ní, ona mi to povykládá všechno, tady ta ta je také fajn, paní štíhlá... já ji ale... že ji říkám štíhlá, myslím... potom tady mám jednu, které říkám paní kočková, protože ona má osm koček...“

„Obejmout, poradí, ale někdo si to nepřeje... udělá svoji práci a je to... to zase já nechcu, já chci kamarádku...“

(respondent očekává od asistence vztah, kamarádství, radu)

„No to jo jako fakt...“

(pro respondenta je velmi důležitý vztah s asistentem)

Respondent je rád za asistenty.

„No myslím vážně, já mám ráda ty Vaše, nechcu říct baby, Vy jim říkáte asistentky, že ano?“

Klient popisuje důležitost vztahu k osobní asistentce.

„No hodně blízko.“

(asistent je respondentovi hodně blízko)

Potřeba sociálního kontaktu

V dalším úryvku je zřetelné, že respondent potřebuje mít nějakou společnost, nějaký kontakt, není mu příjemné, když je sám. Myslím si, že tato kategorie je úzce spjata jak s potřebou vztahu, tak i s potřebou popovídat si.

„...takže jí to uteklo a mně to mně to dalo pocit, že tady někoho mám...“

Asistence umenšuje respondentovi pocit samoty, přináší mu sociální kontakt, komunikaci. Klient potřebuje mít nějakou společnost, jinak na tom není dobře.

*„Všecko, všecko, protože, já kdybych tu byla sama, tak blbnu“
je to svým způsobem i takový jako, plní to tu funkci si myslím, ale spíš pro mě víc tu společenskou...“*

„zajímavé otázky ☺ ne, ne tak, už jsem zmínil to to tu společnost, že vlastně nějak to společ... to sociální začlenění se někde, jo to je asi to, co mě tak nejvíc přináší asi jo jo, jo“

(co přináší respondentovi vztah s asistentem, nejvíce společnost a sociální začlenění)

„Jsem, to víte, že jo...no a pak nějak čekám, jsem ráda, že ty vaše ženy přijdou... a občas když (jméno dcery) jde pryč v sobotu v neděli, tak, tady někdo chodí od Vás“

(respondent je rád, že tady někoho má, že není doma sám)

Potřeba popovídat si

Další potřebu, jen jsem určil v souvislosti se službou osobní asistence, je potřeba klientů popovídat si. Tuto potřebu pojmenovalo větší množství dotázaných.

„No my jsme si vždycky popovídali, já jsem tam seděla... ona žehlila, a tak jsme si celou dobu přitom povídali...“

Komunikace je pro klienty důležitá, jak je vidět dále.

„No, ona když přijde, tak obvykle se mnou chvíli hovoří, když odchází, také o různých věcech všeobecných, ale prostě jako si se mnou popovídá, i to je jako dobré, no a tak ta hodina a půl to uběhne jak voda, no protože já když ji poprosím, aby mě šla nakoupit, tak já ze své zkušenosti vím, že to trvá hodinu, i když tady je to blízko do toho Kauflandu, ale než dojde tam, než po tom obchodním středisku se rozhlédne, co já ji napíšu na lístečku, než vystojí frontu u pokladny, a než se vrátí zpátky je hodina, takže jenom to, že mně přinese, uplynula hodina.“

„pro mě je to, je to hlavně to společenské, nebo že mám si vůbec s kým během té asistence popovídat, probrat to, mně je v tom...“

„pomáhá ta, právě ta paní (jméno asistentky) od Vás, protože s tou můžu se poradit, jo... ona mě vyslechne, ona mi poradí, ona je fakt úžasná... u ní je vidět, že se mi snaží, jak vy říkáte, mi porozumět, že je taková hodně otevřená... no je, je vidět, že to fakt nedělá pro peníze, ale dělá to srdcem ... a někdy, když ji poslouchám, jak říká, že má klienta se, kterým chodí na vycházky na výlety na... to je nádhera... ona je zlatá.“

(Tato témata vzájemně souzní, důležitost vztahu a společnosti, potřeba vyslechnutí, rady, porozumění)

„To si myslím, že je důležitý pro každého...“

(aby si respondent mohl s asistentem sednout a povídat)

„Byla bych teda ráda, že ta (jméno asistentky), kdyby mohla za mnou chodit častěji jo, abych si s ní mohla popovídat...“

(respondentka má jednu oblíbenou asistentku, má s ní dobrý vztah)

Potřeba porozumění

Další dotázaný v odpovědi uvedl, že si cení na asistentovi jeho schopnost porozumění, z toho lze usuzovat, že je pro něj tato oblast, či potřeba důležitá.

„Jo, to jo...“

(respondent si nejvíce na asistentovi cení porozumění a toho, že ho vyslechne)

Potřeba jistoty

Objevila se též potřeba jistoty. Osobní asistence dává klientovi jistotu, nebojí se tolika nahodilých a nepředvídatelných věcí. Je zde vidno, že klient potřebuje tuto jistotu cítit. Potřebuje mít u sebe někoho, nějakého člověka.

„...jistotu, jistotu, ve smyslu, ve smyslu toho, že se cítím jistější, méně se bojím nějakých nahodilých situací, což vlastně především znamená v zimě počasi, takže určitě jistotu.“

Potřeba hovořit o spiritualitě

Pro klienta je důležité, že může s asistentem probírat duchovní témata.

„...je v tom smyslu i nějaká právě ta duchovní, kdy to třeba s asistentem roz... rozebíráme tak... kdy to, kdy to s asistentem rozebíráme, takže je to svým způsob...“

Potřeba duchovních rituálů a praktik

Závěrečná kategorie duchovních potřeb ve vztahu ke službě osobní asistence se týká duchovních rituálů a praktik.

Nejvíce respondentů odpovědělo, že určité duchovní rituály, či praktiky, jako je například modlitba, nejraději prožívají sami. Nepotřebují od asistentů, aby je s nimi prožívali.

„Tak já se modlím sama... já když jsem bývala v té diakonii, tak ...“

(jestli bychom mohli prostřednictvím asistence něco respondentovi nabídnout v duchovní oblasti, respondent nepotřebuje pomoc s modlitbou, modlí se sám)

„Asi tak nějak... no nevím jestli, no do kostela nemůžu, že jo... já si vystačím sama...“

(nepotřebuje na asistenci otevírat duchovní oblast, vystačí si sám)

„právě ten jsem si jako říkal, že já jsem takovej sólista v tomhle směru asi trochu“

(jestli by mohl osobní asistence plnit duchovní potřeby respondenta, raději v tomto směru je spíše sám)

„ale opravdu, jako já, jako pro mě je to lepší, když se modlím sám a já mám to aj u nás ve sboru jako problém se skupinově modlit jo, tak takže, takže pro mě je to fakt, že sice jsi tam ve sboru, kde máš jste všichni společně v nějaké té klidové zóně no prostě v tichu, ale já stejně cítím, že tam nemám dostatek toho prostoru, vyloženě pro sebe, takže, ale zase si třeba myslím, že pro někoho jiného to naopak třeba může být lepší nebo takhle...“

(respondent se raději modlí sám, než by se třeba modlil s asistentem)

není, není to pro mě to, co bych od toho vyžadoval“

(respondent nepotřebuje, aby se s asistentem třeba modlil)

Od dvou dotázaných se objevila zajímavá odpověď, že je to vlastně ani nenapadlo, že by tady taková možnost od osobní asistence byla, že by jim i v této oblasti mohl asistent být nápomocen.

„Jo že by se mnou třeba šla do kostela... to mě nenapadlo“

(jestli asistence může být nápomocná v duchovní oblasti, že by například s respondentem šel asistent do kostela... vypadá to, že nad tím respondent ani nepřemýšlel, že by tato možnost byla)

„ To mě nenapadlo“

(ohledně duchovní oblasti)

Další odpovědi respondentů se dotýkaly toho, že na asistenci žádné duchovní věci, praktiky ani neprobíraly, nedělaly.

„No my jsme to nikdy nedělali...“

(duchovní věci na asistenci nebyly aktivně probírány)

„No já jsem s nima spokojená, já jsem na toto téma nikdy nezačínala hovor, to jako ne“

(spokojenost s asistencí... hovor ohledně duchovních věcí, četba Písma apod.)

Na toto navazuje citace jiného respondenta, který mluví o tom, že potřebuje hlavně praktické věci. Z rozhovoru vyplývá, že na duchovní oblast není v asistenci prostor.

„No tak, není, protože já potřebuji některé věci, které, třeba aby mně vyluxovala, že...“

(není časový prostor na duchovní oblast, duchovní praktiky, potřebuje praktické věci)

Na závěr této kategorie duchovních rituálů a praktik uvádím odpovědi, jak by mohly být prostřednictvím asistentce či asistenta naplňovány tyto spirituální potřeby klientů dle odpovědí respondentů.

„to jsem měla i v požadavcích kdysi, když jsem nemohla dobře se pohybovat a přes zimní období ty doprovody, čistě ty fyzické doprovody na mši, že, tak to třeba bylo, co se u Vás už děje, že, vidím, že vozičkáři doprovázejí mši, no“

(jak bylo na asistenci s respondentkou pracováno s duchovní oblastí, doprovody na mši)

„chodí asistenti na procházky s klienty, také je doprovází do kostela, nebo mohou během té procházky se bavit i o těch, nebo si sednout v parku, že, když jde o tu vycházku, když jde o úklidy doma, tak to prostě pře... možné není, ale je to, je to možné třeba přes předměty, kterých se při úklidu dotýkají, že vidí kříž, no tak se jo a už může o tom vzniknout nějaká ta, nějaké vzájemné buďto souznění, anebo nějaká polemika, ale té polemice je dobré vždycky nějakým způsobem předejít že a tolerovat no... dá se třeba doporučit nějaká knížka, víte, která mě zaujala, třeba projeví zájem a tak si vzájemně půjčíme, tak vzájemné půjčování knih i na toto téma, nemí... nemusí to být vyloženě duchovní literatura, ale část pasáže, která se k tomu smyslu života vztahuje anebo se stane nějaká příhoda, někdo se oběsí spáchá sebevraždu a už přes tu příhodu názor, že tak slyšíme takový, zprávy třeba vždycky kolikrát a tak se nad tím zamyslet zda tu sebevraždu odsuzovat nebo neodsuzovat už to a kdo dal právo na život a takové věci, že no...“

(způsoby, jak by se dal na asistenci s duchovní oblastí nějak pracovat, na procházce, skrze předměty, komunikace o duchovních věcech, doprovázení do kostela, vzájemné půjčení knih, skrze nějakou příhodu)

2.8 Diskuze

V této části práce shrnuji a diskutuji nad poznatky, jež jsem shromáždil v rámci kvalitativního výzkumu.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltézké pomoci. Jsem přesvědčen, že tohoto cíle bylo v dostatečné míře a komplexnosti dosaženo.

V rámci výsledků výzkumu rozebírám čtyři hlavní oblasti života respondentů. Jedná se o oblast smyslu a reflexe života, okruh vztahů a společenství, dále pak oblast spirituality a náboženství a na závěr část týkající se reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů.

Na základě rozhovorů s klienty a následné interpretace jsem identifikoval množství spirituálních potřeb, jež ke každé z vyjmenovaných oblastí náleží. Tyto potřeby jsou dále v diskuzi detailněji rozpracované. Kategorie potřeb se někdy mezi sebou prolínají a některé výsledky mohou spadat pod více témat, protože jsou spolu ve vzájemné interakci.

2.8.1 Smysl a reflexe života

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že oblast smyslu a reflexe života v jejich mysli zahrnuje následující duchovní potřeby. Potřebu smyslu života, potřebu smysluplnosti, smysluplné životní náplně, dále se jedná o potřebu reflexe a zhodnocení života, umět život reflektovat, následuje potřeba smíření, která obsahuje jak odpuštění tak přijetí těžkých věcí. Dále se jedná o potřebu naděje, pokračuje potřeba plánovat budoucnost. Jako další respondenti popisují strach a nejistotu z budoucnosti, je zde vidět potřeba jistoty. Poté se mezi odpověďmi dotázaných objevila potřeba určité životní rovnováhy, dále pak potřeba samoty a jako poslední v této kapitole respondenti popisují potřebu přemýšlet nad smrtí.

Spiritualita neboli duchovnost souvisí s hledáním smyslu, životního účelu, transcendentního bytí, týká se hlubokých vztahů k druhým i k sobě samému, zaobírá se myšlenkou blaženosti. (Canda a Furman, 2010, s. 59)

Nejprve se zaměřím na **potřebu smyslu života, smysluplnosti**, smysluplné životní náplně. Myslím si, že potřeba smyslu života je nějakým způsobem provázána

s ostatními kategoriemi duchovních potřeb. Tento smysl lze nalézt až už v oblastech spirituality či víry, ale také ve vztazích, ve společenství, v rodině a mnoha dalších částech života každého člověka. Z výzkumu vyplynulo, že potřeba smyslu života je vlastní většině respondentů, potřebují mít nějakou smysluplnou životní náplň, je to pro ně důležité. Mezi respondenty převládá názor, že jsou pro ně nejvýznamnější ti nejbližší, rodina, děti, rodiče, blízké osoby, přátelé a kamarádi. Klienti cítí potřebu tyto blízké lidi v životě mít, mít je u sebe. Pro klienty jsou často životním smyslem, díky nim žijí život tak, jak jej žijí, jsou pro jejich život zásadní motivací. Dá se dokonce říci, že tento smysl některé udržuje při životě. Pro některé z klientů jsou smysluplnou náplní života různé volnočasové aktivity, tvůrčí činnosti, díky kterým po nich něco zůstane. Dále je smysl života spojován s prací a seberozvojem, se sbíráním zkušeností. Objevila se též tematika životní zakotvenosti, respondent vnímá smysl v tom, že se potřebuje v životě osamostatnit, stát pevně na svých nohou, vybudovat svůj život, mít vztah. Další dotázaný popisuje, že smysluplné je pro něj vše co dělá, co v životě prožívá, vše co jej inspiruje. Jiný z klientů se též svěřil, že smysl svého života stále hledá, hodně nad tím přemýšlí, je plný potřeby tento smysl mít, konečně jej objevit.

Další potřebou, již jsem ve výzkumu identifikoval, je **potřeba reflexe, zhodnocení života**. Je možné konstatovat, že většina z respondentů se svůj život nějakým způsobem již pokoušela zpětně hodnotit či reflektovat, u některých se tato potřeba projevuje až nyní. Většinou se však nejedná o jednorázový akt, ale člověk se s odstupem k této reflexi vrací i vícekrát a přehodnocuje některé životní etapy či události.

Velikou kapitolou je **potřeba smíření**. Potřeba smířit se s tíživou situací, se znevýhodněním, nějakou tělesnou překážkou, handicapem. Toto smířování a přijímání sebe sama v dané situaci, může být často dlouhotrvajícím procesem. Rohlenová (2014, s. 3-44) také hovoří o potřebě smíření a odpuštění. Dva z dotázaných, kteří sami prožívají tělesné omezení, vypověděli, že se dokázali se svou situací smířit a šli dokonce ještě dále, když řekli, že jsou za tento handicap vděční, že je toto postižení posunulo, bylo pro ně velikým pozitivem, díky němu objevili nové možnosti, díky této situaci získali větší životní uspořádanost, rovnováhu. Postižení tedy může dokonce být i inspirací, prostředkem k hlubšímu porozumění, uvědomění si sama sebe a vnímání věcí kolem sebe. Jeden z těchto respondentů se vyjádřil takto: „Myslím si, že život jsem začala žít s tím vozíkem.“ Díky vozíku začal respondent žít spořádanější život. Toto prohlášení nám může být životní inspirací. Ve chvíli, kdy se člověk se svou tíživou

situací vnitřně smíří, přijme ji, může pro něho být v životě takovým odrazovým můstkem, díky ní může začít duševně i duchovně růst. Na počátku je vždy těžké rozhodnutí, zdali přijmout či nepřijmout těžkou situaci, jak k tomu přistoupit. Může se nám zdát, že je to pro nás v tu chvíli nepřijatelné, ale pokud neuděláme krok ke smíření a přijetí, tak můžeme zůstat v životě zaseklí na jednom bodě. Jeden z dotázaných také pohovořil o tom, že nemá rád, když jej díky jeho postižení někdo lituje. On je s tím již smířený, stalo se to součástí jeho života, jeho životem. Jiný z respondentů v sobě ještě potřebu smíření nemá ustálenou a vyřešenou, přemýšlí nad tím, zdali věci přijímat či překonávat, zdali se smířit, nebo poslat pryč, vyhnout se. Někdo z respondentů také popsal myšlenku, že chce, aby po něm v životě zůstalo uklizeno, aby mohl v pokoji odejít, cítí velikou potřebu smíření vůči sobě a okolí, urovnání všech věcí, nechce nechat nic nevyřešeného, vnímá zodpovědnost vzhledem ke svým blízkým, ke svému odkazu. Snaží se vše urovnat a odejít s čistým štítem. Je zde u něj patrna velická touha po smíření, velická potřeba smířit se, snaží se zbavit výčitek z toho, co neudělal dobře, potřebuje odpustit a přijmout odpuštění.

Jiný z dotázaných vnímal jako důležitou **potřebu naděje**. V životě jej v těžších chvílích motivuje vidina lepší budoucnosti. Víra, že bude lépe. Cítí potřebu mít tuto naději v lepší zítřky. Mezi elementární duchovní potřeby, jež popisuje Majerníková a Jakabovičová (2008, s. 23) také patří potřeba naděje.

V jedné z odpovědí se objevila **potřeba plánovat budoucnost**. Respondent si potřebuje naplánovat věci dopředu, potřebuje mít cíle, které jej motivují při jejich splnění a potřebuje vidět jejich splnění, které je impulsem jeho motivace pro dosažení dalších cílů.

Proti strachu a nejistotě z budoucnosti **potřeba jistoty**. Tato kategorie možná trochu koresponduje s předchozí potřebou. Dotázaný má obavy o svou rodinu, zdraví své i svých dětí, cítí nejistotu. Potřeboval by něco, co by mu tuto jistotu navrátilo.

Další z respondentů pociťuje **potřebu životní rovnováhy**. Stává se mu, že se občas cítí nevyrovnaný, že pociťuje úzkost.

V jedné z odpovědí dotázaný popsal, že mu přináší klid a pokoj, když může být sám, když se může projít do přírody, je sám doma, v jiné realitě skrze četbu a podobně. Jedná se zde o **potřebu samoty**, resp. určitého časového prostoru, kdy člověk může být sám.

Na závěr této oblasti uvádím **potřebu přemýšlet nad smrtí**. Většina z dotázaných o smrti i o životě po smrti přemýšlí, jaké to bude, někdo má nejasné

představy, někdo si je do určité míry jist díky své víře a náboženství, že někam bude patřit. Jeden klient přistupuje k této tématice velice aktivně, je totiž dobrovolníkem v hospici a touto otázkou se zabývá více. Hovoří o tématech, jako je bolest, utrpení, smíření a umírání, tematika eutanázie. Důležitá je též připravenost na smrt. Popisuje jisté duchovní katolické praktiky, jako je sv. zpověď, pomazání nemocných. Důležitá je pro něj modlitba za umírající a obecně téma doprovázení. Při tomto doprovázení je důležité společné vzpomínání. Někdy i umírající může být přínosem pro doprovázejícího. Oblast smrti a umírání je velice náročnou a těžkou oblastí, jeden z dotázaných o tom nechtěl hovořit, bylo vidět, že je to pro něj opravdu hodně těžké a silné, pravděpodobně toto téma ještě nemá zcela uzavřené.

2.8.2 Vztahy a společenství

Další oblastí, kterou jsem při rozhovorech s respondenty zkoumal, jsou vztahy a role společenství. Govier (1999) řadí mezi základní oblasti spirituální péče i dimenzi vztahů (potřebu vztahů, těch nejbližších). Prostřednictvím odpovědí jsem identifikoval následující spirituální potřeby u klientů. Na prvním místě je to potřeba rodiny, dále pak potřeba přátel a blízkých osob, pokračuje potřeba vztahů, potřeba mít nějaké společenství, potřeba emocionální opory, následuje důležitá potřeba popovídat si, svěřit se, jako další jsem určil potřebu nebýt sám, blízkosti druhé osoby, porozumění. Jako další se vyskytla potřeba vzpomínání (vzpomínek), potřeba sounáležitosti, potřeba rozloučení se a nakonec potřeba lásky, která je velice úzce propojena s ostatními potřebami zvláště pak s potřebami týkajícími se vztahů.

Na prvním místě zde uvádím **potřebu rodiny**. Dá se říci, že pro respondenty jsou obecně vztahy s těmi nejbližšími, jako je rodina přátelé a další blízké osoby, úplně nejdůležitější. Nejvíce z dotázaných odpovědělo, že je pro ně potřeba rodiny tou nejdůležitější oblastí. Někteří klienti uvádějí, že jsou za svou rodinu velice vděční. Je velice důležité, jak ti nejbližší žijí, zda moje rodina „vzkvétá“ a rovněž že tu po mně někdo zůstane. Rodina je silnou motivací, když se ti nejbližší mají dobře, tak se i my máme dobře. Více z respondentů odpovědělo, že jim rodina přináší mnoho pozitivních věcí, jako je například pohoda, pokoj a klid, dále také spokojenost, inspiraci, životní uspořádanost, někdy i větší soustředěnost a vnímavost.

Další kategorie je **potřeba přátel**. Tato potřeba je také velice silná. Polovina z dotázaných se zmínila o těchto vztazích, že jsou pro ně velice důležité. Přátelé jim

pomáhají, poskytují pomoc při obtížích a krizích, podporu, dávají radu při rozhodování, sdílí svůj názor, přinášejí pohodu. Jeden z respondentů se zmínil o tom, že díky přátelům se necítí tak osaměle a že jeho život není tak smutný.

Jako třetí jsem identifikoval kategorii **potřeby vztahů**. Pro dotázané jsou vztahy velice důležité, jak jsem již zmínil dříve. Tato kategorie se prolíná s předchozími dvěma kategoriemi. Objevuje se názor, že je důležité udržovat vztahy s ostatními lidmi a společnostmi. Jeden respondent hovoří, že je pro něj obecně nejdůležitější vztah přátelství. Další zase mluví o tom, že je jako pro kantora je pro něj nejdůležitější vztah k dětem a že nyní cítí velikou ztrátu, když s nimi nemůže být. Vnímá zde velikou potřebu.

Dále jsem zkoumal **potřebu společenství**. Dva dotázaní se vyjádřili, že žádné společenství nemají. Může to být i částečně tím, že mají zdravotní problémy, protože jeden z nich se vyjádřil, že kdyby mohl, tak by například do kostela zašel. Od několika respondentů jsem se dozvěděl, že je hodně ovlivnilo, či stále ještě ovlivňuje jejich duchovní společenství. Toto společenství může člověka motivovat či mu pomáhat. Obecně se vyskytlo více odpovědí týkajících se různých společenství. Pro některé je to společenství přátel, jiný popisuje volnočasová společenství, kam docházel a která také hrála roli přátelství a podpory v těžkých životních situacích. Lze konstatovat, že pro více jak polovinu z dotázaných je společenství velice důležité. Společenství, která respondenti jmenovali a která navštěvují, či navštěvovali, jsou často společenství duchovní, jež jim někdy pomohla s duchovním vedením a životním směřováním. Společenství, jak řekl jeden z respondentů, může být i inspirací. Další respondent hovoří o společenství na dálku, společenství vzájemné modlitby, kde se lidé modlí za předem domluvené úmysly. Nakonec uvádím názor jednoho z dotázaných, jenž společenství nepreferoval a který hovoří o tom, že společenství může někdy člověka i zneschopňovat.

Další ze spirituálních potřeb, které jsem v rozhovorech objevil, je **potřeba emocionální podpory**. Respondenti tuto potřebu popsali a vyjadřují se, že ji potřebují. Tato potřeba se odráží a navazuje na potřeby týkající se vztahů, rodiny, nejbližších osob. Dotázaní zde popisují pomoc a podporu při obtížích, jež se jim dostává od rodiny a přátel. Jeden z respondentů hovoří o tom, že když nemá sílu, tak si vzpomene na své děti, které má velice rád. Objevuje se zde i potřeba objetí, kterou lze zahrnout pod potřebu emocionální podpory.

Další důležitou kategorií, která na předešlou úzce navazuje, je **potřeba popovídat si a svěřit se**. Dát člověk prostor, aby se mohl svěřit, podělit o svoje radosti i trápení. Když člověka něco trápí, tak mu velice pomůže, když se může vypovídat, tím se mu uleví. Emblen a Halstead (2011, s. 175-198) hovoří o spirituální dimenzi komunikace.

Dále můžeme hovořit o **potřebě nebýt sám, blízkosti druhé osoby, porozumění**. I tato část je propojena z předchozí. Respondentům přináší blízkost druhé osoby pocit, že je tu někdo, kdo o ně má zájem, věnuje jim svůj čas. Dostává se jim tak porozumění. Cítí, že nejsou sami.

Potřeba vzpomínek (vzpomínání). Mnoho z respondentů v průběhu rozhovoru vzpomínalo na svůj předchozí život, na věci které se jim v životě udály. Myslím si, že práce s touto potřebou klientů je v sociální práci velmi důležitá, zejména jedná-li se o práci se seniory. Pro mnohé jsou vzpomínky jediné, co jim zbylo, jsou pro ně tím největším pokladem. Pro člověka jsou vzpomínky velice důležité, přikládá jim velkou váhu, rád vzpomíná na hezké chvíle, pomocí svých vzpomínek reflektuje svůj život. Myslím si, že je velice důležité mít na co vzpomínat, mít jistotu, že můj život za něco stál, že nebyl promarněný, mít se čeho chytit.

Dále se v rozhovorech objevila **potřeba sounáležitosti**. Zajímavou myšlenku předložil jeden z dotázaných, když pohovořil o tom, že to, že soucítí s lidmi, kteří prožívají utrpení, mu pomáhá nést jeho vlastní utrpení. Na světě nejsme sami, kdo trpí a tato myšlenka nám může pomoci naše utrpení překonávat.

Další klient narazil na **potřebu rozloučení se**. Je pro něj důležité, aby se mohl s blízkým člověkem, který zemřel, řádně rozloučit. Pokud k tomu nedojde, tak mu v této oblasti pomáhá jeho víra, náboženství. Například se může rozloučit prostřednictvím mše svaté.

Na závěr této oblasti uvádím **potřebu lásky**, která prostupuje většinu ostatních spirituálních potřeb. Jeden z respondentů explicitně vyjádřil, že má velkou potřebu milovat svět, milovat vše kolem sebe, svůj život. Svatošová (2012) zahrnuje do spirituálních potřeb i potřebu lásky.

2.8.3 Spiritualita a náboženství

Následující oblast se zabývá tématem spirituality a náboženství. Tohoto okruhu se dotýkají tyto kategorie duchovních potřeb; potřeba spirituality a víry, potřeba vztahu

s Bohem, potřeba modlitby, potřeba duchovních rituálů a praktik, potřeba duchovní četby a na závěr potřeba duchovního vedení.

Jako první se budu věnovat **potřebě spirituality a víry**. Z odpovědí respondentů je zřejmé, že pro každého z nich je spiritualita významnou a důležitou součástí života, i když se u každého z nich projevuje jinak. Může se stát, že každý věří v něco či někoho úplně jiného. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že dva respondenti jsou římskokatolického vyznání, dva jsou členy protestantských církví a poslední dva respondenti se nehlásí k žádné církvi, či denominaci.

Nejpozoruhodnější na vyjádření respondentů k otázce „V koho nebo v co věříte?“ byla skutečnost, že všichni odpověděli, že v něco nebo v někoho věří. Jeden z respondentů odpověděl, že věří dobrým lidem. Velice pozoruhodný byl názor jednoho respondenta, nebo spíše stanovisko, v němž se vyjadřuje, že věří v něco, v nějakou vyšší moc a že bezpečně ví, že je život člověka řízen. A pozoruhodné na jeho přístupu bylo, jakým způsobem se vyjadřoval, říkal o sobě, že je hluboce věřící a byl si opravdu jistý svým prohlášením. Další respondent také nespádající pod žádnou církev věří, že něco je, ale nevěří v nic konkrétního, věří v nevysvětlitelná znamení, která někdy sám na vlastní kůži prožívá. Dá se říci, že většina respondentů považuje spiritualitu za důležitou, jak z hlediska nějaké posily, opory, podpory, jistoty, klidu, pokoje, vyrovnanosti či osobního rozvoje (lepšího vnímání). Díky víře v něco nebo v někoho se cítí psychicky silnější, lépe zvládají obtížné situace. Víra jim pomáhá při těžkých rozhodnutích. Vnímám zde velikou potřebu po spiritualitě či víře. Z odpovědí respondentů je zřetelné, že mnohým z nich spiritualita nebo víra ovlivnila život, ať už prostřednictvím duchovních společenství, či jinak.

Velice zajímavé téma se otevřelo při odpovědích dvou klientů s fyzickým, pohybovým postižením. Popsali dvě odlišné zkušenosti vyplývající z vlivu jejich postižení na jejich duchovní oblast. U prvního z nich se žádné změny neobjevily, zato u druhého mu jeho postižení z hlediska víry změnilo celý život. Prostřednictvím této obtížné situace respondent začal vnímat duchovní potřebu. V určitém slova smyslu lze i v tématice pověřivosti nalézt jistou touhu po spirituální oblasti, duchovní potřebu. Člověk, aniž by to tušil, nějaký způsobem na tuto potřebu odpovídá a pracuje s ní. Jeden z dotázaných na pověřivé věci vůbec nevěří, zato jiný ano.

Další kategorie se zaměřuje na **potřebu vztahu s Bohem**. V Boha věřící respondenti pokládají vztah s Bohem za velice důležitý, pro některé z nich nejdůležitější vůbec. Pro většinu respondentů znamená vztah s Bohem otcovskou či mateřskou lásku,

Bůh se na ně dívá s láskou. Bůh je milosrdný má každého stejně rád a snaží se člověka učit zodpovědnosti. Člověk jej respektuje a měl by se snažit jej nějak „nenaštvát“. Je vidět, že je jim tento vztah velice blízký a důvěrný. Někteří z respondentů mluví o tomto vztahu jako o pomoci, jež se projevuje radou či ochranou. Jiní z dotázaných hovoří o modlitbě (například prosebné modlitbě), či rozmluvě s Bohem, kterou někteří z respondentů provozují. Většina odpovědí souvisejících s rolí modlitby v životě člověka je dále rozebírána v kapitolách „potřeba duchovních rituálů a praktik“ a „potřeba modlitby“.

Většina dotázaných, kteří nějakým způsobem prožívají svůj vztah s Bohem, cítí hlubokou potřebu tohoto vztahu, ať už z hlediska toho, že skrze něj cítí podporu v těžkých situacích nebo, že vnímá Boží přítomnost, a proto necítí se tak sám. Díky takovému vztahu může člověk přistupovat k určitým věcem s nadhledem.

Následně uvádím několik příkladů, jak respondenti přistupují ke vztahu s Bohem: Respondent nikdy Bohu nic nevyčítá, ale snaží se přijmout jeho vůli, i když se může zdát jakákoli. Jiný respondent prožívá svůj vztah s Bohem skrze vlastní zkušenost s různými situacemi, prostřednictvím znamení, jež mu Boží prozřetelnost posílá. Pro jiného člověka je Bůh neuchopitelný, nepopsatelný, mimo jeho chápání. Na závěr názor dotazovaného, jež se staví k utrpení a těžkostem s přístupem, „že máme svůj kříž nést a vlastně se umenšovat směrem k Bohu, vždyť On snášel utrpení daleko větší.“

Následující odstavec popisuje **potřebu modlitby**. Tato kapitola je velice úzce propojena s kategorií duchovních rituálů a praktik. Galek (2005, s. 62-69) vymezuje mezi dimenzemi spirituálních potřeb i oblast náboženských potřeb. Nejvíce respondentů se shodlo na tom, že v případě náročných, tíživých situací, krizí nebo těžkostí jim nejvíce pomůže modlitba, víra, či vědomí Boží přítomnosti. Jeden z dotázaných odpovídá, že mu modlitba pomáhá při těžkých rozhodnutích. Často se objevovala potřeba modlitby jako pravidelné každodenní duchovní aktivity (denní rituál). Další respondent popisuje, že vidí přínos modlitby i v tom, že si každý den vzpomene na své přátele, kamarády a blízké lidi. Modlitba může probíhat v rámci modlitebních společenství či na další modlitební úmysly, za blízké osoby, za nemocné, za zemřelé, modlitba za ochranu. Z hlediska římskokatolické církve existuje nepřeborné množství modliteb, chval. Více respondentů zmínilo modlitbu ke světcům o pomoc. Také existují příležitostné modlitby, dá se říci střelné, člověk se je modlí v aktuální situaci potřeby. Je možné zadávat mše na konkrétní úmysly. Další způsoby modlitby, jež se ve výzkumu objevily, jsou například skrze rozhlas, či televizi, nebo skrze papežskou návštěvu. Podle

názoru jednoho respondenta by modlitba neměla být povinností. Pro většinu respondentů je velice důležité, aby se mohli modlit, aby mohli své duchovní rituály vykonávat. Zajímavou odpověď zmínil podle vzoru jednoho kněze respondent, který říká, že vše co děláme je vlastně modlitbou.

Další oblastí duchovních potřeb je **potřeba duchovních rituálů a praktik**. Tato kategorie je spjata s částí předchozí, která vlastně o jednom duchovním rituálu pojednává, totiž o modlitbě. Popisuje, jakým způsobem aktivně respondenti prožívají svou spiritualitu, z hlediska úkonů a duchovních činností. V odpovědích se objevila například návštěva kostela, mše svatá, kterou lze slavit nejen v kostele, ale i na jiných místech, jako je hospic či nemocnice. Několikrát se objevilo, že respondenti nejsou schopni některé duchovní aktivity vykonávat (i když by rádi), a to z důvodů špatného zdravotního stavu. Respondent například zmínil návštěvu kostela. Myslím si, že zejména v této oblasti je možné zkusit nabídnout pomoc a podporu skrze službu osobní asistence. Podobně jako u další aktivity, četby Bible, kterou zmiňuje respondent a kterou již nemůže vykonávat z důvodů snížené zrakové schopnosti. Asistent by v tomto případě mohl respondentovi předčítat. Většina respondentů, kteří některé duchovní aktivity vykonávají, zmínila, že je pro ně velice důležité, aby mohli svoje duchovní aktivity vykonávat. Do této oblasti lze zahrnout také pověřivé rituály. Jeden z respondentů je aktivní i ve službě dobrovolnictví a modlí se například v rámci dobrovolnické služby.

Jako další uvádím spirituální **potřebu duchovní četby**. Když se zaměříme na duchovní oblast a smysl života, zcela jistě se nám do těchto okruhů nějakým způsobem promítá i literatura, popřípadě duchovní literatura. Lze ji využít jako nástroj, díky němuž poznáváme smysl života, rozvíjíme svůj duchovní život a učíme se novým věcem. Tato kapitola popisuje oblast duchovní literatury a četby. Vzhledem k tomuto tématu se objevily odpovědi, že dříve respondent četl například Bibli, jiný respondent se zajímá o literaturu, v níž se píše o umírání a odcházení, také o fenoménu eutanázie, o tuto oblast se zajímá i jiný respondent. Podle jednoho dotázaného se každý ve vyšším věku zajímá o téma umírání a odcházení. Větší množství respondentů se shodlo na tom, že jim četba literatury určitým způsobem pomáhá v utváření si názoru na určitá důležitá a hluboká témata. Respondentovi duchovní literatura nabízí různé pohledy na tematiku, on si je poté nějakým způsobem přebere a snaží se je praktikovat a uchopit v životní rovině. Jeden respondent zmiňuje, že určitá literatura koresponduje s tím, co právě prožívá ve svém duchovním životě. To znamená i literatura může být takovým

duchovním průvodcem. Jiný respondent, vyhledává v knihách myšlenky dotýkající se nějakým způsobem smyslu, víry. Rád čte příběhy ze života a poezii a sám také využívá literaturu ke tvorbě poezie. Z výše uvedeného z celého průzkumu je zřejmé, že nemalá část klientů Maltézske pomoci již nemůže některé duchovní praktiky, jež by rádi vykonávali, z důvodu špatného zdravotního stavu dále vykonávat. Myslím si, že se jedná o jeden z důležitých typů pro rozšíření služeb osobní asistence.

Závěrečná kategorie pojednává o **potřebě duchovního vedení**. V odpovědích dotázaných se objevilo mnoho rozličných témat. Někdo má jako své duchovní vedení zpovědníka, pro jiného jsou tímto vedením přátelé. Naopak další dva respondenti hovoří o tom, že v životě žádné duchovní vedení neměli. Jeden z nich ani tuto duchovní potřebu neměl. Dva z dotázaných mají toto duchovní vedení či autoritu v okruhu přátel. Pro jiného není přítel duchovním vedením, neřeší s ním duchovní věci, ale je mu spíše rádcem. Pro dalšího respondenta je takovouto duchovní autoritou například hluboce věřící kolega z práce. Další dotázaný popisuje, že i další lidé mohou být takovýmto vedením, či vzorem, například svým chováním, to jakým způsobem přistupují k ostatním. Když byl respondent mladší, tak pro něj byli vzorem kantoři, učitelé. Pro jiného je takovým vzorem v duchovní oblasti života například rodinný příslušník. Pozoruhodným názorem jednoho respondenta, je vzor v lidech již zesnulých, kteří mohou být také takovým duchovním vedením, když člověk zpětně reflektuje svůj život s nimi. Poslední myšlenka tohoto tématu se dotýká vzorů z literatury, vlastností různých literárních postav, kterými se může člověk inspirovat.

2.8.4 Reflexe služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů

Tato poslední ze čtyř oblastí popisuje spirituální potřeby vztažené ke službě osobní asistence. Mezi respondenty jsem identifikoval následující duchovní potřeby. Jako první lze uvést potřebu vztahu, dále potřebu sociálního kontaktu, poté potřebu popovídat si, následuje potřeba porozumění, za ní potřeba jistoty, jako předposlední uvádím potřebu hovořit o spiritualitě a nakonec potřebu duchovních rituálů a praktik. Na úvod této kapitoly rozebírám tematiku duchovních potřeb v prostředí osobní asistence obecně. Dále následují již výše vyjmenované duchovní potřeby, jež se vzájemně prolínají, a velmi často je možné zařadit více těchto potřeb do více oblastí.

Nejprve mohu uvést, že většina respondentů hodnotila službu osobní asistence jako vyhovující a dostatečnou. V odpovědích nalezneme spokojenost jak s rozsahem

poskytované služby, tak i s nastavením. Klienti nevnímají žádnou další potřebu, která by mohla být prostřednictvím osobní asistence naplňována (ani duchovní potřebu). Jeden z respondentů uvedl, že by nějaká inovace týkající se služby osobní asistence, možná byla vhodná, ale nedokázal konkrétně říci jaká, nebo čeho by se měla dotýkat. Jinak mu služba vyhovuje a je s ní spokojen. Zajímavé mi přišlo to, že více respondentů se shodlo, že by ani duchovní tematiku či oblast s asistenty nechtěli probírat, jelikož s nimi postrádají tak blízký vztah. Jeden z respondentů o tom píše tak, že by spíše tyto záležitosti komunikoval s rodinou, přáteli či osobami nejbližšími, se kterými něco zažil, s asistentem vlastně nemá nic zažitého. Je zde cítit potřeba hlubšího vztahu k tomu, aby se mohl klient otevřít. Někteří respondenti se shodují v tom, že vlastně ani neví, jak by jim v duchovní oblasti a s naplňováním spirituálních potřeb mohla služba osobní asistence pomoci. Jeden z dotázaných hovoří o tom, že když byl ještě ateista, tak žádnou duchovní rovinu na asistenci neviděl. Další respondent cítí, že by vlastně ani nechtěl asistenty do této oblasti tlačit, je přesvědčen, že by to pro ně nemuselo být příjemné. Na závěr uvádím odpověď jednoho z dotázaných, který hovoří o tom, že lze spirituální potřeby více naplňovat ve službě dobrovolnictví. Tato služba má výhodu v tom, že není tak striktně časově omezena, součástí nejsou například pečovatelské úkony či úklid, ale zejména společná komunikace, sdílení, procházky. V průběhu rozhovorů a sběru dat přece jenom vyplynulo, že zde respondenti vnímají některé z duchovních potřeb, tyto potřeby popisují dále.

Většina dotázaných identifikovala **potřebu vztahu** s asistentem, která je pro ně velice důležitá. Klienti nechtějí, aby osobní asistence byla pouze praktickou službou zaměřenou na vykonání předem domluvených úkonů. Ale očekávají, že s asistentem navážou přátelský vztah, že se stane jejich blízkou osobou, přítelem, se kterým se bude možné sdílet, povídat si, který dokáže rozumět klientovým trápením. Jeden z dotázaných jmenuje schopnost naslouchat člověku, je patrné, že potřebuje někoho, se kterým si bude moci popovídat, který mu bude umět naslouchat, je zde cítit potřeba vztahu. Jiný respondent očekává radu od asistenta. Další zase v odpovědích popisuje, jak má asistenty rád, zejména s jedním si velice rozumí, díky tomu, že mají společná témata, která je zajímají a že si jsou věkově blízko.

Další potřeba, kterou jsem určil, je **potřeba sociálního kontaktu**. Vztah s osobním asistentem přináší respondentovi společnost, sociální kontakt a začlenění. Asistent umenšuje svou přítomností pocit samoty. Klient může s asistentem komunikovat, povídat si. Jeden respondent přímo vyžaduje společnost, protože dle jeho

slov, když je sám, tak na tom není dobře. Tato kapitolka je velice blízce spjata s předchozí kategorií potřeby vztahu a s následující potřebou popovídat si.

Následující **potřeba popovídat si** je pro klienty velice důležitá. Pojmenovalo ji větší množství respondentů. Jeden z nich se k tomu vyjadřuje tak, že je pro něj důležité, aby si mohl s asistentem sednout a povídat si. Témata jako důležitost a potřeba vztahu, potřeba vyslechnutí, porozumění a rady jsou vzájemně propojena a spolu souzní.

Pokračuji s **potřebou porozumění**, kterážto navazuje na potřebu předcházející. Jeden z respondentů uvedl, že si na asistentovi cení schopnost porozumění a že jej dokáže vyslechnout.

Další kategorie je **potřeba jistoty**. Díky osobní asistenci se klient cítí jistější, nemá obavu z nějakých nepředvídatelných či nahodilých věcí. Vnímám zde, že respondent tuto jistotu potřebuje cítit, je pro něj důležité mít vedle sebe někoho, kdo mu tuto jistotu bude zajišťovat.

Jeden z respondentů vyjádřil **potřebu hovořit o spiritualitě**, o duchovní oblasti. Je pro něj významné a důležité, že s asistentem může duchovní tematiku probírat a radit se.

Na závěr oblasti týkající se osobní asistence uvádím potřebu **duchovních rituálů a praktik**. Větší množství respondentů ve svých odpovědích popsalo, že tyto duchovní praktiky nebo rituály, jako je kupříkladu modlitba a další, nejraději prožívají osaměle, sami. Nepotřebují, aby je s nimi asistenti prožívali, vystačí si sami. Dva respondenti se svěřili, že je v rámci osobní asistence, vlastně ani nenapadlo, že by takováto možnost byla. Další odpovědi dotázaných byly o tom, že od asistence očekávají hlavně praktickou pomoc a že při ní žádné duchovní věci doposud aktivně nedělali a ani neprobírali. Z rozhovorů vyplynulo, že v průběhu asistence na tematiku naplňování duchovních potřeb či spirituální oblasti vlastně není ani časový prostor. Závěrem uvádím některé odpovědi, jak se respondenti vyjádřili, že by mohli být na asistenci naplňovány duchovní potřeby: Možnost doprovodů na mši, doprovázení do kostela, četba Bible, komunikace s asistentem o duchovních věcech, na procházce, skrze knihy, předměty, nějaké příhody či situace.

Závěr

Tato práce začíná teoretickým rámcem, ze kterého jsem čerpal základní znalosti, následně využité ve výzkumné části při sběru dat, zejména z hlediska spirituálního posouzení, rámcových kategorií duchovní dimenze a spirituálních potřeb. Za výzkumný vzorek jsem si vybral šest dospělých klientů služby osobní asistence v Maltézké pomoci.

Data jsem sbíral formou rozhovoru s respondenty, v němž jsem využil techniku polostrukturovaného dotazování. Získané informace jsem přepsal do písemné formy technikou doslovné transkripce. Dále jsem pokračoval analýzou. Využil jsem prvních dvou stupňů analýzy ze zakotvené teorie, techniku otevřeného a axiálního kódování. Na začátku výzkumu jsem si určil čtyři oblasti, na které se budu dotazovat a které budou mapovat spirituální potřeby respondentů. Jedná se o smysl a reflexi života, vztahy a společenství, spiritualitu a náboženství a reflexi služby osobní asistence z hlediska spirituálních potřeb klientů. V průběhu výzkumu se začaly vynořovat jednotlivé spirituální potřeby. Každá ze čtyř hlavních oblastí pod sebou sdružuje určitý počet těchto duchovních potřeb. Mnoho z těchto oblastí je vzájemně provázáno a navzájem se doplňuje.

Pokračoval jsem interpretací získaných konceptů a kategorií a vztahů mezi nimi a mezi hlavními oblastmi. Získané poznatky jsem vyextrahoval a vložil do kapitoly diskuze, kde jsem se nad nimi zamyslel i z hlediska hlavního cíle práce. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou spirituální potřeby klientů služby osobní asistence v Maltézké pomoci. Nejdůležitější ze získaných poznatků vztažené k hlavnímu cíli této práce sumarizuji v následujících odstavcích.

Z hlediska výsledků práce a z nich získaných poznatků je třeba brát zřetel na vzorek lidí, kteří byli vybráni za respondenty tohoto výzkumu. Základní kritéria jsem stanovil takovato; dospělý člověk, současný klient služby osobní asistence v Maltézké pomoci. Kdybychom vybrali do výzkumného vzorku pouze věřící respondenty, tak je celkem pravděpodobné, že by výsledky byly odlišné od získaných a především by ztrácely na objektivitě. Naopak je možné říci, že by to fungovalo podobným způsobem, kdyby se respondenti nehlásili k žádnému náboženství či by o sobě tvrdili, že nejsou věřící, předpokládám, že získané poznatky by též byly odlišné. I když vybraný vzorek respondentů nebyl cíleně vybírán na základě náboženské příslušnosti či víry, tak je i

z tohoto hlediska reprezentativní: Dva respondenti jsou římskými katolíky, dva respondenti se hlásí k protestanským církvím a zbylí dva se nehlásí k žádnému náboženství či konkrétní víře. Ještě je možné dodat, že dva respondenti jsou tělesně postižení a čtyři dotázaní seniorského věku.

Z výzkumu vyplynula široká a pestrá škála spirituálních potřeb. Většina respondentů cítí, že je pro ně velmi důležité mít nějakou smysluplnou životní náplň, vnímají potřebu životního smyslu. Tento smysl dávají většině respondentů ti nejbližší, jako je rodina, přátelé a další blízcí lidé. Klienti potřebují tyto blízké mít u sebe, ve svém životě. Je možné říci, že jsou pro ně velkou motivací, že díky nim mohou žít život takový, jaký v současnosti žijí. Mnozí z dotázaných měli či mají potřebu hodnotit a reflektovat svůj život. Vyskytla se také velká potřeba smíření, ať už se jedná o smíření se s těžkou životní situací, se zhoršeným zdravotním stavem, či přijetím sebe samého v dané situaci, což může často být dlouhodobým procesem. Jako poslední v této oblasti smyslu a reflexe života uvádím potřebu přemýšlet nad smrtí. Většina z dotázaných o tomto tématu přemýšlí, jak o smrti, tak i o tom, co bude po smrti, jak to bude vypadat, jaké to bude. Věřícím klientům, křesťanům v této oblasti pomáhá jejich víra a náboženství. Člověk má jistotu, že někam bude patřit. I tak je tato oblast velice silným a náročným tématem, pro někoho to bylo až tak náročné, že o tom nechtěl mluvit.

Pro klienty jsou velice důležité vztahy. Nejedná se pouze o to, že pro ně mohou být tím smyslem, životní náplní, ale i o tu prostou a základní potřebu. Na prvním místě uvádím potřebu rodiny. Největší počet respondentů hovořil o tom, že je pro ně rodina tou nejdůležitější oblastí. Někteří vyjádřili, že jsou vděční za svou rodinu. Je pro ně důležité, jestli rodina vzkvétá, prosperuje, jak ti nejbližší žijí a také to, že tu po nich někdo zůstane. Dále uvedli, že rodina je velmi silnou motivací k životu, když ví, že se jejich blízcí mají dobře, tak i oni se cítí dobře. Větší počet respondentů vyjádřil různé pozitivní věci, jež jim rodina přináší. Jednalo se například o pokoj, klid a pohodu, inspiraci do života, spokojenost, životní uspořádanosti, větší vnímavost a soustředěnost. Je možné říci, že obecně pro dotázané jsou vztahy s blízkými osobami úplně nejdůležitější.

Další duchovní potřebou, jež se objevila a kterou jsem klasifikoval jako silnou, je potřeba přátel. Polovina z dotázaných se zmínila o tom, že jsou pro ně tyto přátelské vztahy velmi významné. Přátelé jim poskytují kupříkladu podporu a pomoc při obtížích a v krizových situacích, přinášejí pohodu, sociální kontakt, sdílí s nimi svůj názor a

poskytují radu při rozhodování. Na předešlé kategorie navazuje také potřeba emocionální podpory. Respondenti se k této oblasti vyjadřují, že ji potřebují a je pro ně důležitá. Další signifikantní důležitostí je potřeba společenství, která je významná pro více jak polovinu respondentů. Zbylí klienti tuto potřebu postrádají. Tato společenství jsou většinou duchovního ražení, respondenti je buď v současné době navštěvují, nebo je navštěvovali v minulosti. Obdrželi zde pomoc ve formě životního nasměrování a duchovního vedení.

Nakonec uvádím kategorii vzpomínek či potřebu vzpomínání. Mnoho z dotázaných se v průběhu rozhovorů vracelo ke svým vzpomínkám, popisovali věci z minulosti, co prožili, co se jim událo, byla zde cítit velická potřeba vzpomínat. Myslím si, že práce s touto oblastí je kruciální pro sociální práci a i pro službu osobní asistence, zvláště jedná-li se o cílovou skupinu seniorů. Pro mnohé z těchto lidí jsou vzpomínky to jediné, co jim na světě zbylo, jsou pro ně velikým a drahocenným pokladem.

Z výzkumu je zřejmé, že potřeba spirituality, víry je pro každého z dotázaných důležitou a významnou součástí života, ať už se tato spirituální oblast u každého z nich projevuje jakýmkoli způsobem. Všichni respondenti shodně odpověděli, že v někoho nebo v něco věří. Po klienty je tato oblast důležitá zejména z hlediska podpory, posily a opory, přináší jim pokoj a klid, jistotu v nejasných situacích, životní vyrovnanost, vede je v osobním rozvoji, přináší lepší vnímání. Díky víře se cítí psychicky odolnější, silnější, dokážou lépe zvládat obtížné životní situace. Víra je jim nápomocná v těžkých životních rozhodnutích. Někteří z respondentů popsali další kategorii a tou je potřeba vztahu s Bohem. Vyjádřili se, že je pro ně vztah s Bohem velmi důležitý, po někoho dokonce úplně nejdůležitější. Nejvíce z dotázaných se shodlo na tom, že je pro ně důležitá potřeba modlitby. Pomáhá jim v obtížných a náročných situacích, v krizích a těžkostech. Pro většinu respondentů je klíčové, aby se mohli modlit, aby mohli své duchovní záležitosti vykonávat.

To nás vede k další potřebě duchovních rituálů a praktik. V této kategorii se objevuje prostor, jak by mohla osobní asistence pomáhat s naplňováním spirituálních potřeb klientů. Několikrát totiž respondenti hovoří o tom, že již některé ze svých duchovních aktivit nemohou vykonávat, i když by měli tu potřebu, a to z důvodu jejich zhoršeného zdravotního stavu. Někdo například zmínil návštěvu kostela nebo četbu z Bible. Kvůli zhoršené zrakové způsobilosti již není klient schopen četby duchovní literatury. V obou případech může asistent nabídnout podporu a pomoc, při doprovodu do kostela případně při předčítání z Bible. Další možnosti, jež by osobní asistence

mohla nabídnout v rámci duchovních potřeb, je doprovod na mši svatou, komunikace s asistentem o duchovních záležitostech, sdílení se o této oblasti skrze situace, příhody, předměty, případně duchovní literaturu.

Při pohledu na službu osobní asistenci z hlediska potřeb klientů většina dotázaných hodnotí tuto službu jako dostatečnou a vyhovující, je zde spokojenost jak s nastavením, tak i s rozsahem služby. Klienti nevnímají žádnou další potřebu, jež by mohla být v rámci osobní asistence naplňována, týká se to i spirituálních potřeb. Někteří z nich přemýšlejí o tom, že vlastně ani neví, jakým způsobem by tyto spirituální potřeby mohly být prostřednictvím asistencí naplňovány. Mezi potřebami vztahujícími se do oblasti spirituálních potřeb a souvisejícími s osobní asistencí respondenti identifikovali potřebu vztahu s asistentem, jež je pro ně velice důležitá. S ní souvisí i potřeba popovídat si, tuto kategorii pojmenovalo více respondentů. Další důležitou kategorií, kterou jsem rozebíral již výše, je potřeba duchovních rituálů a praktik. Větší množství dotázaných se vyjádřilo, že například modlitbu či další duchovní aktivity raději prožívají o samotě. Nepotřebují, aby jim v tom osobní asistence nějak pomáhala, vystačí si sami. Dva respondenti se podělili o zajímavé odpovědi, že je vlastně ani nenapadlo, že by i v této oblasti jim mohla osobní asistence nějak pomoci. Jeden z dalších se vyjádřil, že v rámci asistence stejně není prostor na tyto věci a jiný zase, že by nechtěl asistenta s tematikou spirituality obtěžovat.

V rámci odpovědí se objevil názor respondenta, který popisuje službu dobrovolnictví, o které hovoří, že je vhodnější k naplňování spirituálních potřeb klientů, jelikož tato služba není striktně časově omezena a její součástí nejsou například pečovatelské úkony, jako je tomu ve službě osobní asistence, nýbrž se jedná zejména o společné sdílení, komunikaci a procházky.

Klienti nechtějí, aby osobní asistence byla pouze prakticky zaměřenou službou, jež se bude skládat zejména z vykonávání předem domluvených úkonů a aktivit. Ale očekávají, že s asistentem navážou příjemný a přátelský vztah, v němž se bude možné sdílet, povídat si, že jim asistent bude naslouchat a porozumí jejich trápením a těžkostem.

Hlavním ze záměrů tohoto výzkumu, je využití některých částí práce a zjištěných poznatků za účelem jejich aplikace do teorie i praxe služby osobní asistence v Maltézské pomoci, tak aby mohla poskytovat komplexnější a kvalitnější službu a plnila tak co nejvíce očekávání a potřeby klientů.

Bibliografie

Prameny

Maltézská pomoc, o. p. s. (Ia), (2016): *Výroční zpráva 2016.*

Maltézská pomoc, o. p. s. (Ib), (2017): *Metodika přímé péče – základní pracovní postupy asistentek.*

Maltézská pomoc, o. p. s. (Ic), (2014): *Standardy kvality sociální služby - osobní asistence.*

Maltézská pomoc, o. p. s. (Id), (2014): *Vnitřní směrnice osobní asistence pro koordinátory.*

Zákon č. 108/2006 Sb., (2007): o sociálních službách, §38§39, §75, §116.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., (2007): kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, §5.

Literatura

Augustyn, J. (1997). *Praxe duchovního vedení.* Olomouc: Velehrad.

Barker, B. (1998). *Spiritually sensitive social work.* In Simpkinson, A. a Simpkinson, Ch. (1998). *Soul work: A field guide for spiritual seekers.* New York: Harper Collins.

Bibby, R. (2002). *Restless Gods: The renaissance of religion in Canada.* Toronto: Stoddart Publishing Company.

Canda, R. E. a Furman, L. D. (2010). *Spiritual diversity in social work practice. The heart of helping.* New Yourk: Oxford University Press.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Emblen, J. a Halstead, L. (2011). *Spiritual needs and interventions: comparing the views of patients, nurses and chaplains*. Clin. Nurse Special. 7(4)

Ferguson, M. (1980). *The Aquarian conspiracy: Personal and social transformation in the 1980s*. Los Angeles: J. P. Tarcher.

Frankl, V. E. (1984). *Man's Search for Meaning*. Washington Square Press.

Galek K. (2005). *Assessing a patient's spiritual needs: a comprehensive instrument*. Holistic Nurs. Pract. 19(2)

Govier, I. (1999). Spiritual care in nursing a systemic approach. *Nursing standard*, sv. 14, č. 17/2000, January.

Gratton, C. (1995). *The art of spiritual guidance*. New York: Crossroads.

Hawley, J. (1993). *Reawakening the Spirit in Work: The Power of Dharmic Management*. Berrett-Koehler Publishers.

Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum – Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hodge, D. R. (2005a). Developing a Spiritual Assessment Toolbox: a Discussion of the Strengths and Limitations of five Different Assessment Methods, Health and Social Work. *National Association of Social Work*, sv. 30, č. 4.

Hodge, D. R. (2005b). Spiritual life maps: a client centered pictorial instrument for spiritual assessment, planning, and intervention. *Social Work*, sv. 50, č. 1.

Jantsch, E. (1980). *The self-organizing universe*. Pergamon Press, Inc.

Keen, S. (1995). *Hymns to an unknown God: Awakening the spirit in everyday life.* New York: Bantam Books.

Lebow, J. (2001). From Research to Practice; Therapy by the Numbers?: Critics Claim ESTs Undermine Clinical Creativity. *Psychotherapy Networker*, sv. 25, č. 2, March/April.

Levin, J. (2001). *God, faith and health: Exploring the spirituality healing connection.* New York: John Wiley and Sons.

Majerníková, L. a Jakabovičová, A. (2008). Saturácia spirituálnych potrieb u onkologického pacienta. *Onkologická péče*, č. 4/08.

Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce.* Praha: Portál.

May, G. (1992). *Care of mind, care of spirit.* New York: Harper Collins.

Novak, P. (1994). *The world's wisdom: Sacred texts of the world's religions.* San Francisco: Harper.

Novosád, L. (2006). *Východiska a principy realizace služeb osobní asistence v ČR: uvedení do problematiky.* Liberec: Technická univerzita v Liberci.

Novotná, H. a Kala, M. (2015). Spirituální potřeby a jejich diagnostika v nemoci. *Paliativna medicína a liečba bolesti*, ročník 8, č. 1e.

Puchalski, Ch. M. (2007-2008). Spirituality and the care of patients at the end-of-life: An Essentials component of care. *Journal Of Death & Dying*, sv. 56, č. 1.

Rohlenová, A. (2014). *Spirituální potřeby lidí s DMO a jejich naplňování v sociální péči.* Praha: Univerzita Karlova - Evangelická teologická fakulta.

Russell, J. a Coates, G. J. a Swartzentruber, B. a Ouellette, B., eds. (2007). *Spirituality and Social Work: Select Canadian Readings*. Toronto, Ontario: Canadian Scholar's Press Inc.

Simpkinson A. a Simpson, Ch. (1998). *Soul work: A field guide for spiritual seekers*. New York: Harper Collins.

Smith, H. (1991). *The World's Religions*. San Francisco: Harper San Francisco.

Svatošová, M. (2012). *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada Publishing a.s.

Targ, R. a Katra, J. (1999). *Miracles of mind: Exploring non-local consciousness and spiritual healing*. Novato, CA: New World Library.

Tolle, E. (1997). *The Power of Now: A Guide to Spiritual Enlightenment*. Vancouver: Namaste Publishing.

Wilber, K. (1996). *A brief history of everything*. Boston: Shambala.

Internetové zdroje

Clevnert, U. a Johansson, L. (2010): Personal Assistance in Sweden [online]. Dostupné 27. 6. 2017 z <http://cirrie.buffalo.edu/encyclopedia/en/article/137/>

Cohen, D. a Crabtree, B. (2006): Semi-structured Interviews. Qualitative Research Guidelines Project [online]. Dostupné 8. 11. 2017 z <http://www.qualres.org/HomeSemi-3629.html>

Fokus, Písek. (2017): Terénní sociální rehabilitace [online]. Dostupné 27. 6. 2017 z <http://www.fokus-pisek.cz/index.php?id=terenni-sluba>

Maltézská pomoc, o. p. s. (IIa), (2016): Naše projekty [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www.maltezskapomoc.cz/nase-projekty#siteNav>

Maltézská pomoc, o. p. s. (IIb), (2016): Olomouc, O nás [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www.maltezskapomoc.cz/olomouc/o-nas>

Maltézská pomoc, o. p. s. (IIc), (2016): O nás [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www.maltezskapomoc.cz/co-delame#siteNav>

Maltézská pomoc, o. p. s. (IId), (2016): Osobní asistence [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www.maltezskapomoc.cz/olomouc/osobni-asistence>

McLeod, S. (2016): Maslow's Hierarchy of Needs [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>

Osipov, A. I. (1998): V čem tkví podstata křesťanství [online]. Dostupné 27. 6. 2017 z <http://www.orthodoxia.cz/osipov/04-osipov-podstata-krestanstvi.htm>

Osobní asistence (2014): Co je os. asistence [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www.osobniasistence.cz/?tema=1&article=2&detail=2>

University of Windsor (2005): Exploring the Spiritual Dimension of Social Work, [online]. Dostupné 10. 6. 2017 z <http://www1.uwindsor.ca/criticalsocialwork/exploring-the-spiritual-dimension-of-social-work>

Veselý, M. (2013): Základy kvalitativního výzkumu [online]. Dostupné 19. 6. 2017 z <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://cvut.mapovyportal.cz/kvalitativn%C3%AD%20metody.ppt>